

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Jūratė POVILAITYTĖ

**UAB „PRAVISTA“ EKONOMINIO EFEKTYVUMO DINAMIKOS
ĮVERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

SANTRAUKA

Jūratė Povilaitytė

UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo dinamikos įvertinimas

Magistro darbas.

Pirmoje darbo dalyje išanalizuotos ir susistemintos įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teorinės efektyvumo sąvokos apibrėžtys, aptarti veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo rodiklių metodologiniai aspektai, apžvelgti veiklos ekonominį efektyvumą įtakojojantys veiksniai, suformuluota finansinių rodiklių sistema, krovinių pervežimo įmonės veiklos ekonominiam efektyvumui įvertinti.

Magistro empirinėje darbo dalyje analizuojamas įmonės UAB „Pravista“ veiklos ekonominis efektyvumas 2007 – 2010 metais, pateikiamos įmonės ekonominių rodiklių (finansinės būklės, mokumo, komercinės veiklos aktyvumo, rentabilumo) reikšmės 2007 – 2010 m. Atliktas išsamus bankroto diagnozavimas, įvertinus atskirų straipsnių pokyčius ir naudojant įvairias santykinų rodiklių sistemas (E. Altman, Tafler ir Tisshaw, R. Liss, Springate, Blanc). Įvertintos 2011 – 2012 metų veiklos perspektyvos (dinamikos eilučių ekstrapoliacijos būdu, pagal vidutinį didėjimo tempą; dinamikos eilučių ekstrapoliacijos būdu, pagal vidutinį absoliutų padidėjimą; slenkančio vidurkio metodu; eksponentiniu išlyginimo metodu), kurios įgalina priimti praktinį sprendimą gerinant įmonės veiklos efektyvumą.

Patvirtinama autorės suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad ekonominių rodiklių (finansinių ir analogiškų koeficientų) pagalba galima tiksliai ir teisingai apibūdinti krovinių pervežimo įmonės ekonominio efektyvumo dinamiką, kuri leidžia spręsti apie įmonės veiklos efektyvumą.

SUMMARY

Jūratė Povilaitytė

Dynamic evaluation of economic effectiveness of Ltd. company “Pravista”

Master's work

Theoretical determinations of the effectiveness definition of various Lithuania and foreign countries authors' have been analyzed and systematized, methodological aspects of evaluation rates of activity economic effectiveness have been discussed, economic effectiveness influencing factors of the activity have been reviewed in the first part of the work. Also, the system of the financial rates has been formulated in order to evaluate economical effectiveness of the company activity of cargo transit.

Economical effectiveness of the activity in 2007-2010 of the Ltd. company “Pravista” has been analyzed and meanings of the company economical rates (financial state, paying, activeness of commercial activity, profitability) 2007-2010 have been given in the empirical part of the work. Comprehensive diagnosis of the bankruptcy has been done after changes evaluation of the separate articles and usage different systems of relational rates (E. Altman, Tafler and Tisshaw, R. Liss, Springate, Blanc). Activity perspectives of 2011-2012 (using extrapolation method of dynamic lines according to the rate of the middle growth; using extrapolation method of dynamic lines according to the middle growth of absolutes; according to the method of moving average; according to the exponential method of the equation) have been evaluated which enable to take the practical decision improving effectiveness of the company activity.

The hypothesis of the scientific research which has been formulated by the author has been confirmed that using economic rates (financial and analogical coefficients) it is possible to describe economical effectiveness dynamic of the cargo transit company which allows solving activity effectiveness of the company.

TURINYS

ĮVADAS	10
1. TRANSPORTO ĮMONIŲ VEIKLOS EKONOMINIO EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	14
1.1. Efektyvumo sąvokos apibrėžtis	14
1.2. Veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo metodologiniai pagrindai	17
1.2.1. Veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo rodikliai	17
1.2.2. Veiklos ekonominį efektyvumą įtakojantys veiksniai	25
1.3. Transporto įmonių specifika ir šiandienos situacija	29
2. UAB „PRAVISTA“ EKONOMINIO EFEKTYVUMO ĮVERTINIMO ANALIZĖ	34
2.1. Tyrimo metodologija	34
2.2. UAB „Pravista“ įmonės veiklos apibūdinimas	41
2.3. UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo įvertinimas	42
2.3.1. UAB „Pravista“ rentabilumo analizė	42
2.3.2. UAB „Pravista“ finansinės būklės ir mokumo analizė	49
2.3.3. UAB „Pravista“ komercinės veiklos aktyvumo analizė	53
2.3.4. UAB „Pravista“ produkcijos ir sąnaudų lygio analizė	55
2.3.5. UAB „Pravista“ veiklos kompleksinis vertinimas	57
3. UAB „PRAVISTA“ PERSPEKTYVŲ PROGNOZAVIMAS	60
3.1. UAB „Pravista“ bankroto tikimybės vertinimas	60
3.2. UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų įvertinimas.....	63
3.3. UAB „Pravista“ veiklos efektyvumo didinimo galimybės.....	67
IŠVADOS.....	70
REKOMENDACIJOS.....	73
LITERATŪROS SĄRAŠAS	74
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ.....	80
PRIEDAI	86
1 priedas. Krovinių pervežimo įmonės UAB „Pravista“ veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo rodiklių sistema.	
2 priedas. Kelių transporto įmonės veiklos finansiniai rodikliai.	
3 priedas. Vežimų savikainos struktūra.	
4 priedas. Standartiniai kainų nustatymai, atsižvelgiant į transporto priemones.	
5 priedas. Kintamų išlaidų skaičiavimo formulės.	
6 priedas. Maršrutų tipai.	

- 7 priedas.** Krovinių pervežimų teisinis reguliavimas ir dokumentacija.
- 8 priedas.** Transportavimo proceso operacijos.
- 9 priedas.** Vežėjo atsakomybė.
- 10 priedas.** Pavojingų krovinių vežimas.
- 11 priedas.** UAB „Pravista“ SSGG analizė.
- 12 priedas.** Balansas.
- 13 priedas.** Pelno (nuostolių) ataskaita .
- 14 priedas.** UAB „Pravista“ balanso horizontalioji ir vertikalioji analizė (2007 – 2010 m.).
- 15 priedas.** UAB „Pravista“ pelno (nuostolio) horizontalioji ir vertikalioji analizė (2007 – 2010 m.).
- 16 priedas.** Veiksniu įtakos UAB „Pravista“ pardavimų pelningumo rodikliams 2007 – 2010 m. apskaičiavimas.
- 17 priedas.** UAB „Pravista“ paslaugų vienetų skaičius, vidutinė vieneto savikaina, pardavimo kaina, pelnas ir bendrasis pardavimų pelningumas 2007 – 2010 m.
- 18 priedas.** Veiksnių įtakos UAB „Pravista“ bendrajam pelnui 2007 – 2010 m. apskaičiavimas.
- 19 priedas.** UAB „Pravista“ pardavimų pelningumo rodikliai 2007 – 2010 m.
- 20 priedas.** UAB „Pravista“ turto ir kapitalo pelningumo rodikliai 2007 – 2010 m.
- 21 priedas.** Veiksnių įtakos UAB „Pravista“ turto pelningumo rodikliams 2007 – 2010 m. Apskaičiavimas.
- 22 priedas.** Pirsono koreliacijos koeficiento reikšmės.
- 23 priedas.** Veiksnių įtakos UAB „Pravista“ kapitalo pelningumo rodikliams 2007 – 2010 m. apskaičiavimas.
- 24 priedas.** Veiksnių įtakos nuosavo kapitalo pelningumui nustatymas taikant Du Ponto modelį.
- 25 priedas.** UAB „Pravista“ finansinio stabilumo rodikliai 2007 -2010 m.
- 26 priedas.** UAB „Pravista“ mokumo rodikliai ir jų pokytis per 2007 – 2010 m.
- 27 priedas.** UAB „Pravista“ turto apyvartumo rodikliai 2007 – 2010 m.
- 28 priedas.** Veiksnių įtakos UAB „Pravista“ viso turto apyvartumo rodikliui apskaičiavimas.
- 29 priedas.** UAB „Pravista“ sąnaudų lygio rodikliai 2007 – 2010 m. Veiksnių įtakos UAB „Pravista“ sąnaudų lygio rodikliams 2007 – 2010 m. apskaičiavimas.
- 30 priedas.** Makroaplinkos veiksnių identifikavimo, jų reikšmių ir įtakos reikšmingumo rezultatai.
- 31 priedas.** UAB „Pravista“ dalinių kriterijų ir pirminių normalizuotos reikšmės ir reikšmingumo koeficientai.
- 32 priedas.** UAB „Pravista“ bankroto tikimybės analizė.
- 33 priedas.** UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų prognozavimas 2011 -2012 m.
- 34 priedas.** Transporto priemonių sekimo ir kontrolės sistemos galimybės ir funkcijos.
- 35 priedas.** UAB „Pravista“ reiso Prancūzija-Maskva vežimo schemos analizė.

PAVEIKSLĖLIAI

1.1 pav.	Efektyvumo tipai	16
1.2 pav.	Veiklos ekonominį efektyvumą lemiantys veiksniai	25
1.3 pav.	Veiksniai, įtakoję transportavimo išlaidas ir kainą	26
1.4 pav.	Deгалų kainos 2009 m. vasario mėn. – 2011 m. vasario mėn.	27
1.5 pav.	Krovinio transporto įmonės vidutinio pajamų, sąnaudų ir bendrojo pelningumo dinamika 2002 – 2008 metais	28
2.1 pav.	Darbuotojų skaičiaus dinamika 2007 – 2010 m.	41
2.2 pav.	UAB „Pravista“ bendrojo, veiklos ir grynojo pelningumo rodikliai	43
2.3 pav.	Valiutinės rizikos įtaka 2007-2008m.	45
2.4 pav.	UAB „Pravista“ turto pelningumo rodikliai	46
2.5 pav.	UAB „Pravista“ nuosavo kapitalo rentabilumo rodiklis 2007 – 2010 m.	47
2.6 pav.	UAB „Pravista“ greitojo ir bendrojo likvidumo koeficientų atotrūkio kitimas 2007 – 2010 m.	51
2.7 pav.	UAB „Pravista“ debitorinių įsiskolinimų apyvartumo rodikliai	53
2.8 pav.	UAB „Pravista“ parduotų prekių ir paslaugų savikainos struktūrinė analizė 2007 – 2010 m.	56
3.1 pav.	vežimo schemas „Prancūzija- Maskva“ planas	69

LENTELĖS

1.1 lentelė	Krovinių apyvartos 2003- 2010 metais	32
2.1 lentelė	Sunkiai realizuotinių aktyvų modelis	39
2.2 lentelė	Bendrojo pelno absoliutaus pokyčio struktūra pagal veiksnius, Lt.	44
2.3 lentelė	Bendrojo ir grynojo pelningumo rodikliai ir jų skirtumas 2007 – 2010 m.	45
2.4 lentelė	UAB „Pravista“ nuosavo kapitalo pelningumą sąlygojančių veiksnių įvertinimas	48
2.5 lentelė	UAB „Pravista“ finansinio stabilumo rodikliai 2007 -2010 m.	49
2.6 lentelė	UAB „Pravista“ mokumo rodikliai ir jų pokytis per 2007 – 2010 m.	50
2.7 lentelė	UAB „Pravista“ bendrojo pelningumo ir bendrojo mokumo rodiklių ryšys (2007 - 2010 m. intervalo vidurinės reikšmės)	51
2.8 lentelė	UAB „Pravista“ kapitalo struktūros ir pelningumo, mokumo rodiklių koreliacijos koeficientai	52
2.9 lentelė	UAB „Pravista“ turto apyvartumo rodikliai 2007 - 2010 m.	54
2.10 lentelė	UAB „Pravista“ sąnaudų lygio rodikliai ir jų kitimas 2007 -2010 m.	55
2.11 lentelė	UAB „Pravista“ veiklos sąnaudos ir jos pokytis 2007 – 2010 m.	57
2.12 lentelė	UAB „Pravista“ dalinių kriterijų ir pirminių normalizuotos reikšmės ir reikšmingumo koeficientai	58
2.13 lentelė	UAB „Pravista“ kompleksinės analizės indeksų reikšmės ir jų apskaičiavimas	59
3.1 lentelė	Bankroto tikimybė pagal E. Altman keturių rodiklių modelį 2007 – 2010 m	60
3.2 lentelė	Bankroto tikimybė pagal Tafler ir Tisshaw modelį 2007-2010m.	61
3.3 lentelė	Bankroto tikimybė pagal Springate modelį 2007-2010 m.	61
3.4 lentelė	Bankroto tikimybė pagal R. Liss modelį 2007-2010 m.	62
3.5 lentelė	Bankroto tikimybė pagal Blanko modelį 2007 – 2010 m. (sunkiai realizuotinių aktyvų modelis)	62
3.6 lentelė	UAB „Pravista“ santykinų finansinių rodiklių įvertinimas	63
3.7 lentelė	UAB „Pravista“ pelno (nuostolio) ataskaitos prognozė 2011 – 2012 m., Lt.	64

ĮVADAS

Transporto poveikis visų šalių raidai yra didelis. Iki pasaulinės finansų krizės buvo stebima sparti Lietuvos ekonomikos plėtra, kurią geriausiai apibūdino aukštas sukuriamojo vidaus produkto augimo procentas. Lietuvoje transportas sukuria maždaug 8 proc. šalies bendrojo vidaus produkto. Dėl savo palankios geografinės padėties Lietuva yra Rytų ir Vakarų bei Šiaurės ir Pietų sankryžoje, jos teritoriją kerta du tarptautinės reikšmės transporto koridoriai. Tai lėmė, kad Lietuva tapo tranzito krovinių srautų kryžkele ir tai, jog nemažai Lietuvos verslininkų pasirinko krovinių vežimo kelių transporto verslą (Ivanovas, 2007).

Krovinių vežimo verslas tapo viena pirmaujančių Lietuvos ūkio šakų. Kita vertus, transportas yra tokia sritis, kurios normaliam veiksmui reikia nemažų resursų – darbo, išplėtos infrastruktūros, degalų bei energijos išteklių, o jo tolesnei plėtrai ir modernizavimui – gausių kapitalinių įdėjimų. Todėl šiuo atveju vienas iš pagrindinių kiekvienos įmonės vykdomos veiklos uždavinių – veiksmų sistemos sukūrimas, leidžiantis greičiausiai pasiekti norimus veiklos rezultatus, efektyviausiai išnaudojant savo galimybes.

Efektyvumas suprantamas kaip įmonės veiklos veiksmingumas, rezultatyvumas, reiškiamas ta veikla pasiekto rezultato ir sąnaudų jam pasiekti santykiu (Lukaševičius ir kt., 2005). Šio darbo autorės nuomone tyrimui būtina imti paskutinių ketverių metų atskaitomybės ir kitus duomenis, nes tik tada išryškėja tendencijos, galima objektyviau vertinti efektyvumo rodiklių dinamiką. Efektyvumo problemos teoretikai pateikia daug įvairių priemonių, leidžiančių padidinti įmonės veiklos efektyvumą, tačiau dauguma jų siūlomų priemonių reikalauja didelių finansinių investicijų. Šiuo metu verslo pasaulyje yra susiklosčiusi tokia situacija, kad dauguma įmonių jaučia apyvartinių lėšų trūkumą. Tad kyla klausimas: koku būdu pasiekti norimą veiklos efektyvumo lygį, papildomai neatliekant didelių investicijų.

Temos naujumas, aktualumas. Ekonominis efektyvumas ir jo didinimo galimybės yra viena iš intensyviausiai nagrinėjamų temų. Sparčiai vystantis šalies ekonomikai, didėjant įmonių techniniam bei finansiniam pajėgumui, viena iš aktualiausių sričių įmonės veikloje – jos ekonominio efektyvumo įvertinimas, kuris teikia ne tik daug informacijos apie įmonės veiklos vystimąsi, bet ir įpareigoja įmones ieškoti priemonių bei būdų veiklos efektyvumui gerinti. Dinamiškame verslo pasaulyje vertinant įmonės ekonominę veiklą, sunku rasti optimalių rodiklių skaičių, kuriais būtų galima nustatyti įmonės ekonominį efektyvumą ir stabilumą. **Suformavus rodiklių sistemą ir įvertinus ekonominio efektyvumo dinamiką, atlikus bankroto tikimybę, galima daryti išvadas apie įmonės veiklos ekonominio efektyvumo potencialą bei nustatyti jo didinimo galimybes.** Tad ypač svarbus tampa veiklos ekonominio efektyvumo įvertinimas, informuojantis apie bendrovės veiklos sėkmingumą, kuris yra svarbus tiek firmos savininkams, tiek vadovams bei

įmonės veikla besidomintiems subjektams. Laiku priimtų sprendimų pagalba akcininkai gali turėti daugiau naudos, gauti pelno, mažiau lėšų išleisti žaliavoms, efektyviau išnaudoti išteklius ir pan. Veiklos efektyvumo įvertinimas labai aktualus verslo subjektams ir todėl, kad tik įvertinus naudojamus išteklius bei finansinę padėtį galima priimti sprendimus, leisiančius įmonei ne tik išgyventi bet ir stiprinti savo pozicijas.

Konkurencingos verslo rinkos sąlygomis kiekviena krovinių pervežimo įmonė susiduria su šiomis svarbiausiomis problemomis: paslaugų efektyvumo didinimu, racionalių išteklių panaudojimu, paslaugų kokybės gerinimu ir išlaidų mažinimu. Be to, norėdamos sėkmingai konkuruoti rinkoje, įmonės privalo nuolat ieškoti rezervų veiklai gerinti, naujoms paslaugoms kurti, naujai technikai ir technologijoms taikyti, valdymo metodams tobulinti. Sprendžiant šiuos uždavinius, svarbią rolę įgyja **ekonominės veiklos efektyvumo analizė, įvertinimas ir jo didinimo galimybių identifikavimas**, padedantis nustatyti konkrečią ekonominę situaciją, įmonės veiklos sąlygas ir galimybes.

Magistro darbo problema gali būti išreiškiama klausimais: kokiais rodikliais geriausiai įvertinti krovinių pervežimo įmonės ekonominį efektyvumą? Kokie veiksniai turi įtakos ekonominiam efektyvumui?

Remiantis temos aktualumu ir problema, suformuluota tyrimo **hipotezė** šiame darbe yra prielaida, kad ekonominių rodiklių (finansinių ir analogiškų koeficientų) pagalba galima tiksliai ir teisingai apibūdinti krovinių pervežimo įmonės ekonominio efektyvumo dinamiką, kuri leidžia spręsti apie įmonės veiklos efektyvumą. Darbo autorė tikisi atskleisti priežastinius ryšius ir dėsnius, įgalinančius daryti išvadą apie tiriamos įmonės ekonominį efektyvumą.

Šio darbo **tyrimo objektas** – krovinių pervežimo įmonės UAB „Pravista“ 2007 -2010 metų veikla, finansinės atskaitomybės duomenys ir efektyvumo didinimo galimybės.

Tyrimo dalykas – UAB „Pravista“ efektyvumo rodiklių vertinimas ir pagrindimas.

Darbo tikslas. Pagal suformuotą rodiklių sistemą išanalizuoti ir įvertinti UAB „Pravista“ 2007 - 2010 m. ekonominio efektyvumo dinamiką, atlikti bankroto tikimybę bei veiklos 2011 – 2012 perspektyvų vertinimą.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti ekonominio efektyvumo sampratos teorinius aspektus ir efektyvumo vertinimo metodus.
2. Suformuluoti finansinių rodiklių sistemą ir įvertinti įmonės UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo dinamiką 2007 – 2010 m. laikotarpiui.
3. Įvertinti bankroto tikimybę.
4. Atlikti 2011 – 2012 metų įmonės UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų vertinimą.
5. Pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Darbo metodai. Įmonės ekonominio efektyvumo teoriniams aspektams atskleisti taikomas analitinis, sisteminis, apibendrinamasis metodas, kuris buvo naudojamas nagrinėjant, klasifikuojant bei sisteminant mokslinę bei teorinę literatūrą, siekiant atskleisti įmonės veiklos efektyvumo esmę, veiklos efektyvumo vertinimo rodiklius, veiklos efektyvumą įtakojančius veiksniai.

UAB „Pravista“ veiklos efektyvumo analizei atlikti buvo naudojama statistinių duomenų lyginamoji analizė, absoliutinių, santykinų ir vidutinių dydžių skaičiavimas, grafinis duomenų atvaizdavimas, modeliavimas, apibendrinimas.

Darbai parengti naudota literatūra ir kiti šaltiniai. Pagrindiniai informacijos šaltiniai, panaudoti rengiant baigiamąjį magistro darbą, buvo įvairių šalių užsienio ir lietuvių autorių mokslinės monografijos, straipsniai mokslo darbų rinkiniuose, periodiniuose moksliniuose žurnaluose bei verslo praktikos leidiniuose, skirti šiai temai nagrinėti. Kadangi atliekamas konkrečios įmonės tyrimas, naudojami realūs finansinės atskaitomybės duomenys (balansai su priedais, pelno (nuostolių), bei įmonės vidinės ūkiskaitos išdavoje gauti duomenys.

Magistro baigiamojo darbo strategija.

1. Magistro baigiamojo darbo temos pasirinkimas, teorinės medžiagos rinkimas, darbo įvado formavimas (2009 m. spalio mėn.– 2010 m. gruodžio mėn.).
2. Konceptualiosios magistro baigiamojo darbo dalies rengimas: mokslinės literatūros sisteminimas ir analizė, tyrimo strategijos parinkimas ir metodologijos formulavimas (2010 m. vasario mėn.– 2010 m. spalio mėn.).
3. Analitinės mokslinio darbo dalies rengimas: pasiruošimas duomenų rinkimui, rodiklių skaičiavimas.
4. Gautų duomenų analizė ir interpretavimas (2010 m. lapkričio mėn. – 2011 m. vasario mėn.).
5. Tyrimo ataskaitos rengimas, išvadų bei rekomendacijų formulavimas (2011 m. vasario mėn. – 2011 m. balandžio mėn.)

Darbo rezultatų praktinis reikšmingumas. Darbe atlikta pervežimo įmonės UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo dinamika (2007 – 2010 m.) pagal suformuluotą krovinių pervežimo įmonių veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo rodiklių sistemą. Gauti tyrimo duomenys naudingi praktiniu požiūriu, kadangi iki šiol UAB „Pravista“ nebuvo atlikta išsami ekonominio efektyvumo analizė. Visa tai gali padėti įmonių savininkams, siekiantiems didesnio efektyvumo vystomai veiklai.

Magistro baigiamojo darbo struktūra ir apimtis. Magistro darbą sudaro trys dalys. Darbo apimtis 86 psl. (140).

Pirmojo darbo dalyje analizuojami teoriniai veiklos efektyvumo vertinimo teoriniai aspektai ir suformuluojama krovinių pervežimo įmonės veiklos efektyvumo vertinimo rodiklių sistema.

Antroje darbo dalyje trumpai aptarta UAB „Pravista“ veikla, pagal suformuotą rodiklių sistemą apskaičiuoti pagrindiniai įmonės ekonominį efektyvumą apibūdinantys rodikliai. Įvertinta bankroto tikimybė bei atliktas 2011 – 2012 metų įmonės UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų vertinimas. Apskaičiuoti rezultatai pateikti lentelėse bei paveiksluose.

Trečioje darbo dalyje atlikta įmonės UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų analizė.

1. TRANSPORTO ĮMONIŲ VEIKLOS EKONOMINIO EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Teorinėje darbo dalyje aptarti užsienio ir Lietuvos autorių teoriniai ekonominio efektyvumo sampratos aspektai, apibendrintos Lietuvos bei užsienio mokslininkų nuomonės apie efektyvumo rodiklius, sudaryta įmonės ekonominį efektyvumą įvertinanti rodiklių sistema, išskirti pagrindiniai ekonomini efektyvumą įtakojantys veiksniai, trumpai apžvelgta transporto įmonių specifika ir šiandienos situacija.

1.1. Efektyvumo sąvokos apibrėžtis

Efektyvumo sąvoka yra neatsiejama ekonomikos mokslo dalis. Ją plačiai naudoja ekonomistai, inžinieriai, konsultantai, politikai, vadybininkai ir kt. Pastaruoju metu efektyvumo siekimas yra svarbus ūkio subjektams, nes nuo to priklauso, ar ji išliks rinkoje, esant stipriai konkurencijai. B. Galinienės ir kt. (2007), teigimu, nėra tokios verslo sferos, kurios nepalietų efektyvumo klausimas: išteklių panaudojimo efektyvumas, gamybos proceso efektyvumas, teikiamų paslaugų efektyvumas, darbuotojų veiklos efektyvumas, vadovavimo sprendimo efektyvumas nėra pavieniai ar atskiri, vienas su kitu nesusiję reiškiniai. *Efektyvumo* sąvoka plačiai taikoma ekonomikos teorijoje ir gali būti vartojama ne viena prasme. Dažniausiai *efektyvumą* suprantame kaip gamybos išteklių panaudojimo lygį, garantuojantį didžiausią produkcijos apimtį.

Termino „*efektyvumas*“ (angl. *efficiency*, vok. *effizienz*), kildinamo iš lotyniško *efficientia* ir pirmą kartą interpretacijoje reiškusi „sugebėjimo kažką atitikti laipsnį“, naudojimo pradžia stebima nuo 1630 metų. Nuo XIX amžiaus vidurio terminui „*efektyvumas*“ suteikiama prasmė vis dažniau siejama su mechanikoje naudojamu apibrėžimu: „naudingo atlikto darbo santykis su sunaudotu jam energijos kiekiu“. A. Bagdonas ir kt. (2000), siūlo *efektyvumą* apibūdinti kaip rezultatų pasiekimo laipsnį ir nurodo atitikmenis anglų kalba *effectiveness* bei vokiečių kalba *effektivitat* ir netgi šiam terminui teikia sinonimą – rezultatyvumas. E. Vabalas ir kt. (2008), rekomenduoja terminui *effectiveness* naudoti atitikmenį rezultatyvumas, o *efficiency* – ekonomiškumas arba taupumas. Šių autorių nuomone, rezultatyvumas turi būti nustatomas kaip faktinio rezultato santykis su planuotu rezultatu, išreikštu procentais, o ekonomiškumas – kaip faktiškai sunaudotų išteklių kiekio santykis su planuotu sunaudoti išteklių kiekiu.

Efektyvumo sąvoka įvairiuose literatūros šaltiniuose (Wonnacott ir kt., 1998; Lusthaus, 1994; Gibson ir kt., 1985; Stoll ir kt., 1998; Levine ir kt., 1990; Strees, 1975; Draft, 1995; Marshal, 1988; Stoner, 2000; Etzioni, 1960; Cowling ir kt., 1993) interpretuojama bei aiškinama labai įvairiai. Tačiau galima pastebėti, kad visoje *efektyvumo* apibrėžimų įvairovėje vyrauja bendras aspektas,

jungiantis visus šios sąvokos apibrėžimus tai - *veiklos kokybė, produktyvių pastangų panaudojimo lygis, tikslų realizavimui, tinkamai panaudojus turimus išteklius, kurių sunaudojimas atsiperka.*

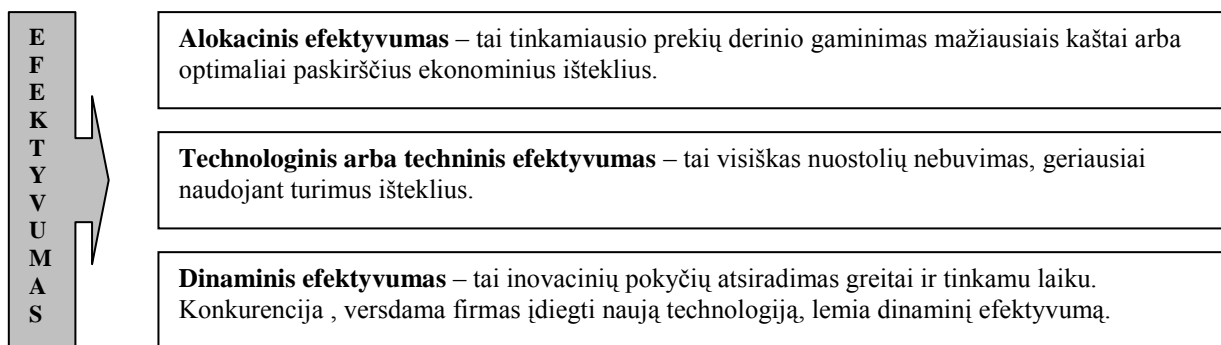
Tarptautinių žodžių žodynas sąvoką „*efektyvumas*“ aiškina taip (Vaitkevičiūtė, 2007): *efektyvumas* – rezultatų ir sąnaudų (lėšų, resursų, energijos) palyginimo laipsnis. Šis apibrėžimas rodo, kad efektyvumą galima įvertinti palyginant gautą rezultatą su sąnaudomis, gautomis siekiant rezultato. Navickas ir kt. (2006), *ekonominį efektyvumą* sieja su makroekonominiais rezultatais ir teigia, kad *ekonominis efektyvumas* yra tokia situacija, kada visapusiškai tenkinami visuomenės poreikiai, esant ribotiems ištekliams.

Efektyvumas glaudžiai susijęs su veiksmingumu, rezultatyvumu bei produktyvumu. Galima teigti, kad efektyvumas yra dviprasmiškas terminas, nes jis reiškia arba produktyvumą, arba veiksmingumą. L. Gulick ir kt. (2001), *efektyvumą* apibrėžia kaip vertybę. Jie pripažįsta, kad efektyvumas yra tokia vertybė, kuri gali konfliktuoti su kitomis vertybėmis, todėl jai turi būti teikiama pirmenybė. Tuo tarpu D. Waldo (2001) laikosi priešingos nuomonės. Jis mano, kad *efektyvumas* savaime negali būti vertybė, kad visuomet jį būtina apibrėžti atsižvelgiant į tikslus. Minėtas autorius efektyvumą siūlo vertinti per tikslų pasiekimą ar nepasitekimą.

Pasak A. Džikevičiaus (2005), J. Mackevičiaus ir kt. (2005), *efektyvumas* suprantamas kaip racionalus lėšų gamybos ar prekybos procese cirkuliavimas, duodantis teikiamą veiklos rezultatą, t.y. pelną bei pinigų srautą, kuris yra būtinas gamybos proceso tęstinumui palaikyti (t.y. aprūpinimą medžiagomis, darbo ištekliais, sumokėti mokesčius valstybei, laiku atsiskaityti su tiekėjais bei kitais kreditoriais ir pan.). K. Lukoševičiaus ir kt. (2005), *efektyvumą* apibūdina kaip išteklių panaudojimo lygį, garantuojantį maksimalų rezultatą. S. Puškoriaus (2004) teigimu, *efektyvumas* tai pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų santykis. Autorius akcentuoja ir pabrėžia kompleksinį resursų panaudojimą.

R. Wolf (2002) suliejo kiekybinio bei kaštų efektyvumo sąvokas, teigdamas, kad bet koks kiekybinis teigiamo ar neigiamo ekonominio veiksmo efekto matavimas turėtų būti apibrėžtas arba kaip balansas, arba kaip teigiami (padidėjusi nauda) nusveria neigiamus (padidėję kaštai) efektus. Panašios nuostatos laikosi ir D. Newbold (2005), kuris *efektyvumą* apibūdina kaip būseną, kur bet kokios produkcijos gamybos kaštai yra minimalūs, o gaunama nauda – maksimali. H. Alinaitwe ir kt. (2009) organizacijos *efektyvumą* apibrėžia kaip organizacijos galimybę įgyvendinti savo misiją per stiprų valdymą, vadovavimą ir pasišventimą tikslų siekimui.

Sąvoka „*efektyvumas*“ dažniausiai naudojamas tuo atveju, kai norima įvardinti užsibrėžtus tikslus bei teigiamą rezultato pasiekimą. Pasak K. Lukoševičiaus ir kt. (2005), į tokį platų efektyvumo apibrėžimą įeina trys *efektyvumo tipai* (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Efektyvumo tipai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis K. Lukoševičiumi ir kt., 2005.

Apibrėžti *efektyvumo* termino prasmę, pritaikant ją vis sudėtingesniems gamybiniais ir negamybiniais procesams nėra paprasta, todėl literatūroje pateikiamos ir autorių siūlomos vis kitokios *efektyvumo sąvokos interpretacijos*: gebėjimas būti efektyviam; atlikimo kompetencijos matas; santykis mechanizmo, variklio ir t.t. atlikto darbo ar išgautos energijos su tam sunaudota energija, išreikštas procentais; sistemos atlikto naudingo darbo kiekio santykis su visu tam sunaudotų išteklių kiekiu.

Neoklasikinėje pusiausvyros teorijoje ekonomikos efektyvumo aiškinimas grindžiamas *Pareto optimumo* samprata: ekonominė sistema laikoma efektyvia tuo atveju, jei vieno individo gerovė gali būti pakelta tik kito individo sąskaita. Kitaip tariant, *Pareto*, arba *alokacinis efektyvumas* pasiekiamas, kai ekonominiai ištekliai yra paskirstyti tokiu būdu, kad jų perskirstymas, siekiant kažkam duoti daugiau, neišvengiamai pablogina kito individo padėtį. Yra keliamos trys sąlygos, kad būtų pasiektas *Pareto efektyvumas*: geriausias prekių paskirstymas vartotojams, tinkamiausias išteklių paskirstymas ir optimali produkcijos apimtis. Jeigu būtų patenkintos visos šios sąlygos, tuomet būtų neįmanoma pagerinti vieno ar daugiau asmenų padėties tuo pat metu nepabloginus kitų padėties.

Išnagrinėjus ir apibendrinus autorių efektyvumo sąvokos aiškinimą, galima pateikti tokią apibendrintą minėtos sąvokos apibrėžimą: efektyvumas – veiksmingo, produktyvaus rezultato siekimas minimaliomis sąnaudomis ir racionaliai panaudojant turimus išteklius.

Daugelis autorių vienareikšmiškai teigia, kad *ekonominį efektyvumą* galima įvertinti pasitelkus tam tikrus finansinius rodiklius ar jų grupes. R.S. Kaplan ir kt. (1996), teigia, kad turi egzistuoti tiek finansiniai, tiek nefinansiniai matavimai, kurie efektyviai padėtų sprendimo priėmimo procese. Pastaroji nuomonė atspindi naujausias veiklos įvertinimo tendencijas, kurios savo ruožtu konstatuoja, kad finansinis rezultatas yra daugelio procesų pasekmė, bet ne priežastis, t.y. finansinė veikla yra nefinansinės veiklos pasekmė. Ekonomikoje, kurioje dominuoja materialūs resursai, finansiniai matavimai yra naudingi ir skiriami nuolatiniam veiklos ir pokyčių monitoringui bei

veiklos vertinimui, priimant valdymo sprendimus. Finansinių absoliučių ir santykinų rodiklių rezultatai ir jų interpretacija leidžia pasirinkti atitinkamas veiklos ekonominio efektyvumo kryptis. Todėl sekančiame darbo skyriuje analizuosime absoliutinius ir santykinus finansinius rodiklius veiklos efektyvumui vertinti, bei išskirsime vidinius ir išorinius veiksnius, lemiančius ekonominį efektyvumą.

1.2. Veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo metodologiniai pagrindai

1.2.1. Veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo rodikliai

J. Mackevičius (2007) teigia, kad kuo efektyviau yra naudojami ištekliai, tuo greičiau yra gaminama ir parduodama produkcija. Kiekvienoje įmonėje efektyvumas yra neatsiejamas nuo bet kokios veiklos. Pasak E. Radavičiaus (1997), finansų įtaka veiklai yra įgyvendinama per finansinių elementų efektyvų panaudojimą kiekvienoje įmonės funkcionavimo ir vadybos grandinėje.

Mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės, kaip ir kokiais pagrindiniais rodikliais ar kriterijais remiantis reikia įvertinti *veiklos ekonominį efektyvumą*, kokių modelių pagalba tai atlikti geriausiai. Literatūroje finansinių ataskaitų analizės klausimais dažniausiai aptinkami veiklos efektyvumą apibūdinantys rodikliai, apskaičiuojami atsižvelgiant į gamybos ciklą ir lėšų, cirkuliuojančių tame procese stadijas. Anot Schoebelen ir kt., kuriuos cituoja Slatkevičienė ir kt. (2001), *veiklos efektyvumo vertinimo* sistemas turi būti integruoti apskaitos duomenys ir gamybos pasiekimų duomenys.

Veiklos efektyvumo vertinimo būdus ir metodus analizuojantys I. Murat ir kt. (2007), nurodo, kad yra sukurta daugybė metodų efektyvumui įvertinti. J. Lazauskas (2005) teigia, kad įmonės veiklos vertinimo turinį sudaro toje įmonėje vykstančių ūkinių ir finansinių procesų bei jų sąlygojamų veiklos rezultatų, išreiškiamų ekonominiais rodikliais tyrimas. Tuo tarpu metodiką jis apibūdina kaip visumą būdų ir taisyklių, kurių reikia laikytis norint išsamiai įvertinti įmonės veiklą, tai reiškia, kad metodika yra analizės atlikimo tvarkos ir analizuojamų rodiklių algoritmų aprašymas.

K. Brzozowska (2007) *ekonominį efektyvumą* rekomenduoja vertinti kaip įdėtą į visuomenės bendrąją gerovę neto investicijų matą. Tradiciniuose ekonomikos modeliuose, o taip pat ir jo struktūrinių dalių efektyvumas vertinamas įvairiais rodikliais. Efektyvumas paprastai nustatomas tam tikrais finansiniais ir ekonominiais rodikliais. Pasak M. Dennis (2006), *efektyvumo rodikliai* parodo, kaip verslo subjektas panaudoja savo turtą pardavimams bei pelnui gauti. Pastaruoju metu efektyvumą rekomenduojama vertinti vertės kūrimo rodiklių pagalba. Tokie rodikliai apima išorinių rinkos veiksnių, vidinių įmonės veiksnių bei akcininkų požiūrio įvertinimą (Darškuvienė ir kt., 2006). Pasak R. Urniežiaus (2004), analizė turi būti veiksminga. Tokia ji būna tada, kai ne tik

nustatomos plano neįvykdymo priežastys, ne tik išsiaiškinami trūkumai, bet ir pasiūlomos priemonės įmonės ūkinė veiklos pagerinimui. Pasak Schalwyk ir kt., kuriuos cituoja Slatkevičienė ir kt. (2001), *veiklos efektyvumui* įvertinti turi būti sukurtas subalansuotas rodiklių kompleksas, o jos veiklos rodikliai orientuoti į klientų dabartinį ir ateities poreikių tenkinimą bei procesų nepaliaujamą tobulinimą. 1 priede pateikiama darbo autorės sudaryta *krovinių pervežimo įmonės ekonominio efektyvumo vertinimo rodiklių sistema*.

Mokslinėje literatūroje, rodikliai, kuriais siekiama apibūdinti ūkinės *veiklos efektyvumą*, vadinami įvairiai. Dažnai efektyvumo rodiklių grupė vadinama ne tik įmonės veiklos efektyvumo, bet ir apyvartinio kapitalo aktyvumo (Stickney, 1999), apyvartumo (Bernstein, 1993) bei fondų valdymo rodikliais (Hawkins, 1985). Kaip teigia S. Puškorius (2004), vertinant *efektyvumą* galima išskirti du aspektus: *kaštų efektyvumą*, kai rezultatai siejami su finansinių išteklių panaudojimu, ir *darbo efektyvumą*, kai rezultatai palyginami su reikšmingiausiu produktyvumo veiksnium – personalo dydžiu.

D. Šlekienė ir kt. (2000), teigia, kad *veiklos efektyvumą* galima nustatyti dviem būdais: remiantis investuoto kapitalo arba turimų finansinių išteklių panaudojimu. Šių autorių nuomone, finansinį efektyvumą galima įvertinti pagal veiklos pelningumo, rentabilumo ir turto pelningumo rodiklius.

Absoliutiniai finansiniai rodikliai. Įmonės finansinėse ataskaitose yra pateikiama per 100 absoliutinių finansinių rodiklių (J. Mackevičius, 2010). *Absoliutiniai rodikliai* yra tokie, kaip darbo valandos, kelias kilometrais, svoris kilogramais ir t.t., t.y. tokie dydžiai, kurie nepriklauso nuo jokio veiksnio. Kalbant apie absoliučius dydžius, naudojamus efektyvumo matavimui, galime sakyti, kad tai bus tokie rodikliai, kurie savo dydžiu bei apimtimi įtakos efektyvumo dydžiui. Galime paminėti keletą šių rodiklių – darbas, kapitalas, finansiniai įsipareigojimai, pelnas, pardavimai ir t.t.

Anot R. Valkausko (2005), *įmonės veiklos efektyvumo* lygį galima apskaičiuoti taip:

$$E = \frac{Q}{(NA + AK + F)} = \frac{Q}{V} \quad (1)$$

Čia: E – įmonės veiklos efektyvumo (racionalumo) lygis; Q – įmonės veiklos rezultatas; V – išlaidos, skirtos verslo rezultato sukūrimui (NA – nusidėvėjimas ir amortizacija, AK – apyvartinis kapitalas, F – darbo užmokesčio fondas).

Šis (E) gali būti pertvarkytas į multiplikatyvų modelį. Tai dviejų veiksnių modelis, kurį taikant galima įvertinti kas turėjo didesnę įtaką verslo rezultato pasikeitimui, t.y. įvertinti ΔQ . Verslo rezultato pasikeitimas vertinamas atsižvelgiant į efektyvumo lygį ($\Delta Q(E)$) arba į bendrųjų išlaidų apimtį ($\Delta Q(V)$). Šiuo atveju yra taikomos tokios formulės:

$$\Delta Q(E) = (E_1 - E_0) \times V_1 \quad (2)$$

Čia: $\Delta Q(E)$ – efektyvumo lygio pasikeitimas; $E_{1,0}$ – efektyvumo lygis ataskaitiniais ir baziniais metais; V_1 – bendrųjų išlaidų apimtis ataskaitiniais metais.

$$\Delta Q(V) = (V_1 - V_0) \times E_0 \quad (3)$$

Čia: $\Delta Q(V)$ – bendrųjų išlaidų apimtys pasikeitimas, V_0 – bendrųjų išlaidų apimtis baziniais metais.

Taigi, remiantis šiuo modeliu, galima nustatyti ar įmonės rezultatai plėtojasi intensyviai ar ekstensyviai. Intensyvi plėtra yra tokia, kai verslo rezultatai pagerėja dėl efektyvumo padidėjimo, t.y. kai $\Delta Q(E) > \Delta Q(V)$. Ekstensyvi plėtra yra tokia, kai geresni rezultatai pasiekiami dėl didesnių išlaidų verslo rezultatui pasiekti, t.y. jei $\Delta Q(E) < \Delta Q(V)$ (Valkauskas, 2005).

V. Banasek ir kt. (1998), mano, kad *esminis veiklos efektyvumo šaltinis* – tai darbo bei kapitalo resursų tinkamas paskirstymas bei tinkamas kapitalo bei darbo santykis (K/L) pasirinkimas. Šie autoriai atliko tyrimą tarp efektyvumo ir pelningumo, kurio metu paaiškėjo, kad šie faktoriai stipriai sąlyčioja tarpusavyje – optimalus resursų paskirstymas ir panaudojimas leidžia įmonei naudotis ekonominiu progresu rinkoje.

Nepriklausomai nuo panaudojimo sferos, santykiniai rodikliai patys savaime yra daug pranašesni daugeliu atveju, palyginti su absoliučiais rodikliais. Kad suteiktume skaičiui reikšmę, reikia jį palyginti su kitu, ypač jei norime įvertinti ūkio subjekto veiklos būklę. Santykinis dydis, gautas palyginus du skaičius, yra daug akivaizdesnis negu absoliutus dydis, todėl sekančiame darbo skyriuje analizuosime santykinius finansinius rodiklius naudojamus įmonės veiklos efektyvumui įvertinti.

Santykiniai finansiniai rodikliai. Santykinė analizė literatūroje ir praktikoje dar yra vadinama koeficientų analize. *Koeficientas* yra rodiklis, kuris sieja du apskaitos skaičius ir gaunamas padalinus vieną skaičių iš kito. Pasak A. Džikevičiaus (2000), santykinis dydis, gautas palyginus du skaičius, yra daug akivaizdesnis negu absoliutus dydis ir naudojantis jais, galima gauti daug akivaizdesnius bei aiškesnius efektyvumo tyrimo rezultatus. Santykinė analizė atskleidžia atskirų finansinių rodiklių tarpusavio ryšius, taigi atlikus šią analizę galima plačiau ir išsamiau (ne po horizontaliosios ar vertikaliosios analizės) įvertinti įmonės veiklos efektyvumą (Aleksnevičienė ir kt., 2006; Žaltauskienė, 2005). Koeficientus, pasak N. Žaltauskienės (2005), reikia skaičiuoti ne mažiau kaip trejiems metams, kad galima būtų palyginti reikšmes ir nustatyti pokyčius.

Įmonės ūkiniai veiklai įvertinti naudojami **finansinio stabilumo¹ rodikliai**, kurie atspindi nuosavų lėšų santykį su turimais įsipareigojimais ar turtu. Pagrindiniai finansų struktūros rodikliai yra savarankiškumo, finansinio stabilumo ir trumpalaikio turto nepriklausomybės koeficientas, jų apskaičiavimo formulės pateikiamos 2 priede. *Savarankiškumo koeficientas* palygina įmonės

---

¹ *Stabilumas* – tai įmonės sugebėjimas turėti ir ilgą laiką išlaikyti tokią finansų struktūrą, kad ji nebūtų reikšmingai priklausoma nuo išorinių finansavimo šaltinių ir neatsirastų reali bankroto tikimybė.

nuosavą kapitalą su visais finansavimo šaltiniais. Šis rodiklis parodo, kokią dalį veiklos įmonė finansuoja nuosavu kapitalu (Lazauskas, 2005; Palepu ir kt., 2004; Kancerevyčius, 2004). Priimtina šio rodiklio reikšmė 2. Kuo šis rodiklis mažesnis, tuo daugiau įmonė įsiskolinusi. Jeigu rodiklio reikšmė lygi 1, vadinasi įmonė yra labai įsiskolinusi ir jos išsipareigojimai lygūs nuosavam kapitalui.

Finansinio stabilumo koeficientas parodo, kokia turto dalis finansuojama ilgalaikiais finansavimo ištekliais (nuosavo kapitalo ir ilgalaikių išsipareigojimų santykis su turtu). Rodiklio padidėjimas traktuojamas kaip teigiama tendencija. 0,8 – 0,9 optimali reikšmė, mažiau negu 0,75 – grėsminga.

Trumpalaikio turto nepriklausomybės koeficientas rodo, kokia trumpalaikio turto dalis įsigyta iš nuosavo kapitalo. Tai nuosavo kapitalo minus ilgalaikis turtas santykis su trumpalaikiu turtu. Šio rodiklio padidėjimas traktuojamas kaip teigiama tendencija, nes trumpalaikis finansavimas paskolomis yra brangus.

Finansinės priklausomybės (sverto) koeficientas rodo savininkų turto apsaugojimo lygį. Tai turto ir nuosavo kapitalo santykis, kuris parodo, kiek turto įsigyta iš nuosavo kapitalo. Rodiklio padidėjimas traktuojamas kaip teigiama tendencija.

Finansinių išteklių mobilumo koeficientas – trumpalaikio turto ir ilgalaikio turto santykis. Parodo kiek apyvartinio turto tenka neapvyvartiniam turtui. Koeficiento mažėjimas rodo, kad didėja investicijos į ilgalaikį turtą.

Rentabilumo rodikliai². R. Urniežius (2004), Martinkus ir kt. (2002) teigia, kad *pelnas* yra svarbiausias įmonės veiklos rodiklis, apibūdinantis jo darbo ekonominį efektyvumą. Pelno rodiklis turi keletą išraiškos formų, kurios atspindi įvairių ūkinės ir finansinės veiklos efektyvumą. *Pelno suma* kelių transporto nustatoma, kaip pajamų gautų iš vežimų ir paslaugų skirtumas, apskaičiuotas pagal veikiančius tarifus, ir vežimų bei teikiamų paslaugų savikainos (Baublys ir kt., 2003). *Pelningumas* – įmonės gebėjimas uždirbti pelną, gauti kuo daugiau pelno iš kiekvieno investuoto į įmonę lito (Bagdžiūnienė, 2006). Bankininkystės ir komercijos terminų žodyne pateikiamas toks pelningumo apibrėžimas: *pelningumas* – tai akcinių bendrovių bendrojo pelno santykis su pagrindinėmis pajamomis arba grynojo pelno santykis su pardavimų ir paslaugų apimtimi (Buračas, 1997).

Rinkos ekonomikos sąlygomis tiek praktikai, tiek mokslininkai ypatingą dėmesį skiria *pelningumo rodiklių analizei*, nes šie geriau parodo ūkio subjekto veiklos efektyvumą nei absoliuti grynojo pelno suma, kadangi jie kompleksiskai atspindi ne tik galutinį veiklos rezultatą, bet ir ūkinės veiklos efektyvumą (Bernstein, 2004). Teorijoje ir praktikoje naudojami įvairūs *pelningumo rodikliai*, kurie laikomi labai svarbiais, nes būtent jie parodo kokį pelną uždirba akcininkų investuoti pinigai, taip pat parodo įmonės pelno lygį, atspindi įmonės vadovų gebėjimą efektyviai

---

² *Rentabilus* (vok. Rentabel, angl. Profitableness) – padengiantis išlaidas, apsimokantis, pelningas.

dirbti, t.y. pelningai parduoti paslaugas, didinti savininkų nuosavybę, nes jei pelno gaunam nedaug, įmonės turto vertė negali didėti, tad negali didėti ir akcijų kaina – tokia įmonė laikoma dirbanti neefektyviai (Pat Obi, 1998). Pasak V. Kvedaraitės (1996), *pelningumo rodikliai* galutinai apibūdina galutinius įmonės veiklos rezultatus, iš kurių yra sprendžiama, kokią realią naudą gauna savininkai rizikuodami investuoti savo kapitalą.

Bendrasis kelių transporto įmonės pelnas (nuostolis) – tai pelno suma, gauta kaip įmonės veiklos rezultatas, įskaitant pagalbinę ir kitą ūkinę veiklą, kuri yra įmonės balanse (Baublys ir kt., 2003). Lemiamą reikšmę bendram pelnui didėti turi 4 pagrindiniai veiksniai: vežimų kainos (tarifai), vežimų savikaina, transporto darbo ir paslaugų apimtys, pelno mokesčiai valstybei. Analizės metu svarbu įvertinti *bendrajį pardavimų pelningumo* rodiklį, kuris parodo pardavimų pelningumą, t.y. ar efektyviai įmonė dirbtų jei neturėtų valdymo išlaidų (žr. 2 priede). R. Urniežiaus (2004) teigimu, kuo aukštesnis pelningumas, tuo įmonės veikla efektyvesnė. Kokia įtaka nagrinėjamu laikotarpiu bendrajam pardavimų pelningumui turėjo bendrojo pelno ir pardavimo savikainos pokyčiai galima nustatyti taikant grandininių keitimų metodą.

Grynasis pelningumas bene plačiausiai vartojamas rodiklis, kuris parodo, ar pelninga ūkio subjekto įvairiapusė veikla (žr. 2 priede). Pasak R. Mackevičiaus ir kt. (2005), *grynojo pelningumo* rodiklio pranašumas yra tas, kad jis padeda įvertinti pelno mokesčio įtaką įmonė ūkinės veiklos efektyvumui ir padeda nustatyti išorės veiksnius, lemiančius įmonės veiklą. Remiantis Statistikos departamento prie LR vyriausybės pateiktoje metodikoje, šis rodiklis vertinamas labai gerai, jeigu yra didesnis kaip 25 proc., gerai – jei didesnis kaip 10 proc., patenkinamai – jei mažesnis kaip 10 proc., nepatenkinamai – jeigu mažesnis nei 5 proc. ir blogai – kai yra neigiamas (Statistikos departamentas, 2007). L. Juozaitienės (2000) teigimu, rodiklio padidėjimas rodo realizacijos efektyvumo padidėjimą (kiekvienas realizuotas produkcijos vienetas kuria papildomą grynojo pelno dalį). Rodiklio mažėjimas reikalauja naujovių, įspėja, kad prekių ar paslaugų konkurencingumas smunka.

Turto pelningumo rodikliai parodo ilgalaikio ir trumpalaikio turto panaudojimo efektyvumą (žr. 2 priede). Apskaičiuojant šį rodiklį, dažnai imamas pelnas iki palūkanų ir mokesčių į valstybinį biudžetą, siekiant, kad turto pelningumui neturėtų įtakos įmonės finansinė veikla (Gronskas, 2005). Pagal šios grupės rodiklius galima daryti išvadas apie vadovų sugebėjimą racionaliai panaudoti turtą. Jei grynasis turto pelningumas yra didesnis kaip 20 proc., įmonės būklė vertinama kaip labai gera, gera – kai didesnis negu 15 proc., patenkinama – kai rodiklis didesnis negu 8 proc. (Mackevičius ir kt., 2005). Grynasis pardavimų pelningumas ir įmonės turto apyvartumas daro tiesioginę įtaką *turto pelningumo* kitimui, nes, didėjant pardavimų pelningumui didėja turto pelningumas, o greitėjant turto apyvartumui, gerėja įmonės finansinė būklė ir didėja turto

pelningumas (Smalenskas, 2007). Pasak D. Poškaitės ir kt. (2006), *turto pelningumo rodiklis* patikimu tampa tik tada, kai įmonė turi daug turto, jis naudojamas gana intencyviai.

Pelningumo rodiklių svarbai, matuojant įmonės veiklos efektyvumą pritaria ir Dean Amel ir kt. Jų darbuose pagrindinis dėmesys skiriamas nuosavo kapitalo rentabilumo rodikliui (Daen Amel ir kt., 2003). *Nuosavo kapitalo rentabilumas* (ROE - nuosavybės grąža) yra rimtai vertinamas investitorių ir vadovų, nes parodo, kiek pelno gaunama kiekvienam akcinio kapitalo piniginiam vienetui, taip įvertinama ar bendrovė pelningai naudoja akcininkų jai patikėtas lėšas (Poškaitė ir kt., 2006). Pasak L. Juozaitienės (2007), aukštos šio rodiklio reikšmės gali būti susijusios su tiek dideliu įmonės pelnu, tiek su maža savininkų nuosavybe. Aukštas šio rodiklio dydis žada investuotojams aukštus dividendus.

Mokumo ir likvidumo rodikliai. Anot V. Bagdžiūnienės (2005), *mokumas* yra įmonės gebėjimas nustatytais terminais vykdyti visus įsipareigojimus, o su juo susijusi sąvoka „*likvidumas*“ rodo galimybes įmonės turtą paversti pinigais neprarandant balansinės vertės. Vakarų autoriai *mokumo rodiklius* vadina *finansinio sverto* rodikliais (Samuels ir kt., 1993). *Finansinis svertas* yra finansavimo šaltinių racionali struktūra, kuri parodo įmonės veiklos pusiausvyrą. J. Sokolov ir kt. (2000), siūlo finansinį svertą skaičiuoti kaip nuosavo kapitalo ir skolinto kapitalo santykį.

Beverly L. Rotan ir D. Contino (2001) mano, kad įmonės veiklos efektyvumą geriausiai nustato santykiniai finansiniai rodikliai. Tačiau jos teigia, kad ne tik pelningumo rodiklių grupė gali įvertinti veiklos efektyvumą ir siūlo naudoti *einamojo likvidumo koeficientą* (žr. 2 priede). Šio rodiklio skaičiavimo svarba turėtų būti aktuali toms įmonėms, kurios turi didelius trumpalaikius įsipareigojimus ir gali šio koeficiento dėka stebėti, kiek trumpalaikio turto ji turi trumpalaikiams įsipareigojimams apmokėti. Anot D.S. Contino (2001), kuo didesnis skaitiklis, tuo geresnis rezultatas, t.y. įmonės veikla efektyvesnė, jei negresia bankrotas, ji turi apyvartinių lėšų skolai padengti. P. Chmieliauskas ir kt. (2000), įmonėms, susiduriančioms su skolų problemomis siūlo atlikti bendrojo mokumo koeficiento santykio faktorinę analizę. Ji atliekama trimis lygiais: pirmajame lygyje apskaičiuojamas bendrojo mokumo koeficiento pokytis. Iš antro lygio analizės rezultatų sužinome, kokie kintamieji turi įtakos bendrojo mokumo pokyčiui ir kokia suma. Trečio lygio analizė parodo, kas turės įtakos trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų pokyčiui.

Skolos koeficientas (mokumo) parodo kokia viso turto dalis yra finansuojama skolintomis lėšomis, t.y. ar skolos neviršija turto. Viena iš nemokumo sąlygų pagal Įmonių bankroto įstatymą (2 str. 8 d.), kai pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės (Valstybės žinios, 2001). Rodiklio norma: $K < 1$. Kreditoriams yra priimtinas kuo mažesnis koeficientas. Normaliu laikomas ne didesnis kaip 0,6. Tyrimai rodo, kad įmonių nemokumo priežasčių struktūroje didžiausią dalį (daugiau kaip 48 proc.) sudaro finansinės (veiklos nuostolingumas, per dideli įsiskolinimai, nepakankamas kapitalas ir pan.) priežastys. Tuo tarpu

ekonominės priežastys tokios kaip pramoninis, konkurencinis silpnumas, veiklos neefektyvumas ir kita sudaro tik daugiau kaip 36 proc. (Grigaravičius, 2003).

Komercinės veiklos aktyvumo rodikliai. Lietuvos Nacionalinės vertybinių popierių biržos rodiklių skaičiavimo metodikoje išskirta atskira *turto panaudojimo efektyvumo rodiklių grupė*, kuriai priskiriama turto apyvartumo, nuosavo kapitalo apyvartumo, apyvartinių lėšų ir debitorinių įsiskolinimo apyvartumo rodikliai. V. Gronsko (2005) teigimu, *įmonės veiklos ekonomini efektyvumą geriausiai apibūdina šie rodikliai*: turto apyvartumas, ilgalaikio turto apyvartumas, trumpalaikio turto apyvartumas bei įmonės išlaidų lygio rodikliai. G. Kancerevičius (2004) teigia, kad *turto apyvartumas* rodo, kiek vienas litas sukuria pajamų, t.y. kiek kiekvienam viso turto litui tenka realizacijos. Daugelis autorių pažymi, kad geras turto apyvartumo rodiklis yra lygus 1,6-1,8. Tuo tarpu *turto apyvartumo rodikliai* parodo, kiek kartų per nagrinėjamą laikotarpį atnaujinamas tam tikras turtas (Mackevičius ir kt., 2005).

Siekiant didinti įmonės ekonominį efektyvumą, labai svarbu nuolat analizuoti pirkėjų įsiskolinimų būklę. Literatūroje šie rodikliai daugumos autorių yra įvardijami, kaip *debitorinio įsiskolinimo apyvartumas dienomis ir debitorinio įsiskolinimo apyvartumas kartais* (žr. 2 priede). Šie rodikliai parodo įmonės mokėjimų politiką vartotojų atžvilgiu. Kaip teigia K. Berman ir kt. (2006), *debitorinio įsiskolinimo apyvartumas* yra pagrindinis rodiklis tiems, kurie atlieka išsamų analitinį tyrimą dėl galimo įmonės įsigijimo. J. Mackevičius ir kt. (2005), mano, kad *įmonių veiklos efektyvumą* geriausiai apibūdina ne tik turto apyvartumo, bet ir sąnaudų lygio rodikliai, kurie parodo kiek įmonės veiklos tam tikrų sąnaudų tenka vienam pardavimo litui, t.y. jie netiesiogiai parodo tos veiklos pelningumą.

Sąnaudų lygio rodikliai. B. R. Jewel (2000) teigia, kad kalbant apie *efektyvumą*, yra būtina atsižvelgti į išteklių sąnaudas. G. Labanausko, teigimu „analizuojant Lietuvos ir mokslininkų darbus susiduriama su tuo, kad dauguma jų akcentuoja krovinių vežimų paslaugų sąnaudas bei kainą, kaip pagrindinį veiksnį, vežant krovinius“ (Labžentis, 2008). Ūkinės veiklos sąnaudų struktūros sudarymas – svarbus vežimų savikainos apskaitos elementas. Be sąnaudų, anot K. M. Bartol ir kt. (1991), negali būti uždirbama pajamų, be jų negali vykti jokia veikla. *Sąnaudos* (kaštai) plačiąją žodžio prasme – tai panaudoti ištekliai ūkiniam ar kokiam kitam rezultatui pasiekti (Girdzijauskas ir kt., 2006). Pasak A. Jurkausko (2006), *kelių transporto savikainos struktūra* skiriasi nuo kitų ūkio šakų gaminamos produkcijos savikainos struktūros. *Vežimų savikaina* priklauso nuo transporto priemonių tipo, vežimų organizavimo, kelių transporto priemonės dydžio, mechanizacijos lygio įmonėje, valdymo organizavimo ir kitų veiksnių. Atliekant *vežimų savikainos pradinę analizę, būtina išanalizuoti*: atskaitinius duomenis apie įmonės pelną ir sąnaudas, pridėtines sąnaudas, krovininio transporto darbą ir vežimų savikainą, apskaitos duomenis, planinius rodiklius,

normatyvus (Burkauskas, 2006). Anot A. Baublio ir kt. (2003), kelių transporto savikaina – tai pinigais išreikštos kelių transporto sąnaudos, tenkančios transporto darbo (produkcijos):

$$S_i = \frac{\sum I_i}{\sum P_i} \quad (4)$$

S_i – i-osios transporto darbo rūšies vieneto savikaina, Lt.

$\sum I_i$ – osios transporto darbo rūšies bendrosios sąnaudos, Lt.

$\sum P_i$ – transporto atliktas i – osios rūšies darbas, tkm.

Vežimų savikainos analizė atliekama pagal atskirus sąnaudų straipsnius (žr. 3 priede).

Remiantis V. Paulausko (2007), B. Martinkaus ir S. Žiūkienės (2006) siūlomomis formulėmis ir standartiniais kainų skaičiavimo metodais galima įvertinti *krovinių gabenimo kainas, savikainą bei išlaidas* (žr. 4 priede). *Vežimų savikainos rodiklis* kompleksiskai išreiškia daugelį gamyba veikusių sąlygų: darbo našumą, riedmenų panaudojimą, įmonės techninį lygį, materialinį-techninį aprūpinimą, degalų, medžiagų, riedmenų kainas, darbo užmokesčio mokėjimo sąlygas (Baublys ir kt., 2003).

Eksploatacinių išlaidų skaičiavimo pagal sąnaudų straipsnius ir elementus metodas plačiai taikomas, planuojant ir analizuojant visų transporto rūšių firmų padalinių eksploatacinę veiklą, atliekant daugelį techninių – ekonominių skaičiavimų. *Pastovias įmonės išlaidas* (I_p) sudaro: išlaidos nuolatinei transporto priemonių priežiūrai; papildomos pastovios išlaidos. *Kintamąsias išlaidas* (I_k) sudaro: kuro išlaidos; atlyginimai vairuotojams; išlaidos tepalams; išlaidos atsarginėms detalėms; mokėjimai už kelius (Kintamų išlaidų skaičiavimo formulės pateiktos 5 priede).

Parduotų prekių savikaina vienam pardavimo litui yra reikšminga, nes kuo žemesnis jos lygis, tuo daugiau įmonė gauna pelno parduodama produkciją. Pasak V. Gronsko (2005), jeigu minėtas rodiklis sudaro 50 proc. ir mažiau, vadinasi įmonė ūkininkauja efektyviai ir pelningai.

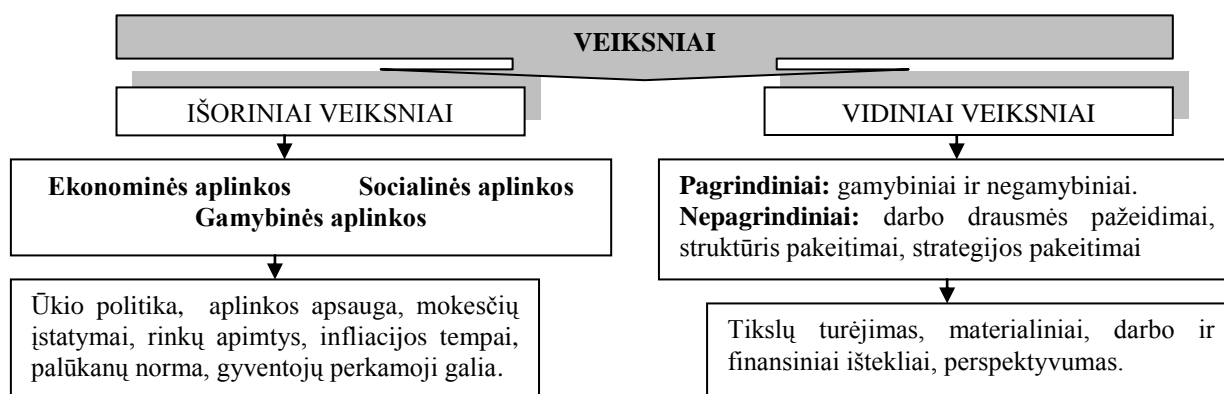
Veiklos sąnaudos – tai patirtos per ataskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimo apimtį, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą. Kalbant apie *veiklos sąnaudų vienam pardavimo litui* rodiklio reikšmę, J. Mackevičius ir kt. (2005), teigia, kad juo jis mažesnis, tuo yra geriau. Manoma, kad jis neturėtų būti didesnis kaip 17-18 proc. Šio rodiklio mažėjimo tendencija gali rodyti, kad yra gerai parengta sąnaudų mažinimo politika įvairiuose įmonės padaliniuose.

Apibendrinant šį darbo skyrių galima teigti, kad įmonės veiklos efektyvumas gali būti matuojamas tiek absoliučiais (darbas, kapitalas, pelnas, pajamos), tiek santykiniais (pelningumo, mokumo, komercinės veiklos) rodikliais. Reikšmingiausi pelningumo rodikliai yra tie, kurie atspindi pagrindinių įmonės veiklos procesų efektyvumą. Tačiau nėra tikslinga apsiriboti vien pelningumo

rodikliais, kadangi pelnas (ar nuostolis) yra galutinis ūkinės veiklos rezultatas, kurį lemia daugelį veiksnių.

1.2.2. Veiklos ekonominį efektyvumą įtakojantys veiksniai

Kiekviena įmonė savo veikloje nuolat siekia didinti efektyvumą, nes nuo to priklauso jos sėkmingo darbo rezultatas. Norint objektyviai ir pilnai įvertinti efektyvumą, prioritetu išlieka ne tik rodiklių nustatymas, bet ir tų rodiklių rezultatą įtakojančių veiksnių, lemiančių įmonės veiklos efektyvumą, nustatymas. Įmonės ūkinės veiklos efektyvumą lemiančius veiksnius autoriai (Girdzijauskas ir kt., 2006; Gapšys ir kt., 2006; Šlekienė ir kt., 2000) skirsto į dvi grupes (žr. 1.2 pav.):

1.2 pav. Veiklos ekonominį efektyvumą lemiantys veiksniai

šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Girdzijauskas ir kt., 2006; Gapšys ir kt., 2006; Šlekienė ir kt., 2000.

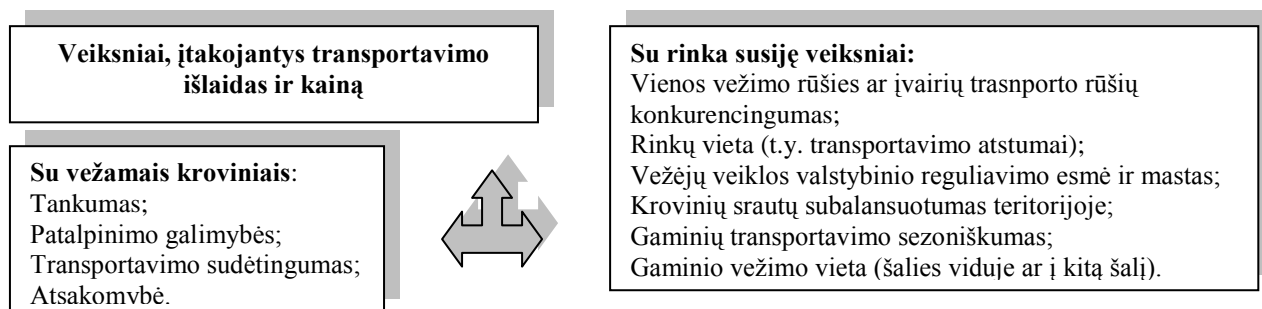
Išoriniai veiksniai – tai veiksniai, kylantys už įmonės ribų ir tiesiogiai darantys poveikį įmonės veiklos rezultatams. Jie formuoja veiklos galimybes ir apribojimus. Tačiau, siekiant veiklos efektyvumo, svarbesni yra *vidiniai veiksniai*. Jie veiklą įtakoja tiesiogiai, kadangi kyla pačios įmonės viduje. Tai aiškių tikslų turėjimas, materialiniai, darbo ir finansiniai ištekliai, perspektyvumas, kuris apibūdinamas kaip gebėjimas lanksčiai ir operatyviai prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų bei siekti užsibrėžtų ilgalaikių veiklos tikslų, diegiant naujas technologijas, įtraukiant į rinką naujus produktus (Gapšys ir kt., 2006). R. Norvaišienės (2006) nuomone, *veiklos efektyvumui* užtikrinti būtinos investicijos, kurių pagalba sprendžiami praktiškai visi strateginiai ir didžioji dalis einamųjų įmonės plėtros uždavinių. Investicijos: pagrindinis gamybinio potencialo formavimo šaltinis; pagrindinis ekonominės plėtros strateginių tikslų įgyvendinimo mechanizmas; svarbiausias turto ir struktūros optimizavimo mechanizmas; pagrindinis veiksnys, darantis įtaką kapitalo struktūros formavimui; svarbiausia įmonės rinkos vertės augimo užtikrinimo sąlyga; pagrindinis ilgalaikio materialaus ir nematerialaus turto atkūrimo instrumentas; vienas iš įmonės veiklos rizikos valdymo instrumentų. *Investicijas* galime laikyti vienu iš pagrindinių *įmonės vidaus aplinkos efektyvumo veiksnių*, kurie įtakoja darbo našumą, išlaidų lygį bei pelningumą.

Paslaugų teikimo sąnaudas apima: žaliavos, medžiagos, darbo užmokesčio sąnaudas, ilgalaikio turto nusidėvėjimas (amortizacija), trečiųjų asmenų suteiktų paslaugos ir pan. Kalbant apie *išorinius veiksnius, lemiančius sąnaudas*, galima paminėti: pokyčius rinkoje, konkurencinius veiksnius ar įstatyminius pokyčius, kurie įtakoja atskirų sąnaudų „dalių“ kainą, pavyzdžiui, žaliavų ar darbo išteklių.

Turto vertę įmonė apsprendžia savo vidiniais sprendimais, tačiau dalinai jo dydį gali įtakoti ir *išoriniai veiksniai*, tokie kaip tam tikri *mokesčių įstatymų pakeitimai* ar *besikeičiantys infliacijos tempai*. Kadangi turto apyvartumas priklauso nuo pajamų, pastarosios priklauso nuo paklausos, o paklausą savo ruožtu įtakoja tokie *išoriniai veiksniai*: konkurencinė situacija rinkoje, gyventojų perkamoji galia arba įmonės pasirinkta kainodaros sistema, reklama.

Darbo našumą įtakoja darbuotojų motyvacija, jų įgūdžių tinkamas panaudojimas, taip pat technologijų racionalizavimas ir tobulinimas, pažangesnių būdų paslaugoms kurti naudojimas. Darbo našumo augimas reiškia, kad: sąnaudos didėja lėčiau, didėja kainų konkurencingumas ir darbo užmokesčio galimybės, darbo vietos tampa saugesnės, todėl ir labiau pageidaujamos, keičiasi darbo užduotys ir organizavimas, sukuriama daugiau papildomos naudos mažiau išteklių turintiems klientams, didėja pelningumas, padedami pagrindai investicijoms ir veiklos plėtrai.

Transporto efektyvumą lemia trys veiksniai: sąnaudos, greitis ir transporto darbo stabilumas. Veiksmai, įtakoiantys transportavimo išlaidas ir kainą, gali būti skirstomi į dvi pagrindines kategorijas (žr. 1.3 pav.):

1.3 pav. Veiksniai, įtakoiantys transportavimo išlaidas ir kainą

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Palšaičiu, James R. Stock ir k.t.

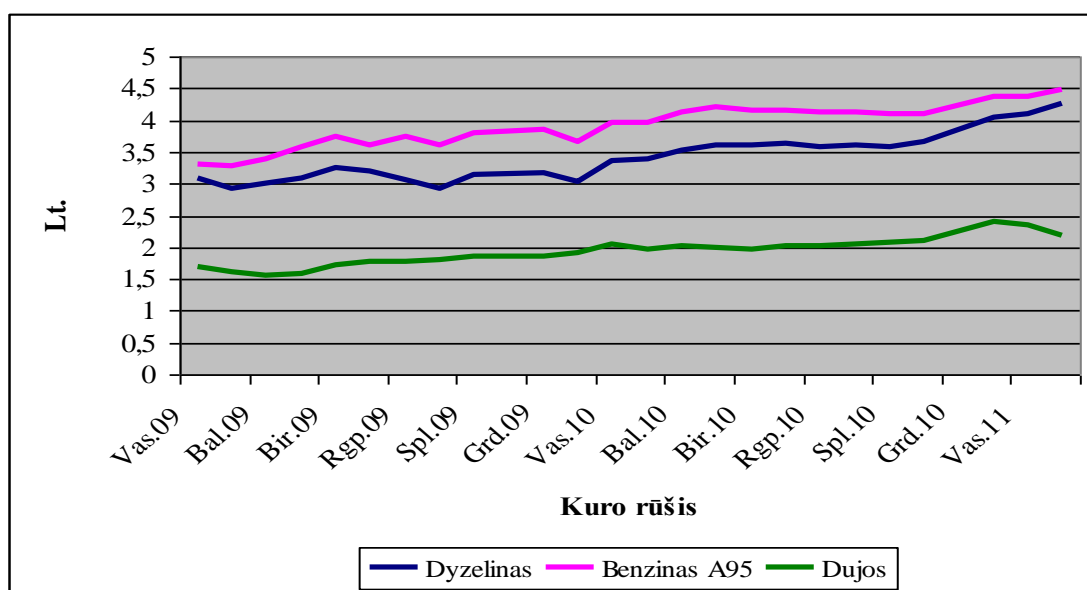
Transporto darbo stabilumui, ekonominiam efektyvumui įtakos turi maršrutų planavimas. Anot D. Bazaro ir kt. (2010), *maršrutas* plačiąja prasme yra kelias, kuriuo bus vežamas kroviny. R. Palšaičio (2005) nuomone, maršruto sudarymas tapo ypač svarbus, kadangi išaugo konkurencija, bei padidėjo ekonominių veiksnių poveikis (kuro, darbo, įrangos). Anot R. Minalgos (2004) *maršrutai planuojami nustatant tokius tikslus*: Minimizuoti gabenimus ruožus; Minimizuoti gabenimo trukmę; Minimizuoti proporcingus kaštus; Minimizuoti transporto skaičių. Maršrutų planavimas reikalingas tam, kad būtų lengviau aptarnauti klientus, mažinti su transportavimu susijusias sąnaudas (kuro, nusidėvėjimo, remonto ir pan.). Kaip nurodo dauguma literatūros šaltinių,

pristatant prekes automobiliais į galutinę vartojimo vietą, naudojami *dviejų tipų maršrutai* – *žiedinis* ir *švytuoklinis* (išsamesnė informacija 6 priede). Atsižvelgiant į tai, kokiomis vežimo priemonėmis yra naudojamos, skiriamas *tiesioginis arba sudėtinis (mišrus) vežimas*. *Tiesioginis* (pvz., nuo vienu durų iki kitų durų) dažniausiai atliekamas autotransportu. *Mišrus arba sudėtinis* vežimas yra tada, kai krovinyms gabenamas keliomis transporto priemonėmis, pvz.: iki geležinkelio stoties – automobiliu, nuo stoties iki uosto – geležinkeliu, iki kito uosto laivu, o toliau automobiliu arba geležinkelio transportu. R. H. Ballou siūlo tokius maršrutų planavimo metodus: „šlavimo“ metodas, „taupymo metodas“, maršrutų eiliškumo metodas (Bazaras ir kt., 2010).

Anot P. Birger (2005) transporto maršrutų susiformavimui didžiausią įtaką daro žmonių ir prekių srautai. Ir kaip teigia Roland H. Ballou, pagerintų *maršrutų ir grafikų sudarymo nauda vežėjui*, tai – tinkamas sunkvežimių panaudojimas, patobulintos paslaugos klientui, mažesnės transportavimo išlaidos, sumažintos kapitalo investicijos į įrangą ir platesnės galimybės geresniems sprendimams (Ballou, 1992). Maršruto pasirinkimas yra labai svarbus žingsnis krovinių vežimo organizavimo technologiniame procese, kadangi nuo pasirinkto maršruto priklausys: vežimų savikaina, vežimų operatyvumas, vežimų dažnumas ir saugumas (Bazaras ir kt., 2010).

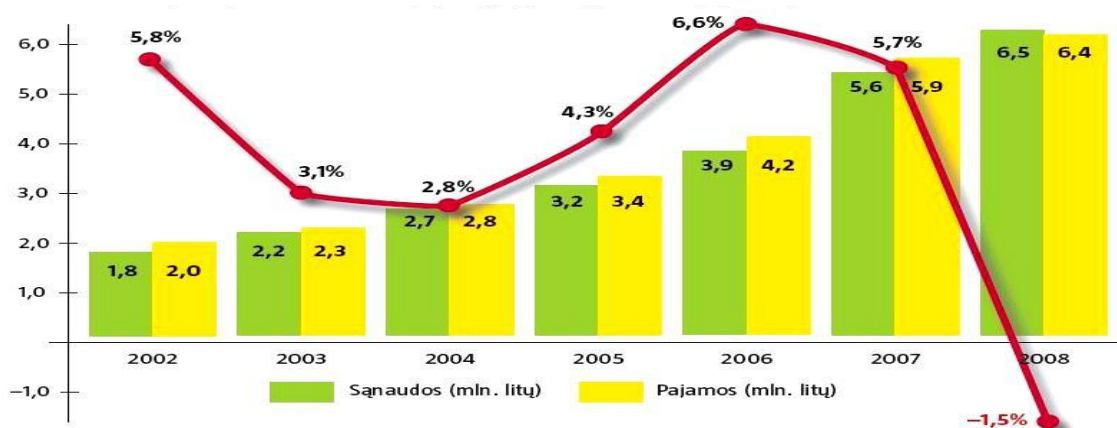
Krovinių kelių transportu verslo lėtėjimo faktorius – *energetikos brangimas*. Dėl išipareigojimų Europos Sąjungai Vyriausybės nutarimu nuo sausio 1 d. pakeistas *kuro akcizas*. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, jis padidėjo vidutiniškai 12 procentų. Nuo 2010 m. visas benzinas ir dyzelinas apmokestintas akcizu: 1.500 Lt/1.000 l benzinas ir 947 Lt/1000 l dyzelinas. Tai lėmė, kad iki šiol degaluose esanti privaloma biopriedų dalis akcizu nebuvo apmokestinta.. Didėjančios degalų kainos vis labiau spaudžia transportavimo įmones (degalų kainų kitimo dinamiką žr. 1.4 pav.):

1.4 pav. Degalų kainos 2009 m. vasario mėn. – 2011 m. vasario mėn.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis www.degalu.kainos.lt

Brangstantys degalai tiesiogiai virsta atitinkamomis sąnaudomis. 2008 metų pradžioje vežimo sąnaudos didėjo labai sparčiai (vežėjų degalų sąnaudos viršijo 50 proc. ribą), o vežimo įkainiai sumažėjo, taigi daugumos įmonių pajamos nebegalėdavo padengti arba vos padengdavo sąnaudas (Pranys, 2008). „Linavos” duomenimis, 2008 metais 1 km transportavimo išlaidos siekė 2,59 lito (2007 m. – 1,83 lito) ir per metus padidėjo net 41,5 proc. (Gabartas, 2008). UAB „Jodrė“ direktorius A. Kudaba sako, kad vienam automobiliui išlaidos degalams padidėjo apie 4000 Lt. per mėnesį (Dargužytė ir kt., 2010). Krovinio transporto įmonės vidutinio pajamų, sąnaudų ir bendrojo pelningumo dinamika 2002 – 2008 metais pateikta 1.5 paveiksle.

R. Gabarto teigimu, padidėjusios paskolų ir išperkamosios nuomos palūkanos verčia mažinti darbuotojų ir maršrutų skaičių ar apskirtai atsisakyti išperkamosios nuomos sutarčių pagrindu naudojamų automobilių. Norėdamos žūt būt išsilaikyti rinkoje, vežėjų įmonės priverstos mažinti paslaugų kainas, tačiau dėl to tik dar giliau klimpsta į nuostolių liūną (Gabartas, 2008). Ekspertai ragina vežėjus atsižvelgti į makroekonomikos prognozes ir kintant ekonominei aplinkai, užuot plėtus vilkikų parkus, ieškoti būdų, kaip efektyviau dirbti, rasti pelningesnių rinkų (Milašius ir kt., 2007).

1.5 pav. Krovinio transporto įmonės vidutinio pajamų, sąnaudų ir bendrojo pelningumo dinamika 2002 – 2008 metais

Šaltinis: R. Gabartas. (2008). Transporto pasaulis.

Visoje eurozonoje juntamas ekonomikos plėtros nuosmukis turi įtakos ir transporto verslui, pripažįsta Lietuvos nacionalinės vežėjų automobiliais asociacijos prezidentas A. Kondrusevičius pasak jo, dėl per daug stipraus euro ir pernelyg žemo dolerio kurso, Europos ekonomika tampa mažai konkurencinga, palyginti su trečiųjų šalių ir Amerikos ekonomikomis. Pervežimų rinkoje ir ekonominių procesų fonde tai yra bendri stagnacijos procesai, kurie gali tapti dar rimtesni. Kitas svarbus momentas – naujų konkurentų atsiradimas į Europos Sąjungą pernai įsiliejus Rumunijai ir Bulgarijai. Jų vežėjai yra labai stiprūs ir dideli konkurentai, atėję į rinką, kurioje mes jau dirbome. Lietuvos vežėjus gelbsti trečiųjų šalių rinkos, ypač Rusija, Kazachstanas, Ukraina, Baltarusija. Tai

yra didelis Lietuvos vežėjų šansas, galimybė ir rezervas, kur dar galima dirbti, teigė Kondrosevičius. Daugelis Lietuvos įmonių, kurios planavo intensyviai plėtotis, dabar jau atsisako savo planų, pardavinėja transporto priemones, o rinkoje atsiranda laisvų vairuotojų.

Asociacijos „Linava“ prezidiumo narys R. Stropus teigia, kad *įmonės mastu* būtina neatidėliotinai ir radikaliai mažinti vidines sąnaudas, atsisakyti kai kurių ilgalaikio efekto investicinių programų, ieškoti naujų, efektyvesnių ir lankstesnių krovinių gabenimo bei kreditinių išteklių valdymo schemų. *Šalies mastu* būtina racionali ir apgalvota valstybės politika. Kaip niekada dabar reikalinga protinga akcizų, kitų mokesčių nustatymo ir surinkimo tvarka, liberalesnės pataisos Darbo kodekse ir pan. (T. Labžentis, 2009). Tarptautinės krovinių gabenimo kompanijos „Vilniaus Dobilas“ prezidento R. Žitkevičiaus manymu, būtinas *visuotinis taupymas* – tikslus maršrutų apskaičiavimas, remonto savikainos mažinimas, sąnaudų kiekvienai transporto priemonei, taip pat aptarnaujančio personalo mažinimas (T. Labžentis, 2009). UAB „Ignolita“ vadovas J. Misiūnas siūlo įmonėms atsakingai vertinti situaciją, nedempinguoti vežimo įkainių, optimizuoti išlaidas.

Norėdami išlikti transporto rinkoje, ateinančiais metais Lietuvos vežėjai bus priversti ypač atsakingai rinktis užsakovus, kruopščiai valdyti pinigų srautus, prioritetą skirti galbūt net ir mažiau pelningiems, bet stabilų atsikaitymą užtikrinantiems užsakymams. Pasak E. Masiulio, kokybiški keliai, kita transporto infrastruktūra leidžia padidinti transportavimo pajėgumus, efektyvumą, patikimumą ir aptarnavimo lygį (Masiulis, 2010).

Apibendrinant galima teigti, kad veiklos ekonominį efektyvumą lemiantys veiksniai yra tarpusavyje susiję. Tiek išorinius tiek vidinius veiklos efektyvumo veiksnius, įmonė gali sąlygoti vienokiais ar kitokiais sprendimais. Vežėjų padėtį apsunkina pasikeitęs komercinių bankų požiūris į šią veiklą, gerokai brangesnis nei kaimyninėse valstybėse (ypač Lenkijoje, Baltarusijoje) kuras, išaugusi konkurencija bei sąnaudos.

1.3. Transporto įmonių specifika ir šiandienos situacija

Lietuvos kelių transportas yra labiausiai liberalizuotas ir privatizuotas, palyginti su kitomis transporto šakomis. Dėl savo lankstumo ir efektyvumo jis užėmė pirmaujančias pozicijas Lietuvos transporto sistemoje. Krovinių vežimo verslas tapo viena pirmaujančių Lietuvos ūkio šakų.

A. Jarašiūnienė (2005) teigia, kad *transportas* aprėpia krovinių ir keleivių vežimą įvairiomis transporto priemonėmis įvairiose geografinėse vietovėse. N. Langvinienė, V. Vengrauskas, R. Žitkienė (2004) teigia, kad *transportas* – tai ūkio šaka, apimanti krovinių bei keleivių gabenimą įvairiomis transporto priemonėmis. Populiariausia logistikos sritis išliko sausumos transportas, kuris Lietuvoje šiuo metu užima 82 proc. viso transporto sektoriaus (Bazaras, 2010). Pagal Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksą *vežėjas* – fizinis arba juridinis asmuo, kuris verčiasi

transporto veikla (keleivių, bagažo ir (arba) krovinių vežimu) ir atitinka Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytas sąlygas bei reikalavimus. *Transporto įmonė* – tai juridinis asmuo, turintis teisę vežti keleivius ir krovinius savo transporto priemonėmis. Transporto įmonės produkcija yra krovinių vežimas. Transportas nesukuria naujo produkto, o tik sukurtą produkciją atveža į vartojimo vietą. Tai ir sudaro transporto įmonės veiklos esmę. Krovinio vežimas pakeičia jo vertę.

Rinkdama medžiagą šiam darbui susidūriau su daugybe kelių transporto sektoriaus veiklą reglamentuojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų, kurie yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais. *Svarbiausi įstatymai ir poįstatyminiai aktai yra šie*: kelių transporto kodeksas; transporto veiklos pagrindų įstatymas; kelių transporto veiklos licencijavimo taisyklės; krovinių vidaus vežimo kelių transporto taisyklės; saugos duomenų lapo reikalavimų ir jo pateikimo profesionaliems naudotojams tvarka; Europos sutartis „Dėl pavojingų krovinių tarptautinių vežimų keliais“. 7 – 10 prieduose pateikiama informacija apie krovinių pervežimų teisinį reguliavimą ir dokumentaciją, transporto proceso operacijas, vežėjo atsakomybę bei pavojingų krovinių vežimą.

Tarptautiniams vežimams atlikti reikalingos *licencijos*³. Licenciją vežėjams išduoda Valstybės kelių transporto inspekcija. Licencija išduodama 5 metams. Licencijos išduodamos vežėjams, kurie turi gerą reputaciją, gerą finansinę padėtį bei turi profesinę kompetenciją (Lietuvos Respublikos kelių transporto veiklos licencijavimo taisyklės).

Vežėjas privalo žinoti *konvencijų bei susitarimų nuostatas*, kurios nustato vežimo tarptautiniais maršrutais sąlygas, ir kurių dalyvė yra vežėjo valstybė. Taip pat vežėjas privalo žinoti konvencijų ir susitarimų nuostatas, įstatymus, vežimo taisykles bei reikalavimus tos valstybės, į/per kurią jis važiuoja. Pagal kai kurių valstybių įstatymus, norint važiuoti per jų šalies teritoriją, reikalingas atitinkamas tos valstybės leidimas, kuris išduodamas konkrečiai transporto priemonei. Norint gauti leidimą, reikia iš anksto pateikti paraišką. Leidimai išduodami vežėjams, kurie turi licenciją vežti krovinius tarptautiniais maršrutais. *Leidimai yra vienkartiniai ir daugkartiniai*. Šie leidimai nesuteikia teisės vykdyti vidaus vežimus kitoje šalyje. Taip pat, atliekant *tarptautinius vežimus*, būtina *atsižvelgti* į: tarptautiniu vežimų rinkos būklę (frachto, automobilių, ekspedicijos ir t.t.); kitų šalių bei tarptautinių sąjungų transporto politiką; įvairių transporto priemonių technines eksploatacines charakteristikas; organizaciją ir transporto operacijų techniką, pakuotę, saugojimą ir sandėliavimą; prekybos įpročius ir t.t.

Tarptautinių krovinių vežimą kelių transportu reglamentuoja Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR konvencija). Pagal CMR konvenciją vairuotojas, pakrovą, krovinį, privalo patikrinti krovinio vienetų skaičių, išorinę prekių ir pakuotės būklę. Jeigu vairuotojas pastebėjo kokius nors krovinio pažeidimus, jis tai turi pažymėti važtaraštyje, kitaip bus laikoma, kad jam pakrovė nepriekaištingos būklės krovinį.

---

³ Licencija – tai leidimas fiziniams ar juridiniams asmenims vežti keleivius arba krovinius už atlygį arba savo lėšomis.

Lietuvos Respublika per palyginti trumpą laiką prisijungė prie pagrindinių tarptautinių konvencijų ir susitarimų, reglamentuojančių tarptautinius vežiojimus ir muitinės procedūras. Šiuo metu Lietuvos Respublika yra sudariusi tarpvalstybines dvišales ir daugiašales sutartis dėl tarptautinių keleivių ir krovinių vežiojimų kelių transportu su 34 Europos ir Azijos valstybėmis, o krovinių vežiojimus vykdo daugiau kaip su 40 valstybių. 1993 metais Lietuva tapo pilnateise Europos Transporto Ministrų Konferencijos (ETMK) nare, sėkmingai dalyvauja jos skirstomos daugiašalės kvotos tarptautiniams krovinių vežiojimams keliais sistemoje (Baublys, 2002; Židonis, 2002).

Integracijos į ES poveikis konkrečioms logistinėms kompanijoms priklausė nuo jų veiklos pobūdžio bei naudojamų transporto priemonių charakteristikų. Tarptautiniais pervežimais užsiimančios ir šiuo metu ES dirbančios bendrovės yra prisitaikiusios prie daugumos ES taikomų reikalavimų. Iš didžiausių poveikį Lietuvos transporto sistemai turėjusių privalomų reikalavimų minėtini šie: *finansinio pajėgumo bei tachografų ir greičio ribotuvų; reikalavimai, norintiems užsiimti krovinių pervežimais kelių transportu; degalų akcizų bei muitų visiems kelių naudotojams; kelių mokesčių sunkiasvorėms krovinėms transporto priemonėms.*

Lietuvoje privačios logistinės kompanijos pradėjo steigtis nuo 1991 m. iki 2009 m. transporto veikla užsiimančių įmonių padaugėjo kelis kartus. 2007 metais, palyginti su 2006 metais, vežimo veikla užsiimančių įmonių skaičius Lietuvoje padidėjo 19,8 proc. Be to padidėjo ir krovinių transporto priemonių parkas, kuris 2007 metais išaugo 20,5 proc. lyginant su 2006 metais. Tai lėmė, kad Lietuvai tapus ES nare, vežėjų įmonėms nebetaikomas 20 proc. transporto priemonių parkų didinimo apribojimas, todėl vežimo paslaugų rinkoje jaučiama transporto priemonių kiekybės didėjimo, o ne paslaugų kokybės gerėjimo tendencija (Labžentis, 2008). A. Kundrosevičius (2009) teigimu, transporto įmonių paslaugų pasiūla dar prieš krizę gerokai lenkė paklausą. Pablogėjus ekonominei padėčiai, prasidėjo itin smarki vežėjų tarpusavio konkurencija.

Pasak Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro E. Masiulio šalies ekonomikos lėtėjimas 2008 metais iš dalies palietė transporto sektorių. Statistika liudija, kad transporto įmonių apyvarta 2008-aisiais siekė apie 6,4 mln. Lt. (2007 m.-5,9 mln. Lt.), tačiau bendras pelningumas sumažėjo nuo 5,9 proc. (2007) iki neigiamo skaičiaus – minus 1,5 proc. (2008 m.). Pasak vežėjų asociacijos „Linava“ prezidento A. Kondrusevičiaus, neigiamas vidutinis vežėjų pelningumas buvo fiksuotas pirmą kartą, o tai reiškia, kad apie 54 proc. duomenis pateikusių įmonių dirba nuostolingai (Gabartas, 2009). Remiantis Statistikos departamento duomenimis, kelių transporto įmonių krovinių vežimas 2008 metų pirmąjį ketvirtį beveik nedidėjo. Tačiau 2009 m. visų rūšių transportu vežta 105,8 mln. tonų krovinių, tai 21,5 procento mažiau nei 2008 m. (Transportas ir ryšiai, 2009). Krovinių apyvartos per 2003 – 2010 metus pateiktos 1.1 lentelėje.

Krovinių apyvartos 2003- 2010 metais

Krovinių apyvarta (vidaus vežimas), tūkstančiais tonkilometrų							
2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1 957 816	2 212 610	2 137 345	2 232 488	2 703 636	2 559 996	2 632 866	2 292 119
Krovinių apyvarta, tūkstančiais tonkilometrų							
2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
11 462 218	12 278 501	15 907 835	18 134 258	20 277 682	20 418 865	17 757 170	19 397 860
Krovinių apyvarta (tarptautinis vežimas tarp kitų šalių), tūkstančiais tonkilometrų							
2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
3 188 020	3 382 097	6 020 778	6 919 561	8 040 568	8 409 360	7 384 429	8 140 972

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis LR Statistikos departamento duomenimis.

Transporto paslaugų eksportas 2008 metais siekė 6,2 mlrd. litų (6,2 proc. daugiau nei 2007 metais), jo plėtros galimybės išlieka ir ateičiai (Masiulis, 2009). 2009 m. Lietuvos transporto paslaugų eksportas sudarė 5,18 mlrd. Lt., importas – 2,67 mlrd. Lt. Statistikos departamento duomenimis, transporto įmonių pardavimo pajamos antrąjį 2010 m. ketvirtį sudarė 4,1 mlrd. litų (2009 m. II ketv. – 3,2 mlrd. Lt) ir, palyginti su 2009 m. antruoju ketvirčiu, išaugo 29 proc.

Lietuvos vežėjų asociacijos „Linava“ prezidentas A. Kondrusevičius sako, kad pirmieji transporto rinkos atsigavimo ženklai pasirodė 2010 m. balandžio mėn. Atsigavimas pasireiškė transporto paslaugų paklausos didėjimu. Atsiradus didesnei pervežimų paklausai, šiuo metu galima tikėtis didesnių įkainių už gabenamus krovinius. Dar vienas požymis, bylojantis apie atsigavimą – automobilių skaičiaus augimas. Per praėjusius tris mėnesius vežėjų parkai padidėjo tūkstančiu automobilių (Vasilevskaja, 2010). UAB „Mečys“ vadovas M. Atroškevičius taip pat mano, kad transporto rinkos padėtis yra neabejotinai geresnė negu prieš metus. Verslininko manymu, normalaus atsigavimo riba dar nepasiekta, nors iš kai kurių regionų padaugėjo krovinių, pasiūlymų taip pat daugiau, kainos pamažu stabilizuojasi (Vasilevskaja, 2010).

Pasaulinės finansų krizės įtakoja, Lietuvos bankai tapo itin nepatiklūs. Bankai bijo tapti vis sparčiau nuvertėjančių transporto priemonių parkų savininkais, todėl į transporto sektoriaus finansavimą žiūri labai atsargiai bei taiko nelanksčią finansavimo politiką, o tai dar labiau apsunkina vežėjų padėtį (Pranys, 2008). Daugumai įmonių, kurios pelningais (2005 – 2006 m.) metais įsigijo vilkikus, jie tampa sunkia našta – dėl nedidelio eurozonos valstybių importo poreikio, jais nėra ko vežti (Klusas, 2008).

Apibendrinant šį darbo poskyrį galima teigti, kad kelių transporto sektoriaus veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais. Dabartinę transporto sektoriaus krizę sąlygojo: nuolat didėjantis transporto priemonių parkas bei augančios degalų kainos.

Išanalizavus pirmoje darbo dalyje pateiktas ekonominio efektyvumo mokslinių teorijų bei empirinių tyrimų studijas, suformuluotos tokios išvados:

- *Visoje efektyvumo apibrėžimų įvairovėje vyrauja bendras aspektas, jungiantis visus šios sąvokos apibrėžimus tai - veiklos kokybė, produktyvių pastangų naudojimo lygis, tikslų realizavimui, tinkamai panaudojus turimus išteklius, kurių sunaudojimas atsiperka.*
- *Įmonės ekonominis efektyvumas gali būti matuojamas tiek absoliučiais, tiek santykiniais finansiniais rodikliais.*
- *Ekonominį efektyvumą lemiantys veiksniai yra tarpusavyje susiję. Tiek išorinius tiek vidinius ekonominio efektyvumo veiksnius, įmonė gali sąlygoti vienokiais ar kitokiais sprendimais.*

2. UAB „PRAVISTA“ EKONOMINIO EFEKTYVUMO ĮVERTINIMO ANALIZĖ

2.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo metodika (gr. *methodike*) - visuma būdų kuriam nors darbui tikslingai atlikti arba būdų visumos panaudojimo praktika; techninių operacijų ir veiksmų visuma, jų seka ir tarpusavio ryšys.

Baigiamojo magistro darbo empirinis tyrimas susideda iš dviejų dalių:

1. Santykinių finansinių rodiklių analizė (įmonės finansinės būklės ir mokumo analizė; komercinės veiklos aktyvumo analizė; rentabilumo analizė), veiklos efektyvumo daugiakriterinis vertinimas.
2. Bankroto tikimybės analizė, perspektyvų 2011 - 2012 m. prognozavimas.

Baigiamajame magistro darbe finansinių rodiklių analizė bus atliekama, remiantis įmonės 2007-2010 metų balansu, pelno (nuostolio) ataskaita ir kitais vidiniais įmonės dokumentais. Naudojant finansinės atskaitomybės dokumentus, buvo nagrinėjama įvairių rodiklių dinamika ir struktūra, tarpusavio ryšiai bei priklausomybė, nustatomi veiksniai, turėję įtakos rodiklių pokyčiams. Tokia informacija yra aktuali, siekiant nagrinėti esminius procesus ir reiškinius, nuodugniau iširti priežastinius ryšius bei veiksnius, kurie lemia rodiklių kaitą.

Sprendžiant socialinės – ekonominės statistikos uždavinius, *naudojami aprašomosios ir matematinės statistikos metodai*: vidurkis, variacijos rodiklis, dinamikos eilutė, koreliacinė analizė.

Bartosevičienė ir kt. (2004), siūlo skaičiuoti *bazinius, grandininus didėjimo ir absoliučius pokyčius*. Absoliutus padidėjimas (sumažėjimas):

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \text{ (grandininu būdu)} \quad (5)$$

$$\Delta y = y_n - y_1 \text{ (baziniu būdu)} \quad (6)$$

Absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas) parodo pokytį absoliutine verte. Jei šis rodiklis yra neigiamas, jis parodo mažėjantį pokytį, tuomet jis vadinamas absoliutiniu sumažėjimu. *Vidutinis absoliutinis padidėjimas (sumažėjimas)*:

$$\Delta y = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (7)$$

Norint sužinoti, kaip vidutiniškai keitėsi, t.y. didėjo ar mažėjo, nagrinėjamos reikšmės tam tikru laikotarpiu reikia skaičiuoti *vidutinį absoliutinį padidėjimo (sumažėjimo) statistinį rodiklį*. Šis rodiklis parodo nagrinėjamų reikšmių pokytį procentine ar koeficientine išraiška, iki atskaitos pradžia yra prilyginama 1 arba 100 %. Didėjimo (mažėjimo) tempas:

$$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} \cdot 100 \% \quad \text{(grandininu būdu)} \quad (8)$$

$$T_d = \frac{y_n}{y_1} \cdot 100 \% \quad \text{(baziniu būdu)} \quad (9)$$

Indeksinis analizės metodas naudojamas tiriant rodiklio pasikeitimus ir atskirų veiksnių įtaką. Pokyčio rodiklis gali būti apskaičiuojamas dviem būdais: kaip rodiklio reikšmės laikotarpio pradžioje ir pabaigoje skirtumas ir kaip šių reikšmių santykis. Veiksnių įtakai apskaičiuoti taip pat gali būti taikomi du būdai: 1) atskirai apskaičiuojant kiekvieno veiksnio indeksą ir absoliučias jų reikšmes; 2) Veiksnių įtaką skaičiuojant nuosekliu grandininu pakeitimu būdu.

Kaip teigia V. Boguslauskas (2004), pasirinktus kintamuosius gali sieti įvairūs ryšiai, bet juos galima suskirstyti į dvi grupes: *funkcinius ir koreliacinius*. Tokiu ryšiu gali būti paprastas funkcinis ryšys, kai kiekvienai nepriklausomojo kintamojo reikšmei galima vienareikšmiškai nurodyti priklausomo kintamojo (funkcijos) reikšmę. Daugelyje ekonominių procesų tai veikia išimtis. Dažniausiai šie ryšiai yra labai sudėtingi, o rezultatyviniai rodikliai priklauso nuo daugelio veiksnių vienu metu ir sudėtinga pasakyti, nuo ko labiausiai.

Stochastinis (statistinis) ryšys, kuris pasireiškia kaip priklausomybė tarp atsitiktinių dydžių taip, jog vieno dydžio pokytis veikia kito dydžio pasiskirstymą. Stochastinio tipo ryšiams išreikšti paplitusios *koreliacijos ir regresijos* sąvokos. *Koreliacija* atsako į klausimą, ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptys ir stiprumas.

Ryšiu glaudumo analizė atliekama skaičiuojant tiesinės koreliacijos koeficientą bei elastingumo koeficientą. Regresijos koeficientą galima apskaičiuoti tada, kai yra apskaičiuotas tiesinės koreliacijos koeficientas. Jis gali kisti intervale [-1;1]. Kuo regresijos koeficiento reikšmė artimesnė 1 arba -1, tuo ryšys yra stipresnis. Esant minusinei regresijos koeficiento reikšmei, ryšys tarp nagrinėjamų kintamųjų yra atvirkštinis. Koreliacinio ryšio stiprumas nustatomas pagal tokius intervalus:

- ryšys silpnas, kai koreliacijos koeficiento (r) reikšmė kinta tarp 0,1 – 0,3;
- ryšys vidutinis, kai koreliacijos koeficiento reikšmė kinta tarp 0,31 – 0,5;
- ryšys pastebimas, kai koreliacijos koeficiento reikšmė kinta tarp 0,51 – 0,7;
- ryšys stiprus, kai koreliacijos koeficiento reikšmė kinta tarp 0,71 – 0,9;
- ryšys labai stiprus, kai koreliacijos koeficiento reikšmė kinta tarp 0,91 – 1.

Tiesinės koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\sum x'y' - \bar{x} \cdot \bar{y}'}{\sqrt{\sum x^2 \sum y'^2}} \quad (10)$$

Regresijos koeficientas (jis regresijos lygtyje buvo žymimas kaip a_1) skaičiuojamas pagal formulę:

$$b = \frac{r \cdot \sigma_y}{\sigma_x} \quad (11)$$

Šis koeficientas parodo, kiek vienetų (jo matavimo vienetais) pasikeis rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu vienetu, pavyzdžiui, koku dydžiu pasikeis pardavimų savikaina, pardavimų apimčiai padidėjus vienu vienetu (Valkauskas, 2002).

Elastingumo koeficientas parodo, kiek procentų pasikeis rezultatinis kintamasis, faktoriniam kintamajam padidėjus vienu procentu, pavyzdžiui, kiek procentų pasikeis pardavimų pajamos, kai pardavimų apimtis padidės vienu procentu. Šis koeficientas apskaičiuojamas remiantis formule:

$$E = \frac{\underline{bx}'}{y'} \quad (12)$$

Prie faktorinės analizės metodų priskiriamas ir *koreliacijos indeksas* bei *determinacijos koeficientų* skaičiavimas. Koreliacijos indeksas gali kisti intervale [0;1]. Kuo reikšmė artimesnė vienetui, tuo ryšys yra stipresnis. Koreliacijos indeksas skaičiuojamas pagal formulę:

$$R_x = \left(1 - \frac{\sum(y - \hat{y})^2}{\sum(y - \bar{y})^2} \right)^{1/2} \quad (13)$$

čia: $\hat{y}$ – palygintos pagal regresijos lygtį gautos reikšmės.

Koreliacijos indekso pošakinis reiškinytis vadinamas *determinacijos koeficientu*, kuris apskaičiuojamas remiantis formule:

$$R_x^2 = D_x \quad (14)$$

Determinacijos koeficientas parodo, kokią dalį visos rezultatinio požymio variacijos nulemia faktorinis požymis, t.y. kiek procentų grynojo pelno kitimui turi pagamintos produkcijos kitimas (Čekanavičius, Murauskas, 2002).

Kadangi nagrinėjama transporto paslaugas teikianti įmonė veikia tarptautinėje erdvėje, ją veikia įvairūs ekonominiai, socialiniai, politiniai ir kt. veiksniai. Todėl veiklos ekonominio efektyvumo įvertinimui yra tikslinga panaudoti ir *kompleksinį kiekybinio makroaplinkos vertinimo metodą*. Ši analizė atlikta, remiantis A. Žvirblio (2007), Žvirblio ir kt. (2008), Kaziulionytės (2009) tipinės krovinių kelių transporto paslaugų įmonės makroaplinkos komponentų ir veiksnių tyrimo rezultatais. Šis metodas pasirinktas todėl, kad jis pasižymi adaptyvumu, lengvai taikomas kompleksiniuose tyrimuose bei objektyviai įvertina realią įmonės finansinę būklę. Pagrindiniais kriterijais bus laikomi tokie daliniai kriterijai: veiklos rentabilumo, mokumo ir veiklos efektyvumo rodikliai. Šių rodiklių pirminės reikšmės apskaičiuotos ir įvertintos tiriamojo darbo 2.2.1. – 2.2.3 skyriuose. Kadangi šių rodiklių reikšmės gali būti absoliutinės ir santykinės, todėl būtina jas apskaičiuoti į normalizuotus dydžius. Tai bus daroma pagal šią formulę:

$$R_{ij} = \frac{R_{ij}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m R_{ij}} \quad (15)$$

Čia: R_{ij} - i -tosios grupės j -tojo rodiklio normalizuota reikšmė.

Normalizuotieji dydžiai toliau bus skaičiuojami ir vertinami pagal daugiakriterinio vertinimo metodiką, t.y. bus atliekamas apskaičiuotųjų normalizuotų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimas, iš kurio rezultatų bus nustatomas analizuojamos įmonės potencialas. Bendrasis principinis modelis įmonės tiksliniams finansiniams rodikliams apskaičiuoti mokslinėje literatūroje pateikiamas taip:

$$P_i = \prod_{i=1}^n \prod_{j=1}^m p_{ij} R_{ij}; \prod_{j=1}^m p_{ij} = 1 \quad (16)$$

Čia: p_{ij} - j -tojo pirminio rodiklio i -tojoje tikslinėje grupėje (n - grupių skaičius) tiesioginės įtakos reikšmingumo parametras; R_{ij} - identifikuotų konkrečioje situacijoje ir atitinkamos tikslinėms grupėms priskiriamų pirminių rodiklių normalizuotos reikšmės (m - jų skaičius grupėje).

Pagal pateiktąją formulę apskaičiavus dalinių kriterijų dydžius, taikant kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodą, bazinio kriterijaus – veiklos finansinio efektyvumo indekso P_f reikšmė bus nustatoma taikant tokį modelį:

$$P_f = \prod_{i=1}^n h_{fi} P_{fi} = h_{f1} P_p + h_{f2} P_b + h_{f3} P_e \quad (17)$$

Čia: h_i – atitinkamų dalinių kriterijų P_i įtakos bazinio veiklos finansinio efektyvumo kriterijaus dydžiui reikšmingumo koeficientai.

UAB „Pravista“ bankroto rizikai įvertinti buvo naudotasi E. Altman, G. Springate, R. Liss, R. Taffler ir H. Tisshaw, Blanko bankroto prognozavimo modeliais.

Analizuojant *paslaugų ir individualių įmonių* bankroto tikimybę, E. Altman siūlo taikyti keturių rodiklių modelį:

$$Z = 6,56X1 + 3,26X2 + 6,72X3 + 1,05X4, \quad (18)$$

čia: $X1$ – grynojo apyvartinio kapitalo efektyvumas, išreikštas grynojo apyvartinio kapitalo ir viso turto santykiu;

$X2$ – sukaupto kapitalo efektyvumas, išreikštas nepaskirstytojo pelno (t.y. grynasis pelnas atėmus dividendus) ir viso turto santykiu;

$X3$ – turto grąža prieš apmokestinant, išreikšta pelno prieš apmokestinant ir viso turto santykiu;

$X4$ – bendrojo likvidumo rodiklis, išreikštas nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų santykiu;

Jei Z reikšmė yra mažiau nei 1,10, bankroto tikimybė labai didelė. Jei svyruoja tarp 1,10 ir 2,59, bankrotas yra įmanomas, o jei yra daugiau nei 2,60 – bankroto tikimybė labai maža. K. Garškaitė (2008).

Bankroto prognozavimo modelis, pateiktas Kanados mokslininko *G. Springate* 1978 m. (Simono Freizerio universitete), naudojant pakopinę diskriminantinę analizę pagal E. I. Altmano sukurtą metodą 1968 m. *Springate modelio* formulė yra tokia:

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4 \quad (19)$$

čia: X_1 – grynojo apyvartinio kapitalo ir turto santykis;

X_2 – turto grąža prieš apmokestinant, išreikšta pelno prieš apmokestinant ir turto santykiu;

X_3 – pelno prieš apmokestinant ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis;

X_4 – turto apyvartumas, išreikštas pardavimo ir turto santykiu.

Jeigu $Z < 0,862$, įmonės bankrotas neišvengiamas. Kurdamas šį modelį, Springate naudojo 40-ies įmonių duomenis ir pasiekė 92,5 proc. bankroto prognozavimo tikslumą vieneriems metams.

1973m. anglų mokslininkas *R. Lis* pagal Didžiosios Britanijos įmonių duomenis gavo tokią bankroto grėsmės įvertinimo modelio analitinę išraišką:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4 \quad (20)$$

čia: X_1 - grynojo apyvartinio kapitalo efektyvumas, išreikštas grynojo apyvartinio kapitalo ir viso turto santykiu;

X_2 - bendroji turto grąža, išreikšta bendrojo pelno ir viso turto santykiu;

X_3 - sukaupto kapitalo efektyvumas, išreikštas nepaskirstytojo pelno (t.y. grynasis pelnas atėmus dividendus) ir viso turto santykiu;

X_4 - bendrojo likvidumo rodiklis, išreikštas nuosavo kapitalo ir skolinto kapitalo santykiu.

Šiuo atveju ribinė Z reikšmė yra 0,037, t. y. jei ji yra mažesnė nei 0,037, tai gresia bankrotas.

Britų mokslininkai *R. Taffler* ir *H. Tisshaw*, siekdami sukurti metodą, kurį galėtų pritaikyti apskaitos ir audito įmonės analizuojamų įmonių veiklos tęstinumui nustatyti, analizavo 46 bankrutavusias ir 46 gerai veikiančias gamybos įmones. Išanalizavę 80 finansinių rodiklių, tyrėjai atrinko keturis reikšmingiausias ir sudarė diskriminantinės tiesinės analizės bankroto prognozavimo modelį. J. Mackevičius (2005) ir K. Gaškaitė (2008) vienodai pateikia R. Taffler ir H. Tisshaw modelio apskaičiavimą:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4 \quad (21)$$

čia: X_1 – pelnas neatskaičius mokesčius ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis;

X2 – trumpalaikio turto ir visų įsipareigojimų santykis;

X3 – trumpalaikių įsipareigojimų ir viso turto santykis;

X4 – (greitai realizuojamas turtas – trumpalaikiai įsipareigojimai) ir veiklos sąnaudų santykis.

Vertinant įmonių būklę pagal šį modelį, nustatyti tokie dėsningumai: jei Z reikšmė viršija 0,3, įmonės ilgalaikės perspektyvos geros, o jei Z reikšmė mažiau kaip 0,2, yra bankroto grėsmė.

Atliekant bankroto galimybės analizę pagal Blanko (dar vadinamą Sunkiai realizuotinių aktyvų) modelį, galima išsiaiškinti, kokia yra įmonės sunkiai realizuotinių aktyvų politika. Įmonės bankroto grėsmės lygis nustatomas ir įvertinama pagal skalę, pateiktą 2.1 lentelėje.

2.1 lentelė

Sunkiai realizuotinių aktyvų modelis

Sunkiai realizuotinių aktyvų finansavimo galimybė	Bankroto tikimybė
$NA+Am < Kn$	Labai maža
$NA+Am < Kn + Bi$	Tikėtina
$NA+Am < Kn + Bi + Bt$	Didelė
$NA+Am > Kn + Bi + Bt$	Labai maža

Šaltinis: Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия., 2003 т., 250 р.

Čia: NA – neapyvartinių aktyvų vidutinė metinė vertė;

Am – atsargų vidutinė metinė vertė;

Kn – nuosavo kapitalo vidutinė suma;

Bi – banko ilgalaikių kreditų vidutinė suma;

Bt – banko trumpalaikių kreditų vidutinė suma;

Šiame modelyje atvaizduojama įmonės naudojama finansavimo strategija. Atvaizduojama bendra įmonės piniginių aktyvų, trumpalaikių finansinių indėlių ir debitorinių įsiskolinimų suma ar jos pakanka padengti kreditorinius įsiskolinimus.

UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų įvertinimui sudaryta prognozė pelno (nuostolio) atskaita trumpalaikiam laikotarpiui, t.y. 2011-2012 metams remiantis keletu skirtingų statistinių metodų: eksponentiniu eilutės išlyginimo metodu, slenkančio vidurkio metodu, dinamikos eilučių ekstrapoliacijos būdu pagal vidutinį absoliutų padidėjimą bei vidutinį didėjimo tempą, trendo funkcijos metodu pagalba.

Slenkančio vidurkio metodas taikomas laiko eilutėms, neturinčioms nei ryškaus trendo, nei ciklinės ar sezoninės komponentės. Slenkančiojo vidurkio metodo esmė yra laiko eilutės paskutiniųjų n reikšmių vidurkio skaičiavimas. Šis vidurkis ir naudojamas kaip prognozė naujam eiliniam laikotarpiui. Slenkantysis vidurkis skaičiuojamas taip:

$$\text{Slenkantysis vidurkis} = \frac{\text{npaskutiniųjų reikšmių suma}}{n} \quad (22)$$

Eksponentinis išlyginimas – tai toks prognozavimo metodas, kai prognozei naudojamas svertinis visų laiko eilutės reikšmių vidurkis. Eksponentinio išlyginimo modelis yra toks:

$$F_{t+1} = \alpha Y_t + (1 - \alpha) F_t \quad (23)$$

Čia F_{t+1} – laiko eilutės prognozė laikotarpiui $t + 1$;

Y_t – aktuali laiko eilutės reikšmė laikotarpiui t ;

F_t – laiko eilutės prognozė laikotarpiui t ;

α – išlyginimo konstanta ($0 < \alpha < 1$).

Prognozės *dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu pagal vidutinį absoliutų padidėjimą* parodo prognozę pagal tai, keliais vienetais keičiasi reiškinio lygis vidutiniškai per laiko vieneta. Taikoma formulė:

$$\Delta \bar{y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (24)$$

Prognozės *dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu pagal vidutinį didėjimo tempą* parodo prognozę pagal reiškinio kitimą per ilgesnį laikotarpį. Taikoma formulė:

$$\bar{T}_d = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \quad (25)$$

Prognozė *trendo funkcijos metodu* vykdoma MS excel programoje – *TREND* pagalba. Su Trend funkcijos pagalba skaičiuojama pagal tiesinę regresijos lygtį pagal formulę:

$$y = mx + b \quad (26)$$

Dirbant su funkcijomis y – tai kintamieji, kurie yra prognozuojami, x – kintamieji, pagal kuriuos atliekama prognozė.

2.2 UAB „Pravista“ įmonės veiklos apibūdinimas

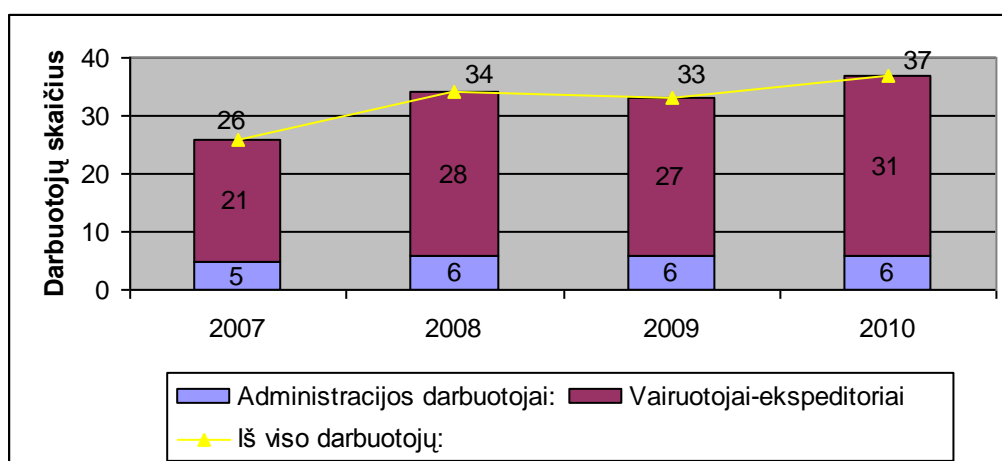
UAB „Pravista“ įkurta 2002 m. Veiklos rūšis yra krovinių pervežimas tarptautiniais maršrutais. UAB „Pravista“ yra Lietuvos Nacionalinės Vežėjų Asociacijos „LINAVAL“ narė. Bendrovės transporto priemonės atitinka EURO IV ir EURO V standartus. *Pagrindiniai įmonės klientai:* Rusijos įmonės.

Bendrovės finansiniai metai prasideda sausio 1d. ir baigiasi gruodžio 31d. Ruošiant metinę finansinę atskaitomybę, balanse, pelno (nuostolių) ataskaitoje, pinigų srautų ataskaitoje rodomi duomenys už praėjusius finansinius metus. Bendrovės apskaita tvarkoma dvejybinio įrašu.

Bendrovėje apskaita tvarkoma ir apskaitos dokumentai surašomi naudojant LR piniginių vienetą – litą. Ūkiniai įvykiai ir operacijos, kurių buvimas ir atlikimas ar rezultatų įforminimas LR teisės aktų nustatyta tvarka susijęs su užsienio valiuta, apskaitoje perskaičiuojami į litus pagal Lietuvos banko nustatytą užsienio valiutos santykį, galiojantį ūkinio įvykio arba ūkinės operacijos atlikimo dieną.

Bendrovės įstatinis kapitalas – 522900 Lt. Jis padalintas į 52290 vardines akcijas, vienos akcijos nominali vertė – 10 Lt. Bendrovės akcijos priklauso: dviem akcininkams, kurie kiekvienas valdo po 50 % akcijų.

Įmonėje dirba 37 darbuotojai ir jų skaičius nuolat didėja (žr. 2.1 pav.). Pagrindinę įmonės darbuotojų struktūrą sudaro: vairuotojai - ekspeditoriai, vadybininkas, mechanikas, transporto direktorius, direktorius, vyr. finansininkė, buhalterė.

2.1 pav. Darbuotojų skaičiaus dinamika 2007 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

UAB „Pravista“ tikslas - plėsti krovinių pervežimo geografiją, saugiai, patikimai ir laiku pristatyti krovinius.

UAB „Pravista“ misija – transportavimo paslaugos per minimalų laiką už prieinamą kainą.

UAB „Pravista“ veiklos principai - profesionalumas, sąžiningumas, patikimumas, geranoriškumas ir darbo patirtis nuo 2002-ųjų metų. Išskirtinis dėmesys ir aukštas aptarnavimo lygis, sugebėjimas prisitaikyti prie pasikeitusių kliento poreikių, įsipareigojimas laikytis krovinio pervežimo ir pristatymo terminų, nuolatinė krovinio priežiūra ir informacijos teikimas, nuolatinis kontaktas su vairuotoju.

Atlikę UAB „Pravista“ SSGG analizę (žr. 11 priede) galime teigti, kad įmonė turi tokias stipriąsias puses kaip: kvalifikuotas kolektyvas, krovinų gabenimo lanksčios kainos. Tačiau įmonė turi ir silpnųjų pusių, t.y. nepakankamas geras užsakovų apmokėjimas už suteiktas paslaugas, patyrusių bei specializuotų licenzijas turinčių vairuotojų – ekspeditorių trūkumas. Grėsmės, kylančios iš išorinės įmonės aplinkos, pirmiausia yra susijusios su nuolatine konkurencija, kai vienos įmonės užsidaro ar bankrutuoja, tačiau atsiradusią laisvą vietą rinkoje užima naujos transportavimo paslaugas teikiančios įmonės. Didelė grėsmė gali kilti ir dėl užsakovų poreikių, kuriuos ne visada įmonė gali patenkinti, kitimo. Kylant kuro kainoms, didėjant mokesčiams (kelių, aplinkosaugos, draudimo ir pan.), didėja įmonių patiriamos sąnaudos, kurios mažina pelną.

Atliekant UAB „Pravista“ veiklos ekonominio efektyvumo analizę buvo remtasi pagrindiniais finansinės analizės šaltiniais - finansinės atskaitomybės dokumentais, t. y. balansu ir pelno (nuostolių) ataskaita, bei vidiniais įmonės dokumentais.

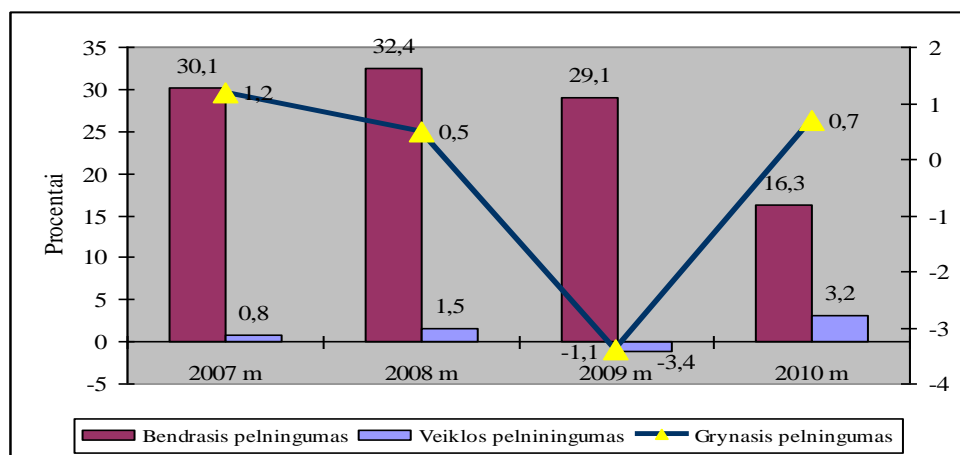
2.3. UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo įvertinimas

2.3.1. Rentabilumo analizė

K. Makmin, kurį cituoja J. Mackevičius ir kt. (2008), teigia, jog teisingai įvertinus finansinius santykinus rodiklius, galima gauti pagrįstas išvadas apie įmonės praeities finansinę būklę, kad būtų galima numatyti įmonės gyvybingumą ateityje. Ypač svarbu teisingai įvertinti *pardavimo pelningumo* rodiklius, nes jie gana objektyviai parodo *įmonės veiklos efektyvumą* (Wild ir kt. 2007; Atkinson ir kt. 2007). Svarbiausi krovinų pervežimo įmonės pelningumui įvertinti yra *bendrasis pelningumas, veiklos pelningumas, grynasis pelningumas, turto pelningumas bei nuosavo kapitalo rentabilumas*.

UAB „Pravista“ bendrojo, veiklos ir grynojo pelningumo rodiklių grafiniai matavimų rezultatai pateikti 2.2 paveiksle.

2.2 pav. UAB „Pravista“ bendrojo, veiklos ir grynojo pelningumo rodikliai

Saltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis UAB „Pravista“ finansinėmis ataskaitomis

Bendrojo pelningumo rodiklis atskleidžia įmonės patiriamų kaštų lygį atsižvelgiant į jos pardavimų apimtį, kurie yra tiesiogiai įtakojami įmonės vykdomos sąnaudų valdymo politikos. Kuo didesnė bendrojo pelno suma uždirbama kiekvienam pardavimų pajamų litui, tuo efektyvesnė įmonės veikla. Iš paveikslo duomenų matyti, kad didžiausias *bendrojo pelningumo* lygmuo buvo pasiektas 2008 metais, bendrajam pelningumui viršijus 32 procentus. Įmonės UAB „Pravista“ *bendrojo pardavimų pelningumo sumažėjimui* 13,8 proc. punkto (2010 m. lyginant su 2007 m.) turėjo *pardavimo savikainos išaugimas* 36,40 proc., kai tuo tarpu pardavimo pajamos išaugo 22,6 proc. (žr. 16 priede). Atlikus gilesnę bendrojo pelningumo analizę (išskaidant bendrojo pelningumo rodiklį pagal maršrutus), galima teigti, kad svariausią indėlį į bendrąjį pelningumą įnešė maršrutas „Lietuva – Olandija“. Jo bendrojo pelningumo rodiklis per analizės laikotarpį kito mažiausiai, t.y. sumažėjo 30,3 proc., kai tuo tarpu kitų maršrutų bendrasis pelningumas krito: „Lietuva – Belgija“ – 57,7 proc.; „Lietuva – Prancūzija“ – 66,7 proc.; „Lietuva – Italija“ – 66,2 proc. (žr. 17 priede).

Bendrajį pelningumo lemiančių veiksnių analizę tikslingiausia atlikti indeksų metodu. Tam naudojome apskaitos duomenis apie konkrečių paslaugų kiekį, vieneto savikainą ir kainą (žr. 18 priede). Šių duomenų pagalba gauti pardavimų fizinės apimtys, kainų ir pardavimų pajamų indeksai leido nustatyti ne tik nagrinėjamų rodiklių santykinį pokytį, bet ir išsiaiškinti pardavimų pajamų absoliutų pokytį – bendrą ir dėl konkrečių veiksnių. *Bendrojo pelno* absoliutaus pokyčio struktūra pagal veiksnius pateikta 2.2 lentelėje. Kaip rodo skaičiavimai, bendrasis pelnas 2010 m. palyginus su 2007 m., sumažėjo 272250 Lt., arba 19,59 proc. Šiam bendrojo pelno sumažėjimui didžiausią įtaką turėjo pardavimų savikainos išaugimas.

Bendrojo pelno absoliutaus pokyčio struktūra pagal veiksniai, Lt.

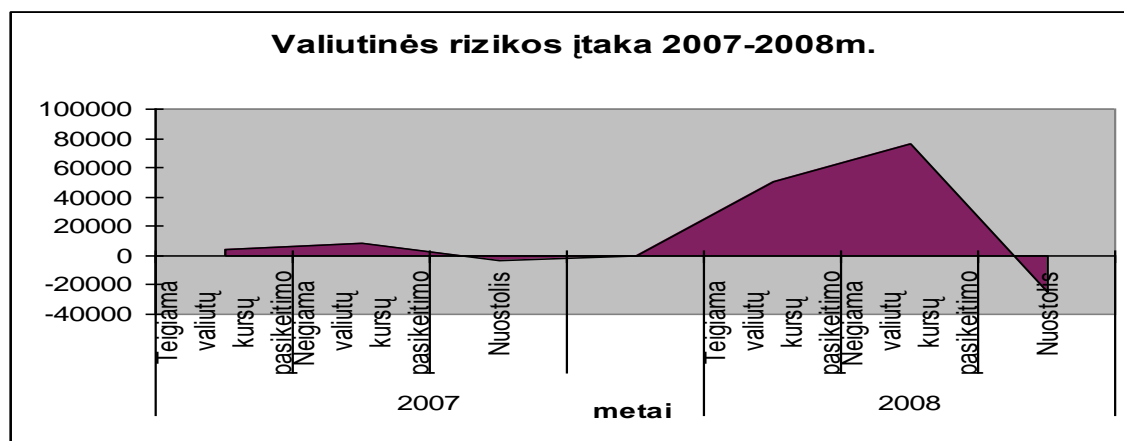
Veiksniai		Absoliutus bendrojo pelno pokytis, Lt
Paslaugų fizinės apimtys pokyčio	226618.00	- 272250.00
Paslaugų struktūros pokyčio	10847.00	
Parduotų paslaugų kainų pokytis	1461226.00	
Pardavimo savikainos pokytis	-1970841.00	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

Palyginus su Statistikos departamento finansinės būklės vertinimo rodiklių metodikoje rekomenduojamomis bendrojo pelningumo rodiklių ribomis, per visą analizuojamą laikotarpį įmonės *bendrasis pelningumas* vertinamas gerai (rodiklis > 15 proc.). Tačiau tai, *kad įmonės bendrojo pelningumo lygis nuolat mažėja, liudija apie neefektyvius jos veiklos rezultatus: netinkama kaina, savikainos nesureguliuojimas ir pan.*

Literatūroje teigiama, jog, kuo didesnė tipinės veiklos pelno suma uždirbama kiekvienam pardavimo pajamų litui, tuo geriau valdomos pardavimų pajamų, pardavimo savikainos bei veiklos sąnaudų lygis, tuo didesnis įmonės tipinės veiklos pelningumas. *Tipinės veiklos pelningumas* buvo ženkliai mažesnis ir sudarė sąlyginai didelį atotrūkį nuo bendrojo pelningumo rodiklio. Šis skirtumas leidžia daryti išvadą, kad įmonėje gali būti per *didelės pardavimų* arba bendrosios administracinės sąnaudos. Šias išvadas patvirtina ir atlikta pelno nuostolio ataskaitos horizontali analizė pateikta 15 priede, kurioje matyti, kad per visą analizuojamą laikotarpį pardavimo sąnaudos augo didesniu tempu (67,87 proc.) nei pardavimų apimtys (47,90 proc.). Kai veiklos pelningumo rodiklis mažesnis negu 5 proc., laikoma, kad yra nepatenkinamas. Šiuo požiūriu, nepatenkinama *veiklos pelningumo* rodiklio reikšmė buvo per visą analizuojamą laikotarpį. 2010 m. šio rodiklio reikšmė buvo viena geriausių ir siekė 3,2 proc. Tai įtakojo bendrųjų ir administracinių sąnaudų sumažėjimas 66,03 proc. (2010 m. palyginus su 2009 m.). Taigi, galime teigti, kad UAB „Pravista“ *pakeitus sąnaudų valdymą padidinamas ir veiklos pelningumo rodiklis.*

Grynojo pelningumas parodo tikrąjį pardavimo pelningumą, įvertinus visas pajamas ir išlaidas. Didesnė grynojo pelno rodiklio reikšmė rodo geresnę visų įmonės sąnaudų kontrolę. Finansų analitikų nuomone, grynojo pelningumo rodiklis turėtų viršyti 5 proc. Per visą analizės laikotarpį *grynojo pelno* rodiklis nepasiekė 5 proc. rekomenduojamos reikšmės. Tai rodo, kad *įmonė analizuojamu laikotarpiu dirbo neefektyviai ir pagal tai galima teigti, kad įmonės veikla yra nefektyvi ir nepelninga.* 2009 m. grynojo pelno rodiklis buvo minus 3,45 proc. Neigiamos įtakos rodiklio mažėjimui turėjo didelės veiklos, baudų ir delspinigių bei palūkanų sąnaudos. 2008 m. matyti rodiklio sumažėjimas, kuris siekė 0,53 proc. punkto, t. y. 8 183 Lt (nuo 59 284 Lt iki 51 101 Lt). Per 2007 - 2008 metus *grynojo pelno* mažėjimui įtakos turėjo neigiama valiutų kurso įtaka (žr. 2.3 pav.), valiutos konvertavimo sąnaudos (pajamos gaunamos JAV doleriais). Čia labai stipriai jaučiasi valiutinės rizikos įtaka.

2.3 pav. Valiutinės rizikos įtaka 2007-2008m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

Žemas grynasis pelningumas gali būti siejamas su įmonės orientacija į pardavimo pajamų didinimą žemų paslaugų kainų sąskaita, o taip pat su konkurentų vykstančia kainų konkurencija (pvz. maršruto Lietuva – Olandija paslaugos kaina 2009 m. palyginus su 2008 m. sumažėjo 16,9 proc. (žr.17 priede)). Vadinasi, *kuo mažesnis grynasis pelningumas, tuo didesnių pardavimo pajamų reikia, siekiant uždirbti tą pelną.*

Įmonių veiklos efektyvumui apibūdinti daugelis autorių rekomenduoja naudoti du pagrindinius rodiklius – bendrąjį ir grynąjį pardavimo pelningumą. J. Mackevičius ir kt. (2008), rekomenduoja vertinti ryšį tarp grynojo ir bendrojo pelningumo. *Bendrojo ir grynojo pardavimo pelno rodiklių ryšį geriausiai rodo jų skirtumas.* Remiantis lentelės duomenis, galima teigti, kad įmonės „Pravista“ bendrojo ir grynojo pelningumo rodikliai smarkiai skiriasi: 2009 m. – 32,5 proc. punktais, o 2010 m. rodiklių skirtumas sumažėjo iki 15,6 proc. punkto. *Galima daryti išvadą, kad įmonės vadovai nesugeba taupyti, valdyti išlaidų, o tai sąlygoja prastą įmonės finansinės būklės vertinimą.*

2.3 lentelė

Bendrojo ir grynojo pelningumo rodikliai ir jų skirtumas 2007 – 2010 m.

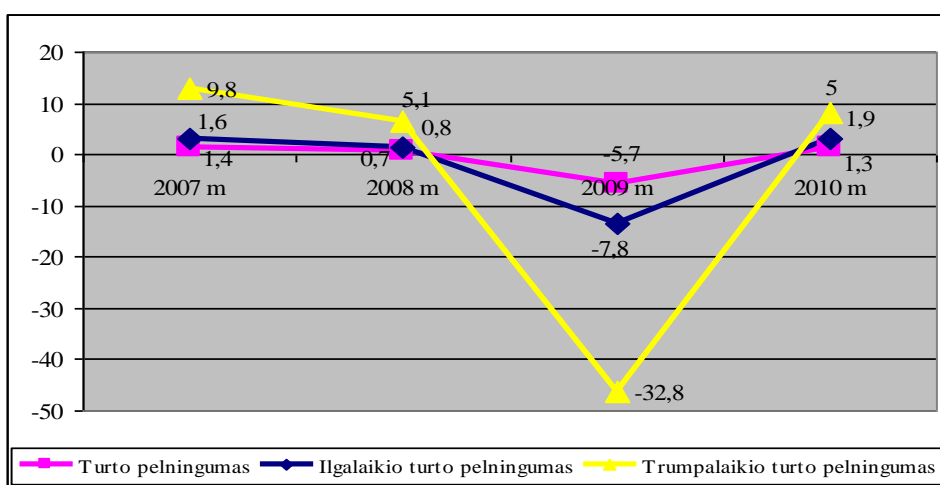
	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Bendras pelningumas, proc.	30,1	32,4	29,1	16,3
Grynasis pelningumas, proc.	1,2	0,5	-3,4	0,7
Skirtumas, procentiniais punktais	28,9	31,9	32,5	15,6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pelningumo rodikliai labai priklauso nuo ekonomikos sąlygų. Ekonomikai augant jie gerėja, o ekonomikai smunkant – prastėja. Statistikos departamento duomenimis: 2009 m. sausio – birželio mėn. krovinių vežta 354,6 tūkst. tonų, arba 13,4 procento mažiau negu 2008 m. sausio–birželio mėn. 2010 metų trečių ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2009 m. ketvirčiu, šalies BVP ūgtelėjo 1,1 proc., o palyginti su 2008 m. 3 ketvirčiu – 7,3 proc. Metinį BVP augimo tempą lėmė gerėjantys statybos ir kelių transporto veiklų įmonių rezultatai. Šios tendencijos atsispindi ir UAB „Pravista“ pelningumo rodiklių kitimo dinamikoje (žr. 2.4 pav.).

Kai norima sužinoti, koks yra vieno kintamojo priklausomybės nuo kito stiprumo laipsnis, atliekama koreliacinė analizė. Atlikta UAB „Pravista“ pardavimo pajamų ir BVP, infliacijos bei vidutinės dyzelino kainos koreliacinė analizė parodė, jog egzistuoja labai stiprus ryšys tarp įmonės pardavimo pajamų ir vidutinės dyzelino kainos ($r = 0,64628$), t.y. didėjant dyzelino kainai, didėja ir pardavimo pajamos. Kitus du rodiklius: BVP ($r = 0.056$) ir infliacija ($r = -0.083$) su įmonės „Pravista“ pajamomis sieja labai silpna koreliacija, t.y. šie rodikliai neįtakoja pardavimo pajamų.

Įvertinus *pardavimo pelningumo* rodiklius tikslinga analizuoti kiek pelno uždirbo įmonėje įgytas turtas, ar efektyviai jis naudojamas. *Turto pelningumo, ilgalaikio ir trumpalaikio turto pelningumo* rodikliai buvo pasirinkti apskaičiuoti todėl, kad geriausiai atspindi bendruosius įmonės veiklos efektyvumo rezultatus.

2.4 pav. UAB „Pravista“ turto pelningumo rodikliai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Įmonės turtas 2007 - 2010 metais buvo *naudojamas neefektyviai*, tai rodo labai žemi *turto pelningumo* rodikliai (žr. 2.4 pav.). 2009 m. turto pelningumo rodiklis buvo neigiamas, tai sąlygojo sumažėjusi turto vertė 26 proc. (2009 m. palyginus su 2008 m.), bei įmonėje per 2009 m. patirtas nuostolis. Didžiausią poveikį tokiam turto sumažėjimui įtakos turėjo sumažėjusi transporto priemonių balansinė vertė – 30 proc. (2009 m. palyginus su 2008 m.). Turto pelningumo rodiklis aukščiausias buvo 2007 m., kada vienam turto litui teko 0,014 centai grynojo pelno. UAB „Pravista“ *turto pelningumas* analizuojamu laikotarpiu *vertinamas blogai*, nes rodiklis buvo žemesnis už Statistikos departamento orientacinę turto pelningumo rodiklio 8 proc. reikšmę. Įvertinus veiksmų įtaką turto pelningumui pagal L. Berstein modelį (žr. 21 priede), galima teigti, kad turto pelningumas 2010 m. palyginus su 2007 m. sumažėjo 0,10 proc. punkto. Tam įtakos turėjo turto apyvartumo padidėjimas – 0,832 proc. punkto ir grynojo pelningumo sumažėjimas – 0,93 proc. punkto. *Norint padidinti viso turto pelningumą, įmonės vadovams reikėtų sumažinti pardavimų savikainą (mažinant išlaidas kurui, darbo kainą) bei mažinant gautinas sumas (kontroliuoti pirkėjų atsikaitymo terminus).*

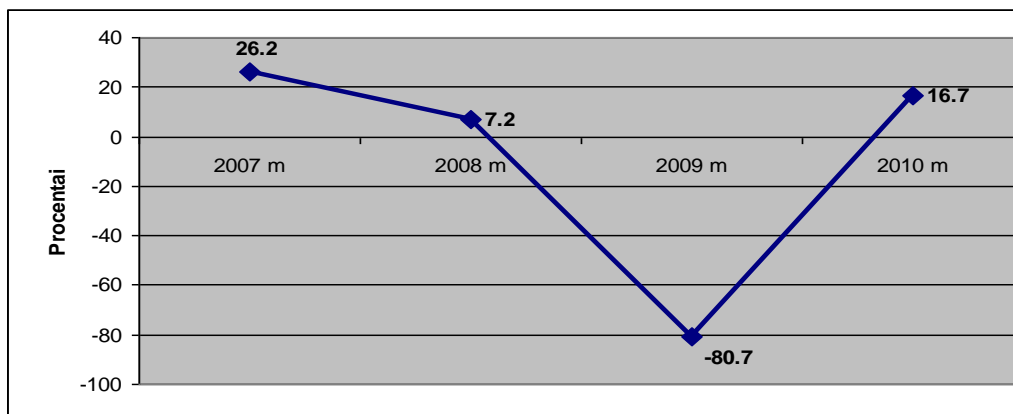
Ilgalaikio turto pelningumas per 2007 – 2010 metus padidėjo 0,3 proc. punktais ir 2010 m. siekė 1,9 proc., ir tai buvo aukščiausias ilgalaikio turto pelningumo rodiklis per analizuojamą laikotarpį.

Trumpalaikio turto pelningumas 2010 m. lyginant su 2007 m. sumažėjo 4,8 proc. punkto ir siekė 5,0 proc. Šio rodiklio mažėjimą lėmė spartesnis trumpalaikio turto augimas (68,37 proc.) ir grynojo pelno mažėjimas (13,8 proc.). Trumpalaikio turto vertinė išraiška per 2010 metus (lyginant su 2007 m.) ūgtelėjo 68,37 proc., tuo tarpu klientų skolos įmonei augo sparčiau ir augimo tempas siekė 706,37 proc. Toks rodiklio pokytis 287,05 proc. padidino įmonės gautinų sumų sąskaitos absoliučią vertę ir tai leidžia daryti prielaidą, kad 2010 m. *trumpalaikis turtas buvo valdomas neefektyviai*.

Norėdami nustatyti, koks turtas trumpalaikis ar ilgalaikis labiausiai turi įtakos visam įmonės turtui, buvo apskaičiuota koreliacija tarp viso turto ir trumpalaikio, bei tarp viso turto ir ilgalaikio turto. Kadangi turime intervalinius kintamuosius, kurie priklauso nuo laiko, buvo skaičiuojamas *Pirsono koreliacijos koeficientas* (žr. 22 priede). Interpretuodami gautus koreliacijos koeficientus, galime teigti, kad *ilgalaikis turtas* turi didesnės įtakos UAB „Pravista“ visam turtui dėl juos siejančio labai stipraus ryšio $r = 0,962$. Visą turtą ir trumpalaikį turtą sieja atvirkštinė silpna koreliacija $r = - 0,374$.

Įmonės finansinės veiklos efektyvumui įvertinti buvo paskaičiuotas *nuosavo kapitalo rentabilumo (pelningumo)* rodiklis. UAB „Pravista“ vadovai 2008 – 2010 metais, išskyrus 2007m. (rodiklio reikšmė 26,20 proc.), *neefektyviai naudoja investuotą kapitalą*, nes nuosavo kapitalo rentabilumo rodiklis buvo mažesnis nei 20 proc. (žr. 2.5 pav.).

2010m. nuosavo kapitalo pelningumas lyginant su 2007 m. sumažėjo 9,5 proc. punkto, t.y. nuo 26,2 proc. iki 16,7 proc. Šį pokytį lėmė šie veiksniai: dėl apie 1,3 karto padidėjusio nuosavo kapitalo (2007m. – 225710 Lt., 2010m.- 305147 Lt.) rodiklis sumažėjo 6,77 proc. punkto, bei dėl sumažėjusio grynojo pelno, rodiklis sumažėjo 2,73 proc. punkto (žr. 23 priede).

2.5 pav. UAB „Pravista“ nuosavo kapitalo rentabilumo rodiklis 2007 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Remiantis *Du Ponto* modeliu, nuosavo kapitalo pelningumas yra tiesiogiai proporcingas pardavimų pelningumui, turto apyvartumui ir atvirkščiai proporcingas dydžiui nusakančiam įmonės kapitalo struktūrai. Nuosavo kapitalo pelningumas 2010 m. sumažėjo 9,5 proc. lyginant su 2007 metais. Nuosavo kapitalo pelningumo pasikeitimą per 2007 - 2010 m. lėmė 0,5 proc. punkto sumažėjęs grynas pelningumas, 0,74 kartais padidėjęs turto apyvartumas ir 6,33 sumažėjęs kapitalo struktūros rodiklis (žr. 24 priede). Turto apyvartumo, grynojo pelningumo, kapitalo struktūros įtakos nuosavo kapitalo pelningumui įvertinti buvo paskaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas. Apibendrinat gautus koreliacijos koeficientus, galima teigti, kad nuosavo kapitalo pelningumui labai stiprią įtaką turi grynas pelningumas ($r = 0,999$), bei turto apyvartumas ($r = -0,735$).

Remiantis *Bernstein* modeliu nuosavo kapitalo pelningumą, jo dinaminį pokytį pagrįsde įtakoja du veiksniai – grynojo pelno bei nuosavo kapitalo pokyčiai (žr. 2.4 lentelę).

2.4 lentelė

UAB „Pravista“ nuosavo kapitalo pelningumą sąlygojančių veiksnių įvertinimas

Veiksniai	2007/2008	2008/2009	2009/2010	
$\Delta NK \rightarrow \Delta NKP$	-13,38	-5,93	-13,52	
$\Delta GP \rightarrow \Delta NKP$	-5,62	-67,57	-50,48	
ΔNKP	-19,0	-73,50	-64,0	
Rodikliai	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Nuosavas kapitalas, Lt.	225710	459175	254047	305147
Grynas pelnas, Lt.	59284	33465	-205128	51101
Nuosavo kapitalo pelningumas, proc.	26,20	7,20	-80,70	16,70

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

2008 m. grynojo pelno ryškus neigiamas pokytis sąlygojo nuosavo kapitalo pelningumo mažėjimą 5,62 proc., lyginant su 2007 m. kapitalo pelningumu, bei nuosavo kapitalo veiksnys sumažina nuosavo kapitalo pelningumą 13,38 proc., dėl nuosavo kapitalo augimo (per 2007 - 2008 m.), sąlygoto įstatinio kapitalo didinimu (t.y. nuo 322 900 Lt. (2007 m.) iki 522 900 Lt. (2008 m.)). 2008 – 2009 m. nuosavo kapitalo pelningumo neigiamą pokytį sąlygojo nuosavo kapitalo sumažėjimas ir 2009 m. patirtas nuostolis. Nuosavo kapitalo sumažėjimą įtakojo ankstesnių laikotarpių nepaskirstyti nuostoliai (žr. balansą), o nuostolį 2009 metais sąlygojo tai, kad pardavimo pajamos mažėjo sparčiau nei pardavimo savikaina. Galima pažymėti, kad 2009 m. pardavimo savikaina pajamose sudarė 70,83 proc., kai tuo tarpu 2008 m. šis rodiklis buvo 67,5 proc., t.y. 3,33 proc. punkto mažesnė. *Siekiant stabilizuoti nuosavo kapitalo pelningumą, o vėliau jį didinti, reikėtų padidinti pelną, ieškant alternatyvų pardavimo savikainos mažinimui.*

2.3.2. UAB „Pravista“ finansinės būklės ir mokumo analizė

Finansinio stabilumo rodikliai naudojami balanso struktūrai įvertinti. *Finansinio stabilumo* koeficientas skaičiuojamas padalijant turtą iš kapitalo ir ilgalaikių įsipareigojimų. Šis rodiklis parodo, kokia turto dalis finansuojama ilgalaikiais finansavimo šaltiniais. Analizuojamos įmonės gauti rezultatai rodo *labai blogą padėtį įmonėje*, nes egzistuoja vadinamoji šio rodiklio saugumo riba, t.y. jis negali būti mažesnis nei 0,75 (žr. 2.5 lentelė). 2007-2010 m. šis rodiklis buvo gerokai mažesnis, o 2009 m. sudarė tik 0,59. Jį nulėmė nuosavo kapitalo sumažėjimas dėl 2009 metais patirtų nuostolių.

2.5 lentelė

UAB „Pravista“ finansinio stabilumo rodikliai 2007 -2010 m.

Rodiklis	2007	2008	2009	2010	Pokytis		
					2008-2007m.	2009-2008m.	2010-2009m.
Savarankiškumo koeficientas	0,06	0,11	0,08	0,09	+0,05	-0,03	+0,01
Finansinio stabilumo koeficientas	0,59	0,72	0,52	0,57	+0,13	-0,20	+0,05
Trumpalaikio turto nepriklausomybės koeficientas	-5,52	-5,60	-4,27	-2,32	-0,08	+1,33	+1,95
Finansinės priklausomybės koeficientas	18,34	10,41	13,95	12,01	-7,93	+3,54	-1,94
Finansinių išteklių mobilumo koeficientas	0,17	0,16	0,21	0,38	-0,01	+0,05	+0,17

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Savarankiškumo koeficiento reikšmė svyravo nuo 0,06 2007 metais iki 0,09 2010 metais. Bendra tendencija – koeficiento didėjimas. Didžiausia laikotarpio rodiklio reikšmė 0,11 buvo 2008 m. Kadangi tai nuosavo kapitalo ir visų įsipareigojimų santykis, naudojant daugiau išorinio finansavimo šaltinių (paskolų) koeficiento mažėjimas neišvengimas (kuo šis rodiklis mažesnis, tuo daugiau įmonė įsiskolinusi). Priimtina šio rodiklio reikšmė yra 2. Tiriama įmonė turėjo ir turi labai mažą šio rodiklio reikšmę.

Finansinės priklausomybės koeficientas - rodo savininkų turto apsaugojimo lygį. Tai turto ir nuosavo kapitalo santykis. Parodo, kiek turto įsigyta iš nuosavo kapitalo. Rodiklio reikšmė 2007 – 2010 metais viršijo 10. 2008 metus, lyginant su 2007 metais rodiklio reikšmė sumažėjo net 7,93 punktais. Per analizuojamąjį laikotarpį rodiklio reikšmė sumažėjo 6,33 punktais (12,01 – 18,34) , o tai traktuojama kaip neigiama tendencija. *Reziumuojant galima teigti, kad savininkų turtas nepakankamai gerai apsaugotas.*

Finansinių išteklių mobilumo koeficientas analizuojamais metais didėjo (nuo 0,17 2007 metais iki 0,38 2010 metais). Koeficiento didėjimas rodo, *kad mažėja investicijos į ilgalaikį turtą.*

Trumpalaikio turto nepriklausomybės koeficientas analizuojamuoju laikotarpiu (2007 - 2010 m.) buvo neigiamas – tai rodo, kad trumpalaikis turtas nebuvo įsigijamas iš nuosavo kapitalo, 2007 m., 2010 m. ilgalaikis turtas viršijo nuosavo kapitalo dydį (pažeista „auksinė turto taisyklė“ –

nuosavas kapitalas turi būti didesnis už ilgalaikį turtą; tam tikra nuosavo kapitalo dalis turi būti skirta trumpalaikiam turtui finansuoti). Iš vienos pusės, tai parodo, kad nuosavas kapitalas nedidėja taip sparčiai kaip ilgalaikis turtas (grynojo pelno stoka), iš kitos pusės tai rodo, kad apyvartinių lėšų trūkumas dengiamas paskolomis, kas irgi nedidina veiklos efektyvumo.

Įmonės sugebėjimas pasiekti gerų rezultatų ir kuo ilgiau išsilaikyti konkurencingoje verslo rinkoje labai priklauso ne tik nuo *pardavimo pelningumo*, bet ir *mokumo* rodiklių. Nuolat ir mokumo rodiklius bei jų pokyčius, galima priimti teisingus sprendimus ir sukurti verslo strategijas, kurios padėtų įmonei pasiekti gerų veiklos rezultatų ir garantuoti veiklos tęstinumą. Trumpalaikio mokumo koeficientas dar vadinamas likvidumo koeficientu. *Bendrojo likvidumo koeficientas* parodo, kiek kartų trumpalaikis turtas didesnis už trumpalaikius įsipareigojimus, t.y. padeda prognozuoti įmonės mokumo būklę artimiausiu metu. Šiuo koeficientu išreiškiamas trumpalaikio finansinio stabilumo laipsnis. Analizuojamos įmonės gauti rezultatai (žr. 2.6 lentelę) rodo labai blogą padėtį įmonėje, nes egzistuoja vadinamoji šio rodiklio saugumo riba, t.y. ji negali būti mažesnė nei 1,2. Jei rodiklis nukrenta žemiau 1,2 ir toliau mažėja, tai gali būti signalas, kad įmonės galimybės padengti trumpalaikius įsipareigojimus greitai pasidarys mažos. Tačiau vyrauja nuomonė, kad tose įmonėse, kur atsargos juda greitai ir kurioje yra mažai (arba visiškai nėra) prekybos skolų, koeficientas būna mažesnis, bet įmonei pakanka trumpalaikio turto trumpalaikiams įsipareigojimams padengti.

Per 2007 – 2010 m. laikotarpį *bendrojo likvidumo* rodiklio reikšmė svyruoja apie 0,46 (intervalo vidutinė reikšmė). Šiuo atveju apskaičiuotas rodiklis rodo, jog kreditoriai suteikdami paskolą, ar parduodami prekes, rizikuoja, jog įmonė nepadengs įsipareigojimų.

2.6 lentelė

UAB „Pravista“ mokumo rodikliai ir jų pokytis per 2007 – 2010 m.

Rodiklis	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Pokytis, proc. (2010-2007 m.)
Greitojo likvidumo koeficientas	0,33	0,46	0,35	0,62	0,29
Bendrojo likvidumo koeficientas	0,36	0,48	0,36	0,64	0,28
Finansinis svertas	17,34	9,41	12,95	11,01	-6,33
Skolos koeficientas	0,95	0,90	0,93	0,92	-0,03
Pardavimų apmokėjimo koeficientas	-0,31	-0,16	-0,22	-0,11	-0,20

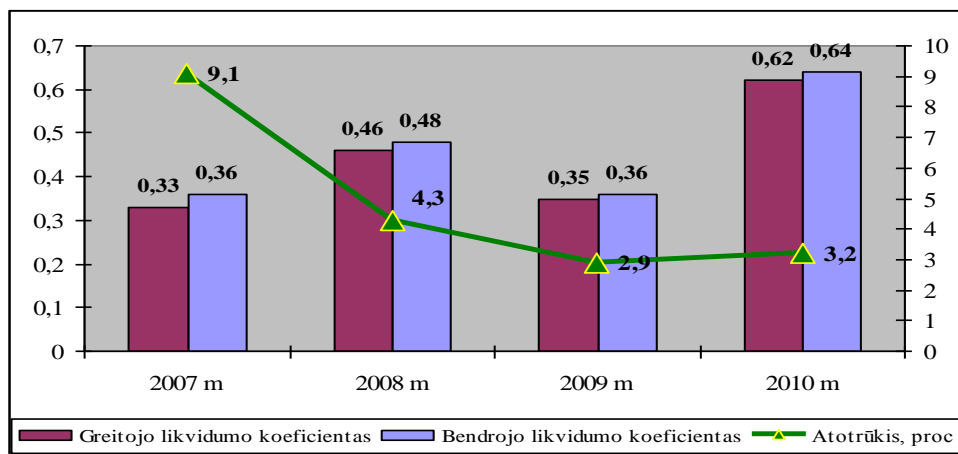
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Greitojo likvidumo koeficientas yra griežtesnis įmonės trumpalaikio mokumo matas. Šis rodiklis gali tiksliau įvertinti trumpalaikį įmonės mokumą nei bendrojo likvidumo koeficientas, nes jį skaičiuojant įtraukiamos realios, mobiliusios mokėjimo priemonės – pinigai. Rodiklio reikšmė turi būti apie 1. Greitojo likvidumo rodiklio rezultatai yra labai panašūs į bendrojo likvidumo rodiklio rezultatus (žr. 2.6 lentelė). Geriausias greitojo likvidumo rodiklis buvo pasiektas 2010 m., kuomet įmonė vienam litui įsipareigojimų turėjo 0,62 Lt. turto. Kadangi rekomenduojama šio rodiklio

reikšmė mažesnė nei 1, galima daryti išvadą, kad *įmonė nėra pajėgi padengti savo skolų*. Per analizės laikotarpį (2010 m. lyginant su 2007 m.) rodiklio reikšmė išaugo 87,9 proc. Toks pokytis tiesiogiai siejamas su trumpalaikio turto išaugimu (augimas 68,37 proc.) – per vienerius metus gautinų sumų padidėjimas bei atsargų mažėjimas (žr. horizontali balanso analizė).

Literatūroje teigiama, kad *bendrojo ir greitojo likvidumo koeficientai turi būti analizuojami tarpusavio sąryšyje*. Atotrūkis tarp bendrojo ir greitojo likvidumo rodiklių nėra žymus. 2007 m. greitojo likvidumo rodiklis yra mažesnis už bendrojo likvidumo koeficientą 9 proc. (žr. 2.6 pav.). 2008 -2010 m. atotrūkis tarp šių rodiklių siekė nuo 2,9 iki 4,3 proc.

2.6 pav. UAB „Pravista“ greitojo ir bendrojo likvidumo koeficientų atotrūkio kitimas 2007 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Įmonės finansinei būklei įvertinti ir veiklos galimybėms numatyti turi *bendrojo pelningumo ir mokumo ryšio analizė*. Pasak J. Mackevičiaus ir kt. (2008), turint pelningumo ir mokumo rodiklių reikšmes galima gana objektyviai įvertinti įmonių veiklos efektyvumą ir plėtros galimybes. Remiantis apskaičiuotais pelningumo ir mokumo rodikliais buvo sudarytas įmonės „Pravista“ bendrojo pelningumo ir mokumo „langas“ (žr. 2.7 lentelė).

2.7 lentelė

UAB „Pravista“ bendrojo pelningumo ir bendrojo mokumo rodiklių ryšys (2007 -2010 m. intervalo vidurinės reikšmės)

Bendrasis pelningumas	Bendrasis mokumas
Labai geras	Blogas
>35	<1,2

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

Iš 2.7 lentelės duomenų galima daryti išvadą, kad *įmonė yra pelninga, tačiau nemoki. Įmonės vadovams derėtų koreguoti įmonės veiklą, kurti naujas strategijas, numatyti priemones trūkumams šalinti*.

Vertinant įmonės finansinį stabilumą jos *ilgalaikis mokumas* yra daug svarbesnis, negu trumpalaikis. Sprendžiant apie ilgalaikį mokumą yra analizuojami visi įmonės veiklos finansavimo šaltiniai ir skolų vaidmuo finansavimui. Kuo daugiau įmonė turi skolų, tuo didesnė veiklos rizika. Skolindamasi įmonė įsipareigoja nustatytu laiku gražinti skolas ir mokėti palūkanas, kas sąlygoja neigiamus grynujų pinigų srautus (pinigų „išplaukimą“). Valdant finansinius išteklius, naudojama nemažai priemonių, padedančių įvertinti skolintų ir nuosavų finansinių išteklių santykį, jo įtaką grynajam pelnui. J. Mackevičius (2005) *finansinį svertą* priskiria ilgalaikių mokumo rodiklių grupei, nes jis gali būti skaičiuojamas kaip visų arba tik kaip ilgalaikių įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis. Įmonės „Pravista“ *finansinio sverto* rodiklio reikšmė per visą analizės laikotarpį yra didesnė už vienetą (žr. 2.6 lentelę), vadinasi įmonė turi daugiau skolinto nei nuosavo kapitalo. 2010 m. palyginus su 2007 m. finansinio sverto rodiklio reikšmė sumažėjo 6,33 proc. punktais. Šio rodiklio sumažėjimas tiesiogiai siejamas su nuosavo kapitalo padidėjimu 35,2 proc. bei mokėtinų sumų sumažėjimu 14,2 proc. *Nuosavo kapitalo didinimas teigiamai veikia įmonės mokumo rodiklius, kadangi santykinai mažėja skolinto kapitalo dalis ir įmonė tampa patikimesnė, saugesnė mokumo požiūriu.*

Skolos koeficientas atspindi, kokia įmonės turto dalis yra įsigyta už skolintas lėšas. Jis yra svarbus kreditoriams, kadangi parodo, kiek apsaugotos jų lėšos. Aukščiausia *skolos koeficiento* riba (vertinama patenkinamai) yra 0,7. Įmonės „Pravista“ skolos koeficiento rodiklis per visą analizės laikotarpį yra didesnis, o tai reiškia, kad *vis didesnė turto dalis priklauso skolintojams, kad mažėja turtas garantuojantis įmonės mokumą, o įmonės ir kreditorių rizika auga.*

Tam, kad suprasti ir įvertinti, kokią įtaką *kapitalo struktūra* ir jos pasikeitimai daro įmonės pelningumui, mokumui, buvo atlikta koreliacijų tarp šių rodiklių analizė (žr. 2.8 lentelė).

2.8 lentelė

UAB „Pravista“ kapitalo struktūros ir pelningumo, mokumo rodiklių koreliacijos koeficientai

SK/NK ir Bendrasis pelningumas	SK/NK ir Veiklos pelningumas	SK/NK ir Grynas pelningumas	SK/NK ir Turto pelningumas
0,204	-0,425	0,910	0,015
SK/NK ir Nuosavo kapitalo pelningumas	SK/NK ir Bendrojo likvidumo koef.	SK/NK ir Greitojo likvidumo koef.	SK/NK ir Skolos koeficientas
0,096	-0,629	-0,639	0,971

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

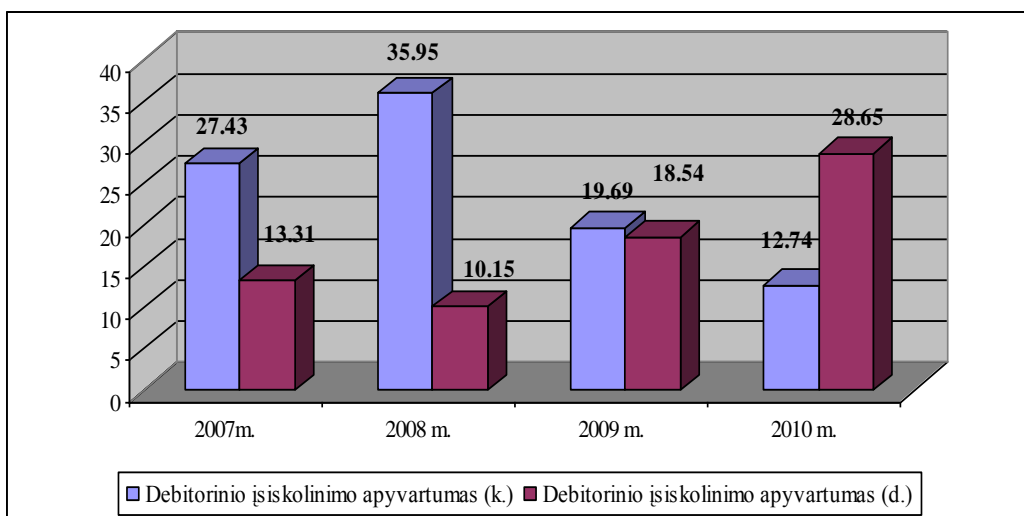
Atlikta koreliacinė analizė parodė, kad kapitalo struktūros pokyčiai turi įtakos įmonės pelningumui ir mokumui. Kapitalo struktūra ir trumpalaikio mokumo rodikliai koreliuoja neigiamai (apie – 0,64), o su ilgalaikiu mokumo rodikliu (skolos koeficientu) yra teigiamas ryšys (0,971). Labai stiprus teigiamas ryšys nustatytas tarp skolinto ir nuosavo kapitalo santykio ir grynojo pelningumo (0,910).

Pardavimų apmokėjimo koeficientas parodo, kuri parduotų prekių dalis apmokama ir kiek tenka likvidžių mokėjimo priemonių pardavimo litui. Tai santykis tarp pinigų bei gautinų sumų atėmus trumpalaikes skolas ir pajamų iš pardavimų. UAB „Pravista“ pardavimo apmokėjimo koeficiento reikšmė svyravo tarp -0,11 ir -0,31, ir rodo, jog *įmonės pajamos iš pardavimų yra nelikvidžios*.

2.3.3. UAB „Pravista“ komercinės veiklos aktyvumo analizė

Komercinės veiklos aktyvumo rodikliai padeda įmonės vadovams išsiaiškinti, ar efektyviai naudojamas įmonės turtas. Darbe bus skaičiuojami tokie *komercinės veiklos aktyvumo* rodikliai: *debitorinių įsiskolinimų apyvartumo koeficientas*, *debitorinių įsiskolinimų apmokėjimo trukmės rodiklis*, *viso turto*, *trumpalaikio turto*, *ilgalaikio turto*, *transporto priemonių apyvarta kartais* rodikliai. Šie rodikliai buvo pasirinkti apskaičiuoti todėl, kad jie geriausiai atspindi bendrosios įmonės veiklos efektyvumo rezultatus.

Debetinių skolų valdymas – balansavimas tarp pelningumo ir likvidumo. Valdydama debetines skolas, įmonė turi kontroliuoti pirkėjų, kuriems siūloma parduoti paslaugą skaičių, siūlomo kredito terminus, parduodant paslaugas (Juozaitienė, 2000).

2.7 pav. UAB „Pravista“ debitorinių įsiskolinimų apyvartumo rodikliai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Analizuojant *debitorinius įsiskolinimus dienomis*, buvo pastebėta, kad įmonės pirkėjų atsiskaitymo terminai per 2009 ir 2010 metus (lyginant su 2008 m.) smarkiai prailgėjo. Galima daryti išvadą, kad *nevisos pajamos generavo į grynus pinigų srautus*. Ekonomikos recesijos metu, įmonei vertėtų susilaikyti nuo skolinimo pirkėjams, kadangi tai neužtikrina paslaugų apmokėjimo garanto, todėl įmonės UAB „Pravista“ vadovai turėtų kontroliuoti vis ilgėjančią pirkėjų atsiskaitymo trukmę. Remiantis 2.7 paveikslu duomenimis galima teigti, kad per ketverius metus *debitorinio įsiskolinimo apyvartų skaičius* sumažėjo 14,7 kartais, t.y. nuo 27,43 (2007 m.) iki 12,74 (2010 m.)

Įmonės ekonominis efektyvumas priklauso nuo *turto panaudojimo efektyvumo*. Vertinant UAB „Pravista“ viso turto apyvartumo rodiklių pokyčius pastebėta tendencija, kad apyvartumo rodikliai kito netolygiai, jų pokytis buvo nepastovus ir neturėjo aiškios tendencijos (žr. 2.9 lentelė). Trumpalaikio ir ilgalaikio turto rodiklių pokyčiai buvo nevienodi, nes atitinkamo turto reikšmė ir poveikis įmonės veiklai yra skirtingas.

2.9 lentelė

UAB „Pravista“ turto apyvartumo rodikliai 2007 - 2010 m.

Rodiklis	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Pokytis (2010 - 2007)
Turto apyvartumas, kartais	1,12	2,74	2,96	1,89	0,77
Ilgalaikio turto apyvartumas, kartais	1,3	1,65	1,69	2,45	1,15
Trumpalaikio turto apyvartumas, kartais	7,69	10,06	9,29	8,35	-5,24
Transporto priemonių apyvartumas, kartais	1,4	1,76	1,80	2,64	1,24

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Viso turto apyvartumas parodo, kaip efektyviai panaudoja turimą turtą realizacijos procesui garantuoti, t.y. kokia pardavimų apimtis tenka kiekvienam turto litui. Viso turto apyvartumas įmonėje „Pravista“ svyruoja apie 2,53 (intervalo vidurinė reikšmė, 2008 – 2010 m.). Viso turto apyvartumas 2010 metus lyginant su 2007 metais padidėjo 0,77 karto ir šį pasikeitimą lėmė tokie veiksniai: sumažėjus vidutinei viso turto vertei 13 proc., jo apyvartumas padidėjo 0,16 karto; padidėjus pardavimų apimtis 48 proc., viso turto apyvartumas padidėjo 0,61 karto (žr. 28 priedas). Taip pat galime pabrėžti, kad *viso turto apyvartumo pokyčiui ženklus poveikio turėjo trumpalaikio turto struktūros kaita bendrame turto rodiklyje* (žr. vertikali balanso analizė).

Analizuojant UAB „Pravista“ įmonės turto apyvartumo rodiklius, tikslinga juos skirti į dvi dalis: trumpalaikio ir ilgalaikio turto apyvartumo rodiklius. *Trumpalaikio turto apyvartumas* parodo šio turto panaudojimo efektyvumą, uždirbant pajamas iš pardavimų, t.y. kiek pardavimo pajamų tenka kiekvienam trumpalaikio turto litui. Didžiausios trumpalaikio turto apyvartos buvo pasiektos 2008 metais ir toks pokytis tiesiogiai siejamas su ženkliai išaugusiais pardavimais – 37 proc. (lyginant su 2007 m.). 2007 m. trumpalaikio turto apyvartumas buvo žemiausias (7,69). Trumpalaikio turto augimas atsispindėjo per vienerius metus gautinų sumų straipsnyje, kurio padidėjimą sąlygojo pirkėjų išskolinimų išaugimas 706,37 proc. (2010 m. palyginus su 2007 m.).

Ilgalaikio turto apyvartumas parodo, ilgalaikio turto panaudojimo efektyvumą ir pajamų dydį, tenkantį vienam ilgalaikio turto litui. Iš lentelės duomenų matyti, kad ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis kasmet augo ir per visą analizės laikotarpį rodiklio dydis pakito 1,15 punktais, t.y. rodiklio apyvartumas išaugo iki 2,45 karto per metus. Kadangi kito tiek ilgalaikio turto (žr. horizontali balanso analizė) tiek pardavimų apimtys (žr. horizontali pelno nuostolio analizė), bendrą ilgalaikio turto apyvartumo rodiklį sąlygojo abiejų rodiklių sąveika. 2010 metais turto apyvartumo rodiklį labiau įtakėjo ne sumažėjusi ilgalaikio turto vertė (sumažėjo 9,11 proc.), bet išaugę pardavimai

(augo 14,9 proc.). Pagal Statistikos departamento nurodytas ilgalaikio turto apyvartumo vertinimo ribas, įmonių rodiklis vertinamas labai gerai, jeigu jis yra didesnis negu 1,5. UAB „Pravista“ ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis 2008 – 2010 metais buvo didesnis negu 1,5, todėl galime daryti išvadą, kad *ilgalaikis turtas įmonės veikloje naudojamas efektyviai*.

Transporto priemonių apyvartumas kartais geriausią rezultatą pasiekė 2010 m. (žr. 2.9 lentelę). Per visą analizės laikotarpį, transporto priemonių apyvartumas padidėjo 1,24 punkto, arba 88,6 proc. Toks pokytis tiesiogiai siejamas su išaugusiais pardavimais (išaugo 47,9 proc.) be sumažėjusia transporto priemonių balansine verte (sumažėjo 25,34 proc.).

2.3.4. UAB „Pravista“ produkcijos ir sąnaudų lygio analizė

Produkcijos savikaina yra vienas iš svarbiausių kokybinių rodiklių, apibūdinančių įmonės veiklos efektyvumą. Įmonės ekonominį efektyvumą, naudojant turimus išteklius, įvertinsime apskaičiuodami *pardavimo savikainos lygio* bei *veiklos sąnaudų vienam pardavimo litui* rodiklius. UAB „Pravista“ sąnaudų lygio rodikliai ir jų kitimo tendencijos per 2007 – 2010 m. pateiktos 2.10 lentelėje.

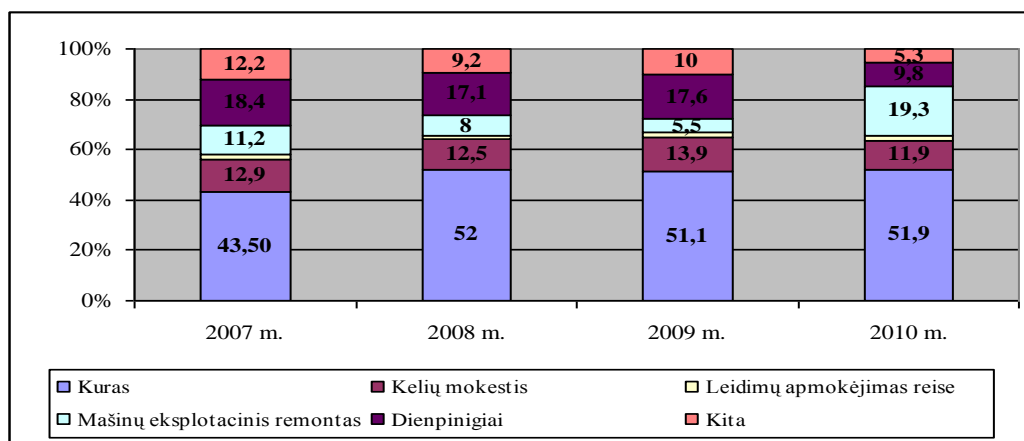
2.10 lentelė

UAB „Pravista“ sąnaudų lygio rodikliai ir jų kitimas 2007 -2010 m.

Rodiklis	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Pokytis (2010 - 2007)
Pardavimo savikaina, Lt.	3 222 885	4 266 624	4 209 091	5 708 527	2 485 642
Pardavimo pajamos, Lt.	4 616 736	6 316 252	5 942 637	6 827 957	2 211 221
Pardavimo savikainos lygis, proc.	69,80	67,50	70,80	83,60	13,80

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

UAB „Pravista“ pardavimo savikainos lygis turėjo tendenciją didėti, tai rodo, kad *įmonės vadovai prastai valdo pagrindines išlaidas*. Nuo 2007 m. iki 2010 m. rodiklio reikšmė išaugo 13,80 proc. punkto ir 2010 m. vienam pardavimo pajamų teko 86,6 cento pardavimų savikainos. Dėl pardavimo apimties padidėjimo (47,9 proc.) pardavimo lygio savikainos rodiklis sumažėjo 22,6 proc. punkto, bei dėl pardavimo savikainos padidėjimo (77,1 proc.), pardavimo savikainos rodiklio lygis padidėjo 36,4 proc. punkto (skaičiavimai pateikti 29 priede). Rodiklio didėjimui svarios įtakos turėjo (2010 m. palyginus su 2007 m.): išaugęs mašinų eksploatacinis remontas (304,66 proc.), padidėjusios kuro sąnaudos (211,38 proc.) bei kelių mokesčio sąnaudos (64,18 proc.). UAB „Pravista“ parduotų prekių ir paslaugų savikainos struktūrinė analizė pateikta 2.8 paveiksle.

2.8 pav. UAB „Pravista“ parduotų prekių ir paslaugų savikainos struktūrinė analizė 2007 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Iš 2.8 paveikslo duomenų matyti, kad didžiausią sąnaudų dalį savikainoje sudaro kuro išlaidos – 49,63 proc. (vidutinė intervalo reikšmė). 2010 m. palyginus su 2007 m. kuro išlaidų dalis savikainoje išaugo 8,4 proc. punkto. Įmonės pelningumas yra stipriai įtakojamas kuro kainų. Tai išorinis veiksnys, lemiantis įmonės pelną (nuostolį) ir jo dydį, įmonė šio veiksnio įtakoti negali. Įmonės UAB „Pravista“ kuro išlaidų procentus savikainoje atitinka ir bendras transporto įmonių savikainos struktūros tendencijas. Pasak vežėjų asociacijos prezidento A. Kondrusevičiaus, transporto įmonių sąnaudos degalams sudaro 35-50 proc. Pastebima, kad per 2007 – 2010 m. laikotarpį savikainos struktūroje padidėjo mašinių eksploatacinio remonto sąnaudos - 8,1 proc. punkto.(arba nuo 360 585 Lt. iki 908 552 Lt.). Šiam pokyčiui tiesioginės įtakos turėjo stambių ir smulkių žalų, tokių kaip įvairūs kėbulo dalių įbrėžimai, aplankstimai, komplektuojančių detalių trūkumai. Nors tokių žalų sumos, kurias įmonė turi padengti, nėra didelės, lyginant su didelio masto žalom, visgi jų pasitaiko gan nemažai, todėl bendroje sumoje, sąnaudos smulkioms žaloms sudaro ženklia pinigine sumą. Žalos, kurias įmonė turi padengti, atsiranda dėl vairuotojo-ekspeditoriaus aplaidumo.

Kita didelė sąnaudų dalis, sudaranti vežimo paslaugų savikainą, yra išlaidos kelių mokesčiams. Sąnaudos kelių mokesčiams sudaro 11,9 proc. vežimų savikainos 2010 metais. Dauguma Europos kelių yra mokami, kelių mokestis, taikomas kroviniams automobiliams, kai kuriose Europos valstybėse yra ypač didelis.

Finansų analitikai rekomenduoja, kad veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui neturėtų būti didesnės kaip 17 – 18 proc., ir kuo mažesnės, tuo yra geriau. *Veiklos sąnaudos vienam pardavimo litui* rodiklio reikšmė per analizės laikotarpį (2007 – 2010 m.) ženkliai sumažėjo. *Rodiklio mažėjanti reikšmė rodo, kad įmonėje vykdoma išlaidų mažinimo politika.* 2010 m. palyginus su 2007 m. rodiklio reikšmė sumažėjo 55,3 proc., t.y. nuo 29,30 iki 13,10. 2010 m. vienam pardavimo

pajamų litui teko 13 centų veiklos sąnaudų. Lentelėje 2.11 pateikiame veiklos sąnaudos bei jų pokyčiai 2007 – 2010 m.

2.11 lentelė

UAB „Pravista“ veiklos sąnaudos ir jos pokytis 2007 – 2010 m.

Rodiklis	2007	2008	2009	2010	Pokytis		
					2008-2007m.	2009-2008m.	2010-2009m.
Pardavimų sąnaudos, Lt.	252 069	391 631	407 317	423 285	139 562	15 686	15 968
Bendrosios ir administracinės sąnaudos, Lt.:					460 854	-168 867	-919 803
<i>Nuomos sąnaudos, Lt.</i>	8 054	20 786	2 400	2 585	12 732	-18 386	185
<i>Draudimo sąnaudos, Lt.</i>	236 948	294 654	210 289	118 491	57 706	-84 365	-91 798
<i>Nusidėvėjimo sąnaudos, Lt.</i>	635 672	997 109	904 822	73 553	361 437	-92 287	-831 269
<i>Ryšių paslaugos, Lt.</i>	48 181	58 687	66 561	51 139	10 506	7 874	-15 422
<i>Administracijos darbuotojų darbo užmokestis, Lt.</i>	85 498	100 561	127 724	125 129	15 063	27 163	-2 595
<i>Mažaverčio inventorius sąnaudos, Lt.</i>	25 733	12 634	19 222	12 510	-13 099	6 588	-6 712
<i>Kitos sąnaudos, Lt.</i>	60 986	77 495	62 041	89 849	16 509	-15 454	27 808
Veiklos sąnaudos, Lt.	1 353 141	1 953 557	1 800 376	896 541	600 416	-153 181	-903 835

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Reziumuojant galima teigti, kad įmonės veiklos sąnaudų vienam pardavimo litui rodiklis 2010 metais vertinamas labai gerai. Rodiklio mažėjimą lėmė (2010 m. palyginus su 2007 m.): išaugusios pardavimų pajamos (47,9 proc.) bei mažesniu tempu mažėjusios veiklos sąnaudos (33,7 proc.). Veiklos sąnaudų mažėjimą lėmė sumažėjusios bendrosios ir administracinės sąnaudos: nuomos, draudimo, mažaverčio inventorius sąnaudos.

2.3.5. UAB „Pravista“ veiklos kompleksinis vertinimas

Siekiant įmonę įvertinti kompleksiškai, buvo pasirinktas kompleksinis *daugiakriterinio vertinimo metodas*. Šiame metode integruotas kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumą sandaugų sumavimo metodas. Pritaikius šiuos modelius galima įvertinti tiek absoliutinius, tiek ir santykinus įmonės finansinius rodiklius (juos perskaičiuojant į normalizuotas reikšmes). Galima pažymėti, kad taikant šiuos metodus turi būti nustatomi pirminių rodiklių bei integrinių dydžių įtakos apibendrintajam dydžiui reikšmingumo parametrai.

Šiame darbe reikšmingumo parametrai bus vertinami pasinaudojus A. Žvirblio (2007) ir Ž. Kaziulionytės kt. (2009) tipinės krovinio kelių transporto paslaugų įmonės makroaplinkos komponentų ir veiksnių tyrimo rezultatais. Makroaplinkos veiksnių identifikavimo, jų reikšmių ir įtakos reikšmingumo vertinimo rezultatai pateikti 30 priede. Lentelėje 2.12 pateikta UAB „Pravista“ kompleksiniui tyrimui naudotų santykinų rodiklių suvestinė. Kaip matoma, buvo pasirinkta

analizuoti tokius įmonės dalinius kriterijus: veiklos rentabilumo (P_p), mokumo (P_b) ir veiklos efektyvumo rodiklius (P_e).

2.12 lentelė

UAB „Pravista“ dalinių kriterijų ir pirminių normalizuotos reikšmės ir reikšmingumo koeficientai

Daliniai kriterijai	Esminiai pirminiai rodikliai	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vidurkis	Rodiklių vidurkio normalizuota reikšmė	Reikšmingumo koeficientas
Veiklos rentabilumas	Bendras pelningumas	30,1	32,4	29,1	16,3	26,98	1,376	0,1
	Grynasis pelningumas	1,20	0,5	-3,4	0,7	-0,25	-0,013	0,3
	Veiklos pelningumas	0,80	1,5	-1,1	3,2	1,1	0,056	0,2
	Turto pelningumas	1,4	0,7	-5,7	1,3	-0,58	-0,029	0,2
	Nuosavybės pelningumas	26,2	7,2	-80,7	16,7	-7,65	-0,390	0,2
	Suma Σ	59,7	42,30	-61,80	38,2	19,60	-	1
Mokumo rodikliai	Bendrojo mokumo koeficientas	0,36	0,48	0,36	0,64	0,46	0,657	0,3
	Greitojo mokumo koeficientas	0,33	0,46	0,35	0,62	0,44	0,629	0,3
	Pardavimų apmokėjimo koeficientas	-0,31	-0,16	-0,22	-0,11	-0,2	-0,286	0,4
	Suma Σ	0,38	0,78	0,49	1,15	0,7	-	1
Veiklos efektyvumo rodikliai	Viso turto apyvartumas	1,12	2,74	2,96	1,89	2,18	0,148	0,3
	Trumpalaikio turto apyvartumas	7,69	10,06	9,29	8,35	8,85	0,602	0,3
	Ilgalaikio turto apyvartumas	1,3	1,65	1,69	2,45	1,77	0,121	0,2
	Transporto priemonių apyvartumas kartais	1,4	1,76	1,8	2,64	1,9	0,129	0,2
	Suma Σ	11,51	16,21	15,74	15,33	14,70	-	1

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis A. Žvirblis (2007m.) atliktu tipinės krovinio kelių transporto paslaugų įmonės makroaplinkos tyrimu ir kompleksiniu vertinimu.

Kadangi įmonės „Pravista“ rodikliai per analizuojamą 2007 – 2010 m. laikotarpį kito, pirmiausia buvo apskaičiuota jų vidutinė reikšmė. Kadangi apskaičiuoti rodikliai yra įsigiję tiek absoliučias, tiek ir santykinės absoliutes reikšmes, jie buvo perskaiciuoti į normalizuotas reikšmes (formulės ir skaičiavimai žr. 31 priede). Paskiau, kiekvienam atrinktam esminiam pirminiam rodikliui pagal dalinių kriterijų grupes, buvo nustatyti reikšmingumo lygmenys (remiantis A. Žvirbliu (2007) ir Ž. Kaziulionytės (2009) makroaplinkos veiksnių identifikavimo, jų reikšmių ir įtakos reikšmingumo vertinimo rezultatais). Atlikus šiuos paskaičiavimus ir įvertinimą, buvo pritaikytas bendras kompleksinis analizės modelis (žr. 31 priede). Apskaičiavus atskirų rodiklių grupių indeksus, pagal pateiktąsias išraiškas, gauti tokie rezultatai (žr. 2.13 lentelė):

UAB „Pravista“ kompleksinės analizės indeksų reikšmės ir jų apskaičiavimas

Modelis ir jo išraiška	Apskaičiuota reikšmė	
Veiklos pelningumas (kaip dalinio kriterijaus) indeksas	$P_p = \prod_{a=1}^m p_a R_{pj}; \prod_{a=1}^m p_a = 1$	0,061
Finansinės būklės (kaip dalinio kriterijaus) indeksas	$P_b = \prod_{b=1}^m p_b R_{bj}; \prod_{b=1}^m p_b = 1$	0,271
Finansinio valdymo efektyvumo (kaip dalinio kriterijaus) indeksas	$P_e = \prod_{c=1}^m p_c R_{ej}; \prod_{c=1}^m p_c = 1$	0,275

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ duomenimis

Nustačius šių dalinių kriterijų dydžius, juos galima pritaikyti veiklos ekonominio efektyvumo indeksui apskaičiuoti. Ekspertiniu būdu (remiantis A. Žvirbliu, 2007) nustatyti tokie reikšmingumo koeficientai atitinkami kiekvienam daliniam kriterijui bendrajame veiklos ekonominio efektyvumo vertinimo modelyje: $h_{f1} = 0,4$; $h_{f2} = 0,3$; $h_{f3} = 0,3$. Įstačius atitinkamas reikšmes į bazinį modelį (žr. 31 priede), gaunama tokia išraiška:

$$P_f = 0,4 \times 0,061 + 0,3 \times 0,271 + 0,3 \times 0,275 = 0,188$$

Apibendrinant galima teigti, kad UAB „Pravista“ veiklos efektyvumo indeksas 0.188 dar kartą patvirtina rezultatus gautus atlikus įmonės santykinų rodiklių analizę, kurios metu paaiškėjo, jog analizuojamoji įmonė turi pelningumo, mokumo bei veiklos efektyvumo problemų. Įvertinus įmonę kompleksinės analizės metodu, gauta, jos įmonės potencialo rodiklis yra labai žemas, o tai signalizuoja apie finansines ir valdymo problemas įmonės viduje.

Apibendrinant šį darbo skyrių galime teigti, kad:

Bendrojo pelningumo lygis nuolat mažėja, liudija apie neefektyvius jos veiklos rezultatus: netinkama kaina, savikainos nesureguliuojimas ir pan.

Grynojo pelno rodiklis nepasiekė 5 proc. rekomenduojamos reikšmės. Tai rodo, kad įmonė analizuojamu laikotarpiu dirbo neefektyviai ir pagal tai galima teigti, kad įmonės veikla yra neefektyvi ir nepelninga.

Įmonės turtas 2007-2010 metais buvo naudojamas neefektyviai, tai rodo labai žemi turto pelningumo rodikliai. Norint padidinti viso turto pelningumą, įmonės vadovams reikėtų sumažinti pardavimų savikainą (mažinant išlaidas kurui, darbo kainą) bei mažinant gautinas sumas (kontroliuoti pirkėjų atsikaitymo terminus).

Neefektyviai naudoja investuotą kapitalą, nes nuosavo kapitalo rentabilumo rodiklis buvo mažesnis nei 20 proc. Siekiant stabilizuoti nuosavo kapitalo pelningumą, o vėliau jį didinti, reikėtų padidinti pelną, ieškant alternatyvų pardavimo savikainos mažinimui.

Įvertinus įmonę kompleksinės analizės metodu, gauta, jos įmonės potencialo rodiklis yra labai žemas, o tai signalizuoja apie finansines ir valdymo problemas įmonės viduje.

3. UAB „PRAVISTA“ PERSPEKTYVŲ PROGNOZAVIMAS

3.1. UAB „Pravista“ bankroto tikimybės vertinimas

Bankrotas - tai teisminis įmonės pripažinimas nemokia, kai ji nepajėgia apmokėti skolų ir vykdyti kitų turtinių įsipareigojimų. Įmonių bankrotai tampa svarbia makroekonominė problema, neišvengiamų rinkos ekonomikos reiškinių, finansinės krizės pasekmė. Todėl įmonių vadovams iškyla labai opi problema – kaip pasaulinės finansinės krizės akivaizdoje išvengti bankroto ir garantuoti įmonės veiklos tęstinumą (Mackevičius, 2010). Sistemingai atliekama įmonių veiklos analizė yra universalus būdas bankrotams išvengti. Remiantis konkrečiais bankroto prognozavimo modeliais, galima sumažinti ar net pašalinti bankroto grėsmę, priimti veiksmingus strateginius sprendimus (Grice ir kt., 2001).⁴ Todėl labai svarbu pasirinkti tinkamiausius ir tiksliausius bankroto prognozavimo modelius. Juos taikant, galima rasti veiksmingų strateginių sprendimų, leidžiančių sumažinti, ar net pašalinti bankroto grėsmę.

UAB „Pravista“ bankroto tikimybei įvertinti naudota keletas modelių: E. Altman keturių rodiklių modelis, Tafler ir Tisshaw, Springate, R Liss, Blanko modeliai. Skaičiavimai pateikti 32 priede.

Bankroto įvertinimas pagal E. Altman modelį. Siekiant nustatyti įmonių finansinę riziką ir bankroto tikimybę, plačiausiai pasaulyje naudojamas *E. Altmano bankroto* tikimybės prognozavimo modelis. Modelio esmė yra ta, kad, išanalizavę ir apskaičiavę skirtingus įmonių finansinius rodiklius, galime nustatyti atskirų veiksnių įtakos laipsnį įmonės bankroto tikimybei. Rodikliai, tokie kaip *įmonių rentabilumas, mokumas, finansinis stabilumas, įsiskolinimas*, leidžia nustatyti įmonių silpnąsias ir stipriąsias vietas Bankroto tikimybė pagal E Altman modelį pateikta 3.1 lentelėje.

3.1 lentelė

Bankroto tikimybė pagal E. Altman keturių rodiklių modelį 2007 – 2010 m.

Metai	Tikimybė	Z reikšmė	X1	X2	X3	X4
			6.56	3.26	6.72	1.05
2007	L. didelė	-1.688	-1.712	-0.133	0.0962	0.061
2008	L. didelė	-0.894	-0.960	-0.092	0.0471	0.112
2009	L. didelė	-2.641	-2.019	-0.313	-0.3891	0.081
2010	L. didelė	-1.067	-0.998	-0.257	0.0937	0.095

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ 2007-2010 m. balanso ir pelno (nuostolio) ataskaita

Apskaičiuotos reikšmės pagal E. Altman paslaugų įmonės modelį rodo, kad UAB „Pravista“ 2007 – 2010 metais *bankroto tikimybė labai didelė*. „Z“ reikšmės 2007 – 2010 m. yra neigiamos, o

⁴ Grice J. S., Ingram R. W.: Tests of the Generalizability of Altman's Bankruptcy Prediction Model. // Journal of Business Research, 2001/54.

tai reiškia, kad įmonės veikloje pastoviai vyrauja verslo rizika. Esant žemam apyvartiniam kapitalui, dažniausiai atsiranda mokumo problemų. Taigi apyvartinio kapitalo valdymo politika turi būti parengta tokia, kuri garantuotų įmonės veiksmingą darbą ir sumažintų mokumo riziką. Įmonė turi stengtis sumažinti trumpalaikius išsipareigojimus ir padidinti trumpalaikį turtą.

Reziumuojant galima teigti, kad visais analizuojamais metais įmonės „Pravista“ rezultatai atsiranda žemiau nustatytos 2,6 bankroto grėsmės, t.y. bankroto tikimybė labai didelė.

Bankroto įvertinimas pagal Tafler ir Tisshaw modelį. Įmonės UAB „Pravista“ bankroto tikimybei apskaičiuoti buvo taikomas ir mažiau populiarus modelis – R. Tafflerio ir H. Tisshaw. Pagal britų mokslininkų Tafler ir Tisshaw formulę, jei „Z“ reikšmė mažesnė už 0,3, vadovams verta susirūpinti dėl didelės bankroto tikimybės (97 % tikslumas per vienerius metus). Bankroto tikimybė pateikta 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė

Bankroto tikimybė pagal Tafler ir Tisshaw modelį 2007-2010 m.

Metai	Tikimybė	Z reikšmė	X1	X2	X3	X4
			0.53	0.13	0.18	0.16
2007	L. didelė	-0.046	0.019	0.020	0.073	-0.158
2008	L. didelė	-0.002	0.013	0.020	0.051	-0.086
2009	L. didelė	-0.089	-0.063	0.025	0.087	-0.138
2010	L. didelė	-0.111	0.017	0.039	0.077	-0.245

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ 2007-2010 m. balanso ir pelno (nuostolio) ataskaita

Apskaičiuotos reikšmės rodo, kad įmonės UAB „Pravista“ šios reikšmės 0,3 nesiekia todėl galima teigti, kad *bankroto tikimybė taip pat išlieka labai didelė*. UAB „Pravista“ didesnę įtaką galutinei „Z“ reikšmei daro atsargų santykis su trumpalaikiais išsipareigojimais (X4) bei blogas mokumo lygis, kurį sąlygoja įmonės turimi dideli išsiskolinimai, bet tai, kad ilgalaikis turtas bei visas kitas turtas panaudojamas neefektyviai.

Bankroto įvertinimas pagal Springate modelį. Pagal Springate bankroto diagnostikos modelį įmonei gresia bankrotas, kai $Z < 0,862$. Šis modelis didžiausią dėmesį skiria įmonės pelningumui, pardavimų dydžiui ir apyvartiniam kapitalui. Apskaičiuotos reikšmės pagal Springate modelį pateiktos 3.3 lentelėje.

3.3 lentelė

Bankroto tikimybė pagal Springate modelį 2007-2010 m.

Metai	Tikimybė	Z reikšmė	A	B	C	D
			1.03	3.07	0.66	0.4
2007	L. didelė	0.244	-0.269	0.044	0.023	0.446
2008	L. didelė	0.416	-0.151	0.021	0.016	0.529
2009	L. didelė	0.097	-0.317	-0.178	-0.079	0.671
2010	L. didelė	0.653	-0.157	0.043	0.022	0.745

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ 2007-2010 m. balanso ir pelno (nuostolio) ataskaita

Pagal Springate modelį UAB „Pravista“ visais metais yra prognozuojamas bankrotas (reikšmės 0,24; 0,42; 0,01; 0,65). Bankroto tikimybės „Z“ reikšmė didžiausia 2010 m, tačiau nėra didesnė už kritinę šio rodiklio reikšmę (reikšmė 0,653). Mažiausia šio rodiklio reikšmė yra 2009 m., tai įtakojo sumažėjęs pelnas iki apmokestinimo (įmonė 2009 m. patyrė 205 128 Lt. nuostolį) ir sumažėję pardavimai bei tai, kad įmonė dirbo nuostolingai ir neturėdama apyvartinio kapitalo.

Bankroto įvertinimas pagal R. Liss modelį. Dar vienas paslaugų įmonei tinkantis yra R. Liss bankroto prognozavimo modelis, kuris parodė tokius pat rezultatus kaip ir anksčiau pritaikyti bankroto prognozavimo modeliai. (žr. 3.4 lentelę).

3.4 lentelė

Bankroto tikimybė pagal R. Liss modelį 2007-2010 m.

Metai	Tikimybė	Z reikšmė	x1	x2	x3	x4
			0.063	0.092	0.057	0.001
2007	L. didelė	0.012	-0.016	0.031	-0.002	0.00006
2008	L. didelė	0.029	-0.009	0.039	-0.002	0.00011
2009	L. didelė	0.020	-0.019	0.045	-0.005	0.00008
2010	L. didelė	0.014	-0.010	0.028	-0.005	0.00009

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ 2007-2010 m. balanso ir pelno (nuostolio) ataskaita

Šiuo atveju ribinė „Z“ reikšmė yra 0,037, t. y. jei ji yra mažesnė nei 0,037, tai reiškia, kad įmonei UAB „Pravista“ gresia bankrotas. 2007 m. yra mažiausia „Z“ reikšmė, tam įtakos turėjo mažiausias nuosavo kapitalo kiekis, ir bendrasis pelnas lyginant su 2008 m. bei 2009 m. Visą nagrinėjamą laikotarpį 2007 – 2010 m. Z koeficiento mažoms reikšmėms įtakos turėjo apyvartinio kapitalo ir turto santykio neigiama reikšmė bei skolinto kapitalo kiekis, kuris viršijo beveik 10 kartų nuosavą kapitalą.

Bankroto įvertinimas pagal Blanko modelį 2007-2010 m. (sunkiai realizuotinių aktyvų modelis). Atliekant bankroto galimybės analizę pagal Blanką, galima išsiaiškinti, kokia yra įmonės sunkiai realizuotinių aktyvų politika. Bankroto įvertinimas pagal Blanką pateiktas 3.5 lentelėje.

3.5 lentelė

Bankroto tikimybė pagal Blanko modelį 2007 – 2010 m. (sunkiai realizuotinių aktyvų modelis)

Metai	Tikimybė	NA		A		K		B		B
		IT		ATS.		NK		TĮ		II
2007	didelė	3539536	(+)	39139	>	225710	(+)	1681038	(+)	2233259
2008	didelė	4124714	(+)	32629	>	459175	(+)	1354272	(+)	2966070
2009	didelė	2918800	(+)	23738	>	254047	(+)	1714555	(+)	1574170
2010	didelė	26527993	(+)	33421	>	305147	(+)	1568540	(+)	1790132

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis UAB „Pravista“ 2007-2010m. balansu ir pelno (nuostolio) ataskaita

Remiantis Blanko modeliu, visais analizuojamais metais gresia didelė bankroto tikimybė, nes ilgalaikio turto ir atsargų suma visais metais mažesnė už nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų sumą.

Apibendrinant galima teigti, kad pritaikius bankroto prognozavimo modelius (E. Altman, G. Springate, R. Liss, Tafler ir Tisshaw bei Blanko) keturiems laikotarpiams, buvo pastebėta, kad pagal visus šiuos modelius įmonei bankroto tikimybė buvo labai didelė. Įmonės bankroto užuomazgų ir jo grėsmė buvo pastebėta jau analizuojant finansinių ataskaitų duomenis: absoliučius finansinių rodiklių pokyčius, santykinius finansinius rodiklius ir jų dinamiką (žr. 3.6 lentelė).

3.6 lentelė

UAB „Pravista“ santykinų finansinių rodiklių įvertinimas

Rodiklis	Įvertinimas
Bendrasis pelningumas	Nuolat mažėjo - 13,8 proc. punkto (2010 m. lyginant su 2007 m.)
Grynasis pelningumas	Nepasiekė 5 proc. rekomenduojamos reikšmės
Turto pelningumas	Vertinamas blogai (rodiklis buvo > 8 proc.)
Finansinio stabilumo koeficientas	Mažesnis nei 0,75, o tai rodo labai blogą padėtį įmonėje
Savarankiškumo koeficiento	Svyravo nuo 0,06 iki 0,09 (priimtina reikšmė yra 2)
Trumpalaikio turto nepriklausomybės koeficientas	Neigiamas
Bendrojo likvidumo koeficientas	Nuo 0,36 iki 0,64 (negali būti mažesnė nei 1,2)
Greitojo likvidumo koeficientas	Nuo 0,33 iki 0,62 (turi būti apie 1)
Finansinis svertas	Įmonė turi daugiau skolinto nei nuosavo kapitalo
Skolos koeficientas	Nuo 0,92 - 0,95 (vertinama patenkinamai kai yra 0,7)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Remiantis lentelės duomenimis galima teigti, kad įmonės santykiniai finansiniai rodikliai atspindi, atliktos bankroto tikimybės analizės rezultatus. Pasak J. Mackevičiaus, finansinių santykinų rodiklių taikymas yra vienas iš paprasčiausių ir galbūt tiksliausių būdų įmonių bankroto tikimybei apskaičiuoti⁵.

3.2 UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų įvertinimas

Įmonės veiklos vertinimas ir prognozavimas yra būtina konkurencinėje aplinkoje veikiančios įmonės sėkmingos veiklos sąlyga. Kaip teigia J. Mackevičius (2007), prognozavimo metu nustatomos įmonės silpnosios pusės, ištiriami veiksniai, darantys įtaką įmonės veiklos efektyviam funkcionavimui, sukaupiama papildomos informacijos apie įmonės veiklos galimybes, o tai svarbiausia, pateikiamos gairės tolesnei įmonės veiklos plėtrai. Prognozavimas yra neatsiejama valdymo sprendimų dalis ir gali padėti numatyti daugelį būsimų aspektų verslo operacijoms.

UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų įvertinimui naudotasi keletu skirtingų statistinių metodų: trendo funkcijos metodu, eksponentiniu eilutės išlyginimo metodu, slenkančio vidurkio metodu, dinamikos eilučių ekstrapoliacijos būdu pagal vidutinį absoliutų padidėjimą bei vidutinį didėjimo tempą.

⁵ Mackevičius J. (2010). Integruota įmonių bankrotų prognozavimo metodika. *Verslo ir teisės aktualijos*. T. 5.

Remiantis 2011 – 2012 m. gautomis prognozėmis pagal įvairius statistinius metodus, sudarytos prognozinės pelno (nuostolių) ataskaitos. UAB „Pravista“ sudarytos prognozinės pelno (nuostolių) ataskaitos pateiktos 3.7 lentelėje.

3.7 lentelė

UAB „Pravista“ pelno (nuostolio) ataskaitos prognozė 2011 – 2012 m., Lt.

Straipsniai	Trendo funkcija		EkspONENTINIO išlyginimo metodas		Slenkančiojo vidurkio metodas		Dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodas pagal vidutinį absoliutų padidėjimą		Dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodas pagal vidutinį didėjimo tempą	
	2011 m.	2012 m.	2011 m.	2012 m.	2011 m.	2012 m.	2011 m.	2012 m.	2011 m.	2012 m.
PARDAVIMO PAJAMOS	7 130 025	7 756 030	6 741 462	6 977 542	6 385 297	7 559 953	7 565 031	8 302 104	7 779 339	8 863 283
PARDAVIMO SAVIKAINA	6 699 695	7 439 634	5 558 115	5 817 585	4 728 081	6 537 074	6 537 074	7 365 622	6 906 910	8 356 868
BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	430 330	316 396	1 183 347	1 159 957	1 657 216	1 022 878	1 027 956	936 483	872 429	506 414
VEIKLOS ŠAŪDOS	1 238 510	1 086 212	987 856	947 269	1 550 158	744 341	744 341	592 141	781 590	681 378
TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(808 180)	(769 816)	195 491	212 689	107 058	278 537	283 615	344 342	90 838	(174 964)
KITA VEIKLA	(62 113)	(114 396)	(20 270)	(34 322)	56 062	(72 763)	(72 763)	(117 501)	17 975	(11 530)
FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(188 112)	(200 507)	(147 330)	(153 965)	(173 333)	(147 345)	(162 479)	(181 195)	3 904	646 743
Pajamos	154 333	192 357	123 589	136 800	77 467	174 221	174 221	216 602	400 754	1 218 179
Šaūdos	342 445	392 864	270 920	290 765	250 800	321 566	336 700	397 797	396 850	571 436
IPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(1058405)	(1084719)	27 890	24 402	(10 213)	58 430	48 373	45 646	112 718	460 249
PELNAS (NUOSTOLIAI) PRIEŠ APMOKESTINIMĄ	(1058405)	(1084719)	27 890	24 402	(10 213)	58 430	48 373	45 646	112 718	460 249
PELNO MOKESTIS										
GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(1058405)	(1084719)	27 890	24 402	(10 213)	58 430	48 373	45 646	112 718	460 249

Atlikta prognoze 2011 -2012 m. numato kad *įmonės veikla bus nuostolinga*. Atlikus pardavimo pajamų prognozę *trendo funkcija*, galima pastebėti, kad pardavimo pajamos 2011 m. išaugs 4,4 proc. (palyginus su 2010 m.), kai tuo tarpu savikaina išaugo – 17,36 proc. Toks netolygus pardavimo pajamų ir savikainos lygio padidėjimas sąlygojo bendrojo pelno sumažėjimą – 61,6 proc., lyginant su 2010 m. Prognozuojamas veiklos šaūdų padidėjimas – 38,0 proc., tipinės veiklos nuostolis, įtakojo ir grynojo nuostolio buvimą 2011 m. Lyginant prognozuojamus 2011 - 2012 m. didžiausias grynasis nuostolis gautas 2012 m. viršija net 1 mln. Lt. Tokį didelį nuostolį 2012m. sąlygoja prognozuojamos 23 proc. pardavimo savikainos ir 18 proc. veiklos šaūdų augimas, bei finansinių ir investicinių šaūdų 30 proc. augimas. Pardavimo pajamų didėjimą funkcinis trendas 2011 prognozuoja tik 4 proc., o 2012 m. apie 12 proc. Funkcinio trendo metodo skaičiavimai pateikti 33 priede.

Norint įvertinti trumpalaikę prognozę pagal naujausių duomenų įtaką, atliktas *eksponentinis išlyginimas*. Pagal eksponentinį išlyginimą atlikta prognozė, *pranašauja įmonei ne tokį staigų pelno mažėjimą būsimaisiais metais* kaip, kad gauta atlikus funkcinio trendo analize. 2011 m. numatomas pelno mažėjimas apie 23 tūkst. Lt., o 2012 m. apie 27 tūkst. Lt. Didžiausia pelno mažėjimo priežastį nulėmė prognozuojamų veiklos sąnaudų augimas apie 9 proc. tiek 2011 – 2012 m. Tokį straipsnio prognozavimą galėjo iškreipti staigus 2010 m. bendrųjų ir administracinių sąnaudų mažėjimas lyginant su 2009 m. Kaip ir funkcinio trendo metodu atveju, taip ir eksponentinio išlyginimo metodu 2011 -2012 m. neprognozuojamas staigus pajamų augimas, priešingai 2011 m. pardavimo pajamos sumažėja 1 proc., o 2012 m. jau numatomas pardavimų pajamų straipsnio didėjimas, tačiau tik 2 proc. Priešingai nei funkcinio trendo metodu atveju, eksponentinio išlyginimo metodu prognozuojama lyginant 2010 – 2011m. 3 proc. savikainos sumažėjimą. (t.y. apie 150 tūkst. Lt.).

Atliktas 2011 – 2012 m. pelno (nuostolių) ataskaitos prognozavimas pagal *slenkančio vidurkio metodą* rodo, kad įmonė 2011 m. patirs 10 tūkst. Lt. nuostolį, o 2012 m. galimas ir 58 tūkst. Lt. pelnas, tai lėmė 10 proc. pardavimo pajamų padidėjimo prognozė. Slenkančio vidurkio metodu atveju, lyginant su kitais statistiniais prognozavimo metodais yra prognozuojamos didžiausios veiklos sąnaudos. Veiklos sąnaudų straipsnio didėjimas 2011 m. prognozuojamas net 42 proc. lyginant su 2010 m., o jau 2012 m. lyginant su prognozuojamais 2011 m. veiklos sąnaudos sumažėja apie 108 proc. Tai vėlgi sąlygoja šių sąnaudų sumažėjimas 2010 m. lyginant su 2009 m, dėl kurių gaunami tokie iškreipti slenkančio vidurkio metodo duomenys.

Dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodas 2011 metais prognozuoja apie 10 proc. pardavimo pajamų augimą, tuo tarpu slenkančio vidurkio metodas tokias pardavimo pajamas prognozuoja 2012 m. Lyginant abu statistinius metodus, prognozės labai panašios, o kai kuriais pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniais net vienodos, tik skiriasi jų prognozavimo metai. Nors 2012 m. prognozuojamas 17 proc. pardavimo pajamų padidėjimas, tačiau lyginant prognozuojamus 2011 – 2012 metus, prognozuojamas 12 proc. pelno sumažėjimas. Tai sąlygojo pardavimų savikainos straipsnio 23 proc. sąnaudų padidėjimas, kaip ir funkcinio metodo atveju. Labiausiai įtakos pelno sumažėjimui 2012 m. turėjo prognozuojama nuostolinga kita veikla, kuri lyginant 2010 m. su 2012 m. sumažėja 76 proc. (t.y. 117 501 Lt. nuostolis). Kitos veiklos pelno sumažėjimą lėmė 2010 m. patirtas 28 024 nuostolis. Ekstrapoliacijos metodo atveju pagal vidutinį absoliutųjį padidėjimą prognozuojamos mažiausios veiklos sąnaudos, kurios lyginant su 2010 m. sumažėja 300 tūkst. Lt.

Dinamikos eilučių ekstrapoliacijos statistinis metodas pagal vidutinį didėjimo tempą, rodo labiausiai optimistines prognozes. Lyginant su 2010 m., pelnas 2011 m. prognozuojamas 54 proc. didesnis (t.y. 112 718 Lt.), o 2012 m. net 89 proc. (t.y. 460 249 Lt.). Prognozuojamą pelno didėjimą nulėmė prognozuojamų pelno (nuostolio) ataskaitos kai kurių straipsnių augimas. Didžiausi pokyčiai prognozuojami 2012 m. šiuos pokyčius labiausiai nulėmė veiklos sąnaudų sumažėjimas ir

finansinės investicinės veiklos pajamų smarkus padidėjimas net 89 proc. lyginant su 2010 m. Tokiam staigiam pajamų augimui turėjo finansinės ir investicinės veiklos padidėjimas 2010 m. Lyginant su 2007 m. šios pajamos išaugo 127 145 Lt. Kadangi pajamos didėjo ne dinamiškai tai iškreipė 2011 – 2012 m. prognozuojamas finansinės ir investicinės veiklos pajamas.

Apibendrinant pelno (nuostolio) ataskaitos prognozės duomenis, darytinos šios išvados:

- *prognozuojamos pardavimo pajamos (trendo funkcija, dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodus) 2011 – 2012 metais yra galimos ir atitinkančios šalies ūkio ekonomikos augimo bei transporto šakos perspektyvas.* Pasak R. Jaskonio, „transporto sektoriaus įmonės, susiklosčius palankioms ekonominėms aplinkybėms, augant pramonės produkcijos apimčiai ir eksporto paklausai, išnaudojo savo potencialą įveikdamos sektoriaus recesijos simptomus teigiamais augimo rezultatais: transporto įmonių pardavimo pajamos 2010 metais sudarė 16,4 mlrd. litų (2009 metais – 12,7 mlrd. litų) ir, palyginti su 2009 metais, išaugo 28,7proc.“⁶.
- *Pardavimo savikainos augimas taip pat galimas ir atspindi bendras rinkos tendencijas: nuolat augančios kuro kainos.* Daugelis analitikų padidino naftos kainų prognozes 2011 metams, atsižvelgdami į galimą ilgalaikį tiekimo iš Libijos nutraukimą. „Goldman Sachs“ padidino naftos „Brent“ kainos prognozes antrąjį šių metų ketvirtį 4,50 JAV dolerio iki 105 JAV dolerių už barelį, o „Bank of America“-, „Merrill Lynch“ - nuo 102 iki 122 JAV dolerių. JAV energetikos informacijos administracija (EIA) padidino vidutinės „Brent“ naftos kainos prognozę 2011 metais 9 JAV doleriais iki 102 JAV dolerių už barelį⁷.
- *Veiklos sąnaudų, trendo funkcijos, eksponentinės eilutės išlyginimo ir slenkančiojo vidurkio metodais, prognozuojamos – didėjančiomis, o dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu – mažėjančios.* Galima būtų teigti, kad dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu gautos prognozės realiausiai atspindėtų įmonės UAB „Pravista“ vykdomos veiklos sąnaudų politikos rezultatus. Kadangi 2010 m. palyginus su 2007 m. veiklos sąnaudų sumažėjo 33,7 proc., tačiau nežiūrint į tai, įmonės vadovai didžiausią dėmesį turi skirti nuolatinei veiklos sąnaudų analizei, kontrolei ir mažinimo galimybei.
- *Grynasis pelnas 2011 m. prognozuojamas tik dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu atlikta prognoze.* Ją būtų galima laikyti realia, jeigu įmonės „Pravista“ vadovai sugebės išlaikyti prognozuojamų pajamų, savikainos lygius, bei žymiai sumažinti veiklos sąnaudas ir suvaldyti finansinės investicinės veiklos nuostolius, kadangi įmonė „Pravista“ per visą analizės laikotarpį dirbo pelningai, išskyrus 2009 m.

---

⁶ R. Jaskonis.

⁷ Analitikai gerokai padidino naftos kainų prognozes. <http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/75317/analitikai-gerokai-padidino-naftos-kainu-prognozes>

3.3 UAB „Pravista“ veiklos efektyvumo didinimo galimybės

Siekiant pagerinti santykinų rodiklių reikšmes, ir tuo pačiu padidinti UAB „Pravista“ krovinių pervežimo įmonės veiklos efektyvumą, būtina imtis priemonių, kurios galėtų išspręsti pagrindines problemas. Šiame skyriuje pateikiami siūlymai, kuriuos reikia atlikti, kad būtų pasiektas kiek įmanoma didesnis UAB „Pravista“ veiklos efektyvumas.

Atlikus įmonės išlaidų analizę, paaiškėjo, kad labai didelė išlaidų, sudarančių krovinių vežimo savikainą, dalis tenka **kelių mokesčiams** ir išlaidų mažinimas kelių mokesčiams yra būtinas siekiant geresnių veiklos rezultatų. Kelių mokesčių sąnaudos paslaugų savikainos 2010 m. sudarė 11,9 proc. Vienas iš siūlytinu būdų – *kelių mokesčių kortelės*. Daugumoje Europos šalių kelių mokesčiai ir dyzelinis kuras yra apmokestinami pridėtinės vertės mokesčiu: Prancūzija – PVM tarifas 19,6 proc. , Ispanija – 18 proc. PVM tarifas, Lenkija – 23 proc. PVM tarifas, Slovėnija ir Slovakija – 20 proc. PVM tarifas. Greitas PVM grąžinimas pagerintu įmonės finansinę padėtį, nes jo dėka galima iki 15 proc. sumažinti sąskaitas už kurą, kelius, remontą ir kitas prekes bei paslaugas. Ilgesni atsiskaitymo už paslaugas termatai – įmonė turėtų laisvų apyvartinių lėšų, nes siunčiant į komandiruotą vairuotoją – ekspeditorių nereikėtų išduoti gryną pinigų keliams. Už kelius įmonė atsiskaitytu, gavus sąskaitą, kurią išrašytu PVM grąžinimo paslaugas teikianti įmonė. Darykime prielaidą, kad 2010 m. šia siūloma paslauga jau būtų pasinaudojusi, ir šias sąnaudas: kelių mokesčius būtų sumažinusi apie 15 proc. t.y. nuo 682157 Lt. iki 579833 Lt. kelių mokesčių sąnaudų (susigrąžinusi PVM iš Europos valstybių), tai pelno įmonė būtų turėjusi 153425 Lt. O tuo pačiu ir geresnius veiklos efektyvumo rezultatus.

Kuro sąnaudos yra neišvengiamos krovinių vežimo įmonėje, tačiau jas galima sumažinti ir taip nemažai sutaupyti įmonės lėšų. Išlaidas kurui mažinti siūloma keliais būdais:

Ieškant galimybių įsigyti pigesnio kuro. Kuro pigiau įsigyti galima naudojantis nuolaidų kortelėmis arba stengiantis daugiau kuro pirkti tose Europos valstybėse, kuriose jis yra pigesnis. (Mažinant išlaidas kurui padidintume įmonės viso turto pelningumą).

Technologinių inovacijų diegimas. Siūloma įdiegti transporto priemonių sekimo ir kontrolės programą „Totemas“. Naujoji kompiuterinė programa ne tik leis tiksliau apskaičiuoti maršrutų ilgį, trukmę (sumažinat ridą kuro sąnaudos sumažėtų). Naudojantis naująja programa, vadybininkas gali stebėti kokiu maršrutu vairuotojui važiuoti yra patogiau, kur yra eismo kroviniams automobiliams apribojimai. Taip vadybininkas gali greitai ir nesunkiai padėti vairuotojui, iškilus kokiems nors nesklandumams.

Kitas technologinis patobulinimas, reikalingas siekiant krovinių pervežimo įmonės veiklos efektyvumo didinimo yra nuotolinio stebėjimo sistemos įsisavinimas. Pilnai įsisavinus nuotolinio stebėjimo sistemos galimybes, galima ne tik stebėti automobilio judėjimo kryptį realiu laiku.

Naudojantis nuotolinio stebėjimo sistema, galima efektyviau valdyti vairuotojo darbo ir poilsio laiko režimą. Tai pat galima stebėti automobilių kuro bakų likučius, taip sumažinant kuro vagysčių tikimybę. (sistemos galimybės ir priemonės 34 priede). Darykime prielaidą, kad 2010 m. įmonė būtų turėjusi šią programą, tai vadybininkas taupydamas darbo laiko sąnaudas, ir žinodamas tikslesnį maršrutą (kontroliuodamas kuro sąnaudas) jis per metus būtų padidinęs reisų skaičių apie 5 proc. Ir tuo pačiu padidinęs įmonės pardavimo pajamas. Ateityje įmonė galėtų plėsti automobilių parką, nes programos pagalba, vienas vadybininkas laisvai aptarnautu iki 30 transportų priemonių.

UAB „Pravista“ produkcijos ir sąnaudų analizė parodė, kad didelė patiriamų sąnaudų dalį sudaro žalos. **Mašinių eksploatacinis remontas** 2010 m. paslaugos savikainos dalį sudarė 19,3 proc. Visiškai šių sąnaudų išvengti neįmanoma, tačiau galima žymiai sumažinti padaromų žalų skaičių:

Viena iš priemonių, leidžiančių sumažinti padaromų žalų skaičių yra *vairuotojų instruktavimas*. Antra priemonė tai *dalinė materialinės atsakomybės sutartis*, sudaroma tarp vairuotojų ir darbdavio. Šios dalinės materialinės atsakomybės pasirašymas įpareigoja vairuotoją padengti pusę išlaidų, susijusių su jo padarytų automobilių apgadinimo atveju. Dalinės materialinės atsakomybės sutarties pasirašymas turėtų skatinti vairuotoją atsakingiau dirbti, turėtų sumažinti padaromų žalų skaičių, nes šia sutartimi vairuotojas įsipareigoja savo lėšomis padengti dalį įmonės patirtų nuostolių. Sumažinus šias sąnaudas įmonė pagerintų rentabilumo rodiklių reikšmes, o tuo pačiu kontroliuotu staigų paslaugų savikainos didėjimą.

Užsakymo sutarties su užsakovu pasirašymas. Atliekant veiklos aktyvumo analize buvo pastebėta, kad įmonė **silpnai kontroliuoja klientų atsiskaitymų terminus**, ir šie terminai nuolat ilgėja. Įmonėje būtina įvesti skolų valdymo kontrolę, nes tai padėtų padidinti įmonės turtą. Vienas iš siūlytinių būdų: sutarties *pasirašymas su užsakovu įtraukiant į sutartį apmokėjimo už paslaugos atlikimą terminus, trumpinant juos iki 15 d.*, kadangi 30 d., terminas yra per ilgas norint turėti kritinio likvidumo koeficientą aukštesnį, nei yra dabar. Tuo pačiu *nustatant delspinigius už kiekvieną vėluojamą dieną* taip pritraukiant papildomų apyvartinių lėšų. Įmonei nėra naudinga, kai klientas yra nemokus, nes pati įmonė turi įsipareigojimų, trūkdama apyvartinių lėšų ji turi skolintis ir mokėti **didelius delspinigius bei palūkanas** finansinėms institucijoms ir tiekėjams. O tai didina įmonės įsipareigojimus ir mokėtinas sumas. Tikimasi, kad sugriežtinus naujų klientų atsiskaitymo kontrolę, gryniesi pinigai sąskaitoje išaugs, o tuo pačiu gerės finansinio stabilumo rodiklis. Dideli trumpalaikiai įsiskolinimai mažina įmonės mokumą ir didina jos veiklos riziką, minimizuodama trumpalaikius kreditinius įsiskolinimus pasirinkus šią strategiją, įmonės mokumo lygis padidėtų.

Ieškoti naujų rinkų, kur galėtų teikti vežimo paslaugas. **Dirbti su vienu klientu yra labai rizikinga**, o ir nenaudinga. Pagrindinis dabartinio kliento (Rusijos įmonės) atsiskaitymas už vežimo paslaugas valiuta - doleris. Atliktos analizės metu pastebėta, kad įmonė patiria didelį nuostolį

valiutų kursų svyravimų. Jei darytumėme prielaidą ir visiškai sumažintumėme šias sąnaudas, įmonės grynasis pelnas padidėtų 12 proc. nuo 51101 Lt. iki 57907 Lt. (Neigiamas valiutų pasikeitimas 2010m. buvo 138642 Lt. teigiama valiutų kursų įtaka 131834 lt. viso 2010m. įmonė patyrė 6808 Lt. nuostolį). Todėl naujų klientų paieška ir stabilios valiutos kursas, tik padidintų įmonės pelningumą.

Tinkamos kainos už paslaugą nustatymas. Prieš pasirašant sutartį su užsakovu įmonės direktoriui derėtų atsižvelgti į **vežimo kainos nustatymą**, derėtis dėl didesnių įkainių už vežimo paslaugas. Įmonė rizikuodama prarasti vienintelį klientą vežė už minimaliausią kainą, bendrasis įmonės pelningumas mažėjo, ir tai liudijo apie neefektyvius įmonės veiklos rezultatus. 2010 m. lyginant su 2009 m. įmonės paslaugų savikaina 21 proc. punktu augo greičiau, nei pardavimų pajamos. (pardavimo pajamos 2009 lyginant su 2010m. padidėjo 15 proc., savikaina 36 proc.).

Vienas iš siūlytinių būdų įmonei išvengti didelių nuostolių dėl siūlomos mažos kainos (nes jos įtakoti negali dirbdama tik su vienu klientu) – tai naujų klientų paieška, su kuriuo galima derėtis dėl kainos, ir kuris atsiskaito stabilia valiuta – eurai. 35 priede pateiktas **Prancūzija-Maskva** reiso planas įtraukiant į jį naują klientą, ir išnaudojant galimybę, kad vykstant iš Lietuvos į Prancūziją pasikrauti (žr. 3.1 pav.), būtų paimamas kroviny, (Vokietija-Prancūzija paslaugos kaina - 900 EUR + PVM). Atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad įmonė reiso Prancūzija - Maskva metu, pagal seną vežimo planą, prarado apie 400 proc. pelno. (2010 m. Prancūzija-Maskva, 83 reisai.).

3.1 pav. vežimo schemas „Prancūzija- Maskva“ planas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

IŠVADOS

Išanalizavus konceptualiojoje darbo dalyje pateiktas ekonominio efektyvumo mokslinių teorijų bei empirinių tyrimų studijas, suformuluotos tokios išvados:

Visoje efektyvumo apibrėžimų įvairovėje vyrauja bendras aspektas, jungiantis visus šios sąvokos apibrėžimus tai - veiklos kokybė, produktyvių pastangų naudojimo lygis, tikslų realizavimui, tinkamai panaudojus turimus išteklius, kurių sunaudojimas atsiperka.

Įmonės ekonominis efektyvumas gali būti matuojamas tiek absoliučiais, tiek santykiniais finansiniais rodikliais.

Ekonominį efektyvumą lemiantys veiksniai yra tarpusavyje susiję. Tiek išorinius tiek vidinius ekonominio efektyvumo veiksnius, įmonė gali sąlygoti vienokiais ar kitokiais sprendimais.

Apibendrinant analitinės dalies darbo skyrių suformuluotos tokios išvados:

Atlikus UAB „Pravista“ ekonominio efektyvumo dinamikos įvertimą išryškėjo nemažai problematiškų veiklos vietų, kurios mažina įmonės pelningumą ir turi neigiamos įtakos veiklos efektyvumui:

Rentabilumo analizės metu buvo išsiaiškinta, kad bendrojo pelningumo lygis nuolat mažėja, dėl netinkamos kainos ir savikainos nereguliavimo. Per visą analizuojamą laikotarpį pardavimo sąnaudos augo didesniu tempu (67,87 proc.) nei pardavimų pajamos (47,90 proc.) Bendrojo pelningumo rodikliai, gerėtu jei padidintumėme bendrojo pelno sumą. Veiklos pelningumo rodiklis taip pat buvo nepatenkinamas per visą analizuojamą laikotarpį, rodiklio reikšmė nesiekė 5 proc. ribos. Pakeitus UAB „Pravista“ sąnaudų valdymą būtų padidinamas ir veiklos pelningumo rodiklis. (bendrašias ir administracines sąnaudas). Grynojo pelningumo rodiklis taip pat per visą analizuojamą laikotarpį nepasiekė 5 proc. rekomenduojamos reikšmės, kas taip pat sąlygoja, kad įmonės veikla yra neefektyvi ir nepelninga. Didelės reikšmės rodiklio mažėjimui turėjo didelės palūkanų ir delspinigių sąnaudos, bei neigiamas valiutų kursų svyravimas. Atliktos analizės metu taip pat buvo išsiaiškinta, kad įmonės trumpalaikis turtas buvo valdomas neefektyviai, tai sąlygojo prastas klientų atsiskaitymas. Kuris lyginant 2007 – 2010 m. išaugo net apie 287 proc. Rentabilumo analizės metu išsiaiškinta, kad įmonė neefektyviai naudoja investuotą kapitalą, tam įtakos turėjo 0,5 proc. sumažėjęs grynasis pelningumas, 0,74 kartais padidėjęs turto apyvartumas ir 6,33 sumažėjęs kapitalo struktūros rodiklis lyginant 2007 – 2010 m. Siekiant stabilizuoti nuosavo kapitalo pelningumą, o vėliau jį didinti, reikėtų padidinti pelną, ieškant alternatyvų pardavimo savikainos mažinimui.

Finansinės būklės ir mokumo analizės metu išsiaiškinta, kad savininku turtas nepakankamai gerai apsaugotas. Apyvartinių lėšų trūkumas dengiamas paskolomis, kas nedidina veiklos

efektyvumo. Bendrojo likvidumo mažas koeficientas (2007 – 2010 m. vidutinė šio rodiklio reikšmė 0,46) rodo, kad įmonė artimiausiu metu nebeišgalės padengti trumpalaikių įsipareigojimų. Įmonės skolos koeficiento rodiklis per visą analizės laikotarpį yra didesnis, o tai reiškia, kad vis didesnė turto dalis priklauso skolintojams, kad mažėja turtas garantuojantis įmonės mokumą, o įmonės ir kreditorių rizika auga.

UAB „Pravista“ komercinės veiklos aktyvumo analizė, jos pagalba buvo išsiaiškinta ar efektyviai naudojamas įmonės turtas. Analizuojant debitorinius įsiskolinimus dienomis, buvo pastebėta, kad įmonės pirkėjų atsiskaitymo terminai per 2009 ir 2010 m. lyginant su 2008m. smarkiai prailgėjo, o tai reiškia, kad ne visos pajamos generavo į grynuosius pinigų srautus.

UAB „Pravista“ produkcijos ir sąnaudų lygio analizės metu dar karta pasitvirtino, kad įmonės vadovai prastai valdo pagrindines išlaidas. Tai rodo išaugęs 13,80 proc. savikainos rodiklis lyginant 2007 – 2010 m. Rodiklio didėjimui svarios įtakos turėjo: išaugęs mašinų eksploatacinis remontas 305,66 proc. padidėjusios kuro sąnaudos 211, 38 proc., bei kelių mokesčių sąnaudos 64,18 proc.

Atliktas įmonės kompleksinis įvertinimas dar karta patvirtino, kad įmonė turi pelningumo, mokumo, bei veiklos efektyvumo problemų.

Apibendrinant galime išskirti pagrindines problemas, kurios išaiškėjo santykinų rodiklių analizės metu: didelės išlaidos kelių mokesčiams, didelės kuro sąnaudos, didelės mašinų eksploatacinės remonto sąnaudos, didelė valiutinės rizikos įtaka, didelės palūkanų sąnaudos, netinkamos kainos už paslaugos vykdymą nustatymas, didelė rizika dirbant su vienu klientu. (Rusijos įmonėmis), silpna debetinių skolų valdymo kontrolė.

Konstruktivojoje dalyje atlikus UAB „Pravista“ bankroto tikimybes analizę bei 2011 - 2012 m. veiklos perspektyvų prognozę, suformuluotos tokios išvados:

Pritaikius bankroto prognozavimo modelius (E. Altman, G. Springate, R. Liss, bei Blanko) keturiems laikotarpiams, buvo pastebėta, kad pagal visus šiuos modelius įmonei bankroto tikimybė buvo labai didelė. Įmonės bankroto užuomazgų ir jo grėsmė buvo pastebėta jau analizuojant finansinių ataskaitų duomenis.

UAB „Pravista“ veiklos perspektyvų įvertinimui naudotasi keletu skirtingų statistinių metodų: trendo funkcijos metodu, eksponentiniu eilutės išlyginimo metodu, slenkančio vidurkio metodu, dinamikos eilučių ekstrapoliacijos būdu pagal vidutinį absoliutų padidėjimą bei vidutinį didėjimo tempą. Apibendrinant pelno (nuostolio) ataskaitos prognozės duomenis, darytinos šios išvados:

Prognozuojamos pardavimo pajamos (trendo funkcija, dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodas) 2011 – 2012 metais yra galimos ir atitinkančios šalies ūkio ekonomikos augimo bei transporto šakos perspektyvas. Pasak R. Jaskonio, „transporto sektoriaus įmonės, susiklosčius palankioms ekonominėms aplinkybėms, augant pramonės produkcijos apimčiai ir eksporto

paklausai, išnaudojo savo potencialą įveikdamos sektoriaus recesijos simptomus teigiamais augimo rezultatais: transporto įmonių pardavimo pajamos 2010 metais sudarė 16,4 mlrd. litų (2009 metais – 12,7 mlrd. litų) ir, palyginti su 2009 metais, išaugo 28,7proc.“⁸.

Pardavimo savikainos augimas taip pat galimas ir atspindi bendras rinkos tendencijas: nuolat augančios kuro kainos. Daugelis analitikų padidino naftos kainų prognozes 2011 metams, atsižvelgdami į galimą ilgalaikį tiekimo iš Libijos nutraukimą. „Goldman Sachs“ padidino naftos „Brent“ kainos prognozes antrąjį šių metų ketvirtį 4,50 JAV dolerio iki 105 JAV dolerių už barelį, o „Bank of America“-„Merrill Lynch“ - nuo 102 iki 122 JAV dolerių. JAV energetikos informacijos administracija (EIA) padidino vidutinės „Brent“ naftos kainos prognozę 2011 metais 9 JAV doleriais iki 102 JAV dolerių už barelį⁹.

Veiklos sąnaudų, trendo funkcijos, eksponentinės eilutės išlyginimo ir slenkančiojo vidurkio metodais, prognozuojamos – didėjančiomis, o dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu – mažėjančios. Galima būtų teigti, kad dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu gautos prognozės realiausiai atspindėtų įmonės UAB „Pravista“ vykdomos veiklos sąnaudų politikos rezultatus. Kadangi 2010 m. palyginus su 2007 m. veiklos sąnaudų sumažėjo 33,7 proc., tačiau nežiūrint į tai, įmonės vadovai didžiausią dėmesį turi skirti nuolatinei veiklos sąnaudų analizei, kontrolei ir mažinimo galimybei.

Grynasis pelnas 2011 m. prognozuojamas tik dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodu atlikta prognoze. Ją būtų galima laikyti realia, jeigu įmonės „Pravista“ vadovai sugebės išlaikyti prognozuojamų pajamų, savikainos lygius, bei žymiai sumažinti veiklos sąnaudas ir suvaldyti finansinės investicinės veiklos nuostolius, kadangi įmonė „Pravista“ per visą analizės laikotarpį dirbo pelningai, išskyrus 2009 m.

Įvertinus įmonės veiklos finansinę būklę, įvertinus bankroto tikimybę, prognozę bei numačius būdus esamoms problemoms spręsti, galima teigti, **kad suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad ekonominių rodiklių (finansinių ir analogiškų koeficientų) pagalba galima tiksliai ir teisingai apibūdinti krovinių pervežimo įmonės ekonominio efektyvumo dinamiką, kuri leidžia spręsti apie įmonės veiklos efektyvumą pasitvirtino.**

---

⁸ R. Jaskonis 2010m.

⁹ Analitikai gerokai padidino naftos kainų prognozes. <http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/75317/analitikai-gerokai-padidino-naftos-kainu-prognozes>

REKOMENDACIJOS

Įmonės vadovybei *būtina dažniau nei kartą per metus stebėti ir įvertinti įmonės veiklos rezultatus*. Analizuojant pagrindines problemas, jų įtaką veiklos efektyvumui būtina parengti planus joms mažinti.

Atlikta bankroto tikimybės analizė parodė, kad įmonės bankrotas įmanomas prognozuojamu laikotarpiu, tad įmonė turi imtis saugumo priemonių jam išvengti *didindama turto apyvartumą, bei didindama apyvartinio kapitalo dalį visame turte*.

Kiekvienam efektyvumą ribojančiam veiksniai pateikiamos tokios priemonės, įmonės veiklos efektyvumui gerinti:

Kelių mokesčių sąnaudų mažinimui - kelių mokesčių kortelės;

Kuro sąnaudų mažinimui - pigesnio kuro paieška (kitose šalyse), taip pat technologinių inovacijų diegimas;

Debitorinių skolų mažinimui - užsakymo sutarties su užsakovu pasirašymas, įtraukiant į sutartį apmokėjimo už paslaugos atlikimą terminus (pvz. terminus trumpinant iki 15 d.) bei delspinigių numatymas už kiekvieną pavėluotą atsiskaityti dieną;

Mašinų eksploatacinių sąnaudų mažinimui - vairuotojų instruktavimas ir dalinės materialinės atsakomybės sutarties pasirašymas;

Mažinti riziką dirbti su vienu klientu (Rusijos įmonėmis) - ieškoti naujų rinkų, kurioms būtų galima teikti vežimo paslaugas; *Apmokėjimui už paslaugas* - stabilios valiutos (kurso) pasirinkimas.

Kainos už paslaugą nustatymas - atsižvelgiant į vis didėjančias kuro, ir kitų paslaugų kainas.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė V., Jatkūnaitė D. (2006). Estimation of cost of own capital: methods and their application in the companies of agricultural sector. Economic science for rural development: proceedings of the international scientific conference. *Finance and credit diversification*. Nr.11. Jelgava.
2. Alinaitwe H., Mwalki J.A., Hansson B.(2009).Organizational effectiveness of Ugandan building firms as viewed by craftsman // *Juornal of civil engineering and management*. Nr.15.
3. Amel D., Barnes C., Panetta F., Salleo C. (2003). Consolidation and Efficiency Review in the Financial Sector: a Review of the International Evidence. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-10]. Prieiga per internetą <<http://www.ssrn.com/abstract=329860>>.
4. Analitikai gerokai padidino naftos kainų prognozes. <http://ekonomika.atn.lt/straipsnis>
5. Andrijauskienė A. (2004). *Įmonių ekonomika*. Vilnius.
6. Bagdonas A., Jucevičienė P. (2000). Bendrojo lavinimo mokyklos efektyvumo sampratos problema epistemologiniu ir vertinamuoju aspektu. *Socialiniai mokslai*, nr. 4 (25), p. 95 – 100.
7. Bagdonas A., Jucevičiene P.(2000). Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos efektyvumo sampratos problema epistemologiniu ir vertinamuoju aspektais. *Socialiniai mokslai* Nr. 4. Kaunas: KTU leidykla.
8. Bagdžiūnienė V. (2005). *Finansinių ataskaitų analizė*. Vilnius: Conto litera.
9. Bagdžiūnienė V. (2006). *Įmonių veiklos planavimas ir analizė*. Vilnius.
10. Bartol K.M., Martin D.C. (1991). *Management*. New York: McOraw-Hill.
11. Bartosevičienė V., Gudonavičius L. (2004). *Formulių rinkinys ekonominei statistikai*. Kaunas: Technologija.
12. Bartosevičienė V., Stukaitė D. (2005). *Ekonominės statistikos praktikumas*. Kaunas: Technologija.
13. Baublys A. (2002). *Krovinių vežimai*. Vilnius: Technika.
14. Baublys A., Lazauskas J., Griškevičienė D., Pašaitis R. (2003). *Transporto ekonomika*. Vilnius: Technika.
15. Bazaras D., Vasiliauskas V. (2010). *Krovinių vežimo technologijos: kursinio darbo rengimo metodikos nurodymai*. Vilnius: Technika.
16. Benasek V., Shemetilo D., Petrov A. (1998). *Restructing and Measurement of Efficiency in Firms in Transition*. Occasional Papers: University Of Charles.

17. Berman K., Knight J. (2006). *Finansinė išmintis : knyga vadovams apie tai, ką iš tikrųjų reiškia skaičiai*. Vilnius: Verslo žinios.
18. Bernstein L. (1993). *Financial Statement analysis*. Boston: IRWIN.
19. Bernstein L. (2004). *Financial Statement Analysis*. Fifth Edition. Boston: IR WIN.
20. Blake Ch. (2008). *The art of decisions: How To Manage In An Uncertain World*. First Edition.
21. Boguslauskas, V. 2004. *Ekonometrikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
22. Brozowska K. (2007). Cost-Benefit Analysis in Public Project Appraisal. *Engineering Economics*. No.3 (53).
23. Budreikaitė D. (2007). *Verslo Europos Sąjungos bendroje rinkoje vadovas*. Vilnius: A. Jakšto spustuvė.
24. Buračas A. (1997). *Bankininkystės ir komercijos terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas : VU I-kl.
25. Chmieliauskas P., Kazlauskienė V. (2000). *Verslo finansų metodinė medžiaga*. Kaunas: Technologija.
26. Čekanavičius V., Murauskas G. (2000). *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. – Vilnius: TEV.
27. Čekanavičius V., Murauskas G. (2002). *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. - Vilnius: TEV.
28. Dargužytė Ž., Kleinauskas V (2010). Vežėjai: degalų kainos neria kilpą. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą <<http://www.cargonews.lt/Pages/NewsItem.aspx?itemId=10154&hash=>>.
29. Darškuvienė V., Šakalytė J. (2006). Efficiency of Financial System and Corporate Value Recognition: the Case of Lithuania. *Organizacijų vadyba; sisteminiai tyrimai*. Nr. 40.
30. Dennis M. (2006). Key Financial Ratios for the Credit Department. *Business Credit*. November/December.
31. Dzikevičius A. (2000). Finansiniai koeficientai ir jų analizė. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12]. Prieiga per internetą <<http://www.finansai.tripod.com/koeficientai.htm>>.
32. E. Radavičius. (1997). *Įmonių finansai: analizė ir prognozė*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
33. Gabartas R. (2009). Vežėjų verslo kryžkelė? [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12]. Prieiga per internetą <<http://www.diena.lt>>
34. Galinienė B., Mašalaitytė L. (2007). Verslo vertinimo kokybei turinys įtakos finansinės analizės apsketai. *Ekonomika*. Nr.77. Vilnius: VU leidykla.
35. Gapšys A., Mieliauskienė V. (2006). Kiaulininkystės efektyvumo veiksniai ir jų įtaka konkurencingumui. *Žemės ūkio mokslai*. Nr.1.
36. Girdzijauskas A., Jefimovas B. (2006). *Įmonės veiklos ekonominė analizė*. VU.

37. Grigaravičius S. (2003). *Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai*. Kaunas.
38. Gronskas V. (2005). *Ekonominė analizė*. Kaunas: Technologija.
39. Hawkins D. F. (1985). *Basic ratio analysis and equity valuation*. Harvard business Scholl.
40. Įmonių bankroto įstatymas. (2001). *Valstybės žinios*. Nr.31-1010.
41. *Įmonių finansinė analizė: rodiklių skaičiavimo metodika*. Vilnius: NVPB. 2001.
42. Įmonių pagrindinių finansinių rodiklių statistinio tyrimo metodika. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12]. Prieiga per internetą <<http://www.stat.gov.lt>>.
43. Ivanovas I. (2007). Krovinių vežimo ir ekspedijavimo į Vakarų Europą tendencijos. Transporto vadyba. VGTU. *Transporto inžinerijos fakultetas. Dešimtoji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija*.
44. James R. Stock, Douglas M. Lambert. (2001). *Strategic logistic management*. 4th.Singapore.
45. Jarašiūnienė A. (2005). *Transporto geografija: mokomoji medžiaga*. Vilnius: Technika.
46. Jawel B. R. (2000). *Integruotos verslo studijos*. Vilnius: Garnelis.
47. Juozaitienė L. (2007). *Įmonės finansai: analizė ir valdymas*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universitetas.
48. Juozaitienė, L. (2000). *Įmonės finansai. Analizė ir valdymas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
49. Jurkauskas A. (2006). Transporto sistemų analizė. Kaunas: Technologija.
50. Kancerevyčius G. (2004). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Aušra.
51. Kaplan R. S., Norton D. P. (1996). *The Balanced scorecard: translating strategy into action*. Massachusetts: Havard business scholl press Boston.
52. Kaziulionytė Ž. Transporto paslaugų įmonės UAB „Nostrada— finansinė analizė ir perspektyvų prognozavimas / Ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. A. Žvirblis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, bankininkystės ir investicijų katedra, 2009. – 92 p.
53. Klusas M. (2008). Lietuvos vežėjui – rūstesnis bankininko žvilgsnis. *Transportas Nr. 2*. Vilnius: VŠĮ „Transporto mediana centras“.
54. Kvedaraitė V. (1996). *Firmos finansinė analizė*. Vilnius.
55. Labžentis T. (2006). Logistika: nuo abėcėlės iki plėtros galimybių. *Transporto pasaulis*. Nr. 12(72). Vilnius: UAB „Transporto pasaulis“.
56. Labžentis T. (2008). Kelių transportas: indėlis į šalies ekonomiką, rinkos tendencijos ir perspektyvos. *Transporto pasaulis*, Nr. 3(87). Vilnius: UAB „Transporto pasaulis“.
57. Labžentis T. (2008). Regioniniai susirinkimai: situacijos rinkoje analizė, diskusijos ir rinkimai. *Transporto pasaulis*, Nr. 3(87). Vilnius: UAB „Transporto pasaulis“.

58. Labžentis T. (2009). Ekonomikos nuosmukis krovinių vežėjų požiūriu. *Transporto pasaulis*. Kovas Nr.3.(99). Vilnius: UAB „Transporto pasaulis“.
59. Langvinienė N. (2005). Tarptautinio krovinių gabenimo paslaugų konkurencingumo įvertinimas. *Tiltai*, 2005.2.
60. Lazauskas J. (2005). *Įmonių ūkinės ir komercinės veiklos ekonominė analizė*. Vilnius: Technika.
61. Lietuvos Respublikoje parduodamų prekių ženklinimo taisyklės. (LR Ūkio ministerijos 1998 m. balandžio 16d. įsakymas Nr. 137).
62. Lietuvos Respublikos kelių transporto veiklos licencijavimo taisyklės.
63. Lukaševičius K., Martinkus B. Piktys R. (2005). *Verslo ekonomika*. Kaunas: Technologija.
64. Mackevičius J. (2010). Integruota įmonių bankrotų prognozavimo metodika. *Verslo ir teisės aktualijos*. Tomas Nr.5.
65. Mackevičius J. *Įmonių veiklos analizė*. – Vilnius: TEV, 2007. – 510 p.
66. Mackevičius J., Poškaitė D. (2005). *Finansinė analizė*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
67. Mackevičius J., Rakštelienė A. (2010). Altman modelių taikymas Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12]. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_1/mackevičius.pdf>.
68. Mackevičius, J. (2007). *Įmonių veiklos analizė*. Informacijos rinkimas, sisteminimas ir vertinimas. Vilnius: TEV.
69. Martinkus B., Sakalas A., Savanevičiūtė A. (2003). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
70. Martinkus B., Žiūkienė S., Žilinskas V. (2002). *Įmonės ekonomika*. Šiauliai: ŠU.
71. Masiulis E. (2009). Susisiekimo ministerijos 2009 metų sutrumpintas strateginis veiklos planas.
72. Masiulis E. (2010). Iš transporto paslaugų eksporto pernai Lietuva uždirbo 5,18 mlrd. litų. ? [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-26]. Prieiga per internetą <http://www.transp.lt>
73. Mcfarland R.K. (2009). *The breakthrough company: How Every Day Companies Become Extraordinary Performers*. Crow Business.
74. Milašius A., Nečiūnienė L. (2007). Pradedama atsisveikinimo su vilkikais ceremonija. *Verslo žinios*. Nr. 222.
75. Miller S. W. (2008). *Iniciatyvioji pardavimo vadyba*. Kaip vadovauti, motyvuoti ir pirmauti. *Verslo žinios*.
76. Minalga R. (2004). *Tarptautinė logistika*. Vilnius : Homo liber.

77. Murat L., Baki B. (2007). Measuring and Evaluating Efficiency of a Glass Company Through Data Envelopment Analysis. *Problems and Perspectives in Management*. Vol. 5, Issue 1.
78. Navickas V., Sujeta L. (2006). Tarptautinės logistikos sistemos poveikis nacionalinei ekonomikai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 2 (7). Kaunas: KTU leidykla.
79. Newbold D. (2005). A Brief Description of the Methods of Economic Appraisal and the Valuation of Health States. *Journal of Advanced Nursing*.
80. Norvaišienė R. (2006). *Įmonės investicijų valdymas: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
81. Obi Cyril Pat. (1998). *Verslo finansų pagrindai*. Kaunas: Technologija.
82. Palepu, K. G.; Healy, P. M.; Bernard, V. L. (2004). *Business Analysis and Valuation of Using Financial Statements*. London: Tomson, South – Western.
83. Palšaitis R. (2005). *Logistikos vadybos pagrindai*. Vilnius : Technika.
84. Poškaitė D., Novikovas M. (2006). Pelningumo rodiklių naudojimas siekiant nustatyti sandorių tarp asocijuotų asmenų kainodarą. *Ekonomika*. t. 76, p. 71-86.
85. Pranys V. (2008). Ir ant akmenų auga medžiai. *Verslo žinios/Transportas ir logistika*.
86. Pranys V. (2008). Šansas išlikti. *Verslo žinios/Transportas ir logistika*.
87. Puškorius S. (2004). *Veiklos auditas*. Vilnius: Baltijos kopija.
88. R. Jaskonis. Krizė transporto įmonėms – jau užsimirštantis blogas sapnas. <http://www.ekonomika.lt>
89. Samuels J.M., Wilkes F.M., Brayshaw R.E. (1993). *Management of Company Finance*. Fifth Edition. London: Chapman and Hali.
90. Schafer A., Victor D. G. (2000). The future mobility of the world population. *Transportation Research Part*. Nr.34.
91. Slatkevičienė G., Vnagas P. (2001). *Veiklos kompleksinė vertinimo sistema: sudarymo teorija ir metodai*. Kaunas: Technologija.
92. Smalenskas G. (2007). *Finansai*. Vilnius : Homo liber.
93. Stickney K. (1999). *Financial Statement analysis*. Second Editions. New York: The Dryden Press.
94. Šlekienė D., Klimavičienė I. (2000). *Įmonės veiklos finansinis įvertinimas*. Kaunas: Technologija.
95. *Transporto veiklos pagrindų įstatymas*.
96. Urniežius R. (2004). *Ūkinės veiklos ekonominė analizė*. Vilnius.
97. Vaitkevičiūtė V. (2007). Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas.

98. Valkauskas R. (2002). *Statistika*. Vilnius.: Vilniaus vadybos kolegija.
99. Valkauskas R. (2005). *Statistika*. Vilnius: VVMA.
100. Vasilevskaja A. (2010). Transporto rinka atsigauna. [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12].
Prieiga per internetą <<http://www.cargonews.lt>>
101. Wileman A. (2009). *Sąnaudų apkarpymas*. Kaip sumaniai tvarkyti ir mažinti sąnaudas.
Verslo žinios.
102. Wolff R. (2002). Efficiency: Whose Efficiency? [interaktyvus] [žiūrėta 2010-10-12].
Prieiga per internetą <http://www.peacon.net/PAERReview/issuel16/Wolff16.htm>
103. Wonnacott P., Wonnacott R. (1998). *Mikroekonomika*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
104. Žaltkauskienė N. (1998). Finansinės būklės analizė – pradinis įmonės finansų valdymo etapas. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*. Rugpjūčio 04d.
105. Žaltkauskienė N., Genienė M., Patašinė R. (2006). *Įmonės finansinės analizės metodikos modelis*. Vagos Nr.69(22).
106. Židonis Ž. (2002). *Verslo logistika*. Vilnius: Vilniaus Vadybos kolegija. p.7-30.
107. Žvinklys J., Vabalas E. (2006). *Įmonės ekonomika : mokomoji knyga*. Vilnius : Vilniaus vadybos aukštoji mokykla.
108. Žvinklys J., Vabalas E. (2008). Našumo rodiklių vertinimas. *Mokesčių žinios*. Nr. 17 (580), p. 14 – 15.
109. Žvirblis A. *Verslo makroaplinkos komponentų ir veiksmų kompleksinis vertinimas // Ekonomika: mokslo darbai*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, Nr. 80, p. 103-116. – ISSN 1392-1258.
110. Žvirblis A., Buračas A., Mačerinskienė I. *Įmonių konkurentų potencialo vertinimo principai ir baziniai modeliai // Intelektinė ekonomika: mokslo darbų žurnalas*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, Nr. 1(3), p. 82-92. – ISSN 1822-8011.
111. Соколов Я. В., Пятов Н.Л. (2000). *Бухгалтерский учёт для руководство*. Москва. Проспект.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Pass, C., Lowes, B., Davies, L.. *Ekonomikos terminų žodynas*. UAB „Baltijos biznesas“ (1997); J. Bagdanavičius, P. Stankevičius, L. Lukoševičius. *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius (1999). Vainienė, R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto Alba.

A

Akcinis kapitalas – akcinėje bendrovėje naudojami pinigai, kuriuos investavo bendrovės akcininkai paprastųjų akcijų ir privilegijuotųjų akcijų forma ir kurie išliks kaip nuolatinis finansų šaltinis tol, kol egzistuos bendrovė.

Akcininkų nuosavybė – akcinis kapitalas, iš pradžių investuotas akcinių, pridėjus rezervus, atsirandančius, pvz., kai nepaskirstytasis pelnas sugražinamas bendrovei.

Apyvartinis kapitalas – apskaitoje naudojamas terminas, reiškiantis įmonės trumpalaikio turto, kuris naudojamas gamybos cikle trunkant šiame ne ilgiau kaip vienerius metus, ir trumpalaikių išpareigojimų skirtumą.

Ataskaitinis laikotarpis – laikotarpis, kurio finansinė atskaitomybė yra rengiama.

Atsargos – trumpalaikis turtas (žaliavos ir komplektuojamieji gaminiai, nebaigta gamyba, pagaminta produkcija bei pirktos prekės, skirtos perparduoti), kuri įmonė sunaudoja pajamoms uždirbti per vienerius metus arba per vieną įmonės veiklos ciklą.

B

Balansas – finansinė ataskaita, kurioje parodomas visas įmonės turtas, nuosavas kapitalas ir išpareigojimai paskutinį ataskaitinio laikotarpio dieną.

Bankrotas – įmonės, banko arba asmens finansinė padėtis, kuriai esant jie nepajėgia apmokėti skolų ir vykdyti kitus turtinius išpareigojimus.

Bendrasis pelnas – tai skirtumas tarp pardavimų ir parduotų prekių (paslaugų) savikainos (pagaminimo kaštų arba įsigijimo savikainos).

D

Debitorinis įsiskolinimas – suma, kurią įmonę turi gauti už suteiktas paslaugas arba parduotas prekes iš savo debitorų.

Debitorius – skolingas asmuo.

Dinaminė eilutė – chronologinių skaičių seka.

E

Efektyvumas – gamybos išteklių panaudojimo lygis, garantuojantis maksimalų rezultatą.

F

Finansinis veiklos pajamos – tai valiutos kurso pokyčio rezultatai, gaunamos ir mokamos paskolų, lizingo palūkanos ir pan.

Finansiniai rodikliai – priemonė pateikti įmonės apskaitos arba finansinius skaičiavimus tarp kitų skaičių, išreiškiant skaičius kaip kitų skaičių santykį, tam, kad būtų įvertintas įmonės „didumas“ arba „mažumas“.

G

Gautinos sumos – finansinis turtas, kuris atsiranda pardavus prekes ar kitą turtą ar suteikus paslaugas.

Grynasis pelnas – galutinis įmonės tam tikro laikotarpio rezultatas. Įmonės uždirbtų bendrųjų pajamų dalis, kuri lieka atėmus įprastinės veiklos sąnaudas, ypatinguosius praradimus bei sumokėtus mokesčius.

H

Hipotezė – prognozavimo būdas, suformuluotas iš teorinės analizės ir pakankamai tiksliai apibūdinamas, kad jų būtų galima patikrinti patirties duomenimis.

Horizontalioji analizė – tai dviejų ar daugiau metų finansinių ataskaitų duomenų palyginimas, kuris padeda nustatyti atitinkamų rodiklių dinamiką.

I

Investuotas kapitalas – tai nuosavybės ir ilgalaikių bei trumpalaikių finansinių skolų suma.

Įstatinis kapitalas – pasirašytų akcijų nominali jų verčių suma.

Ilgalaikis turtas – turtas, kuris naudojamas įmonės ekonominei naudai gauti ilgiau nei vienerius metus.

Ilgalaikis įsipareigojimas – įsipareigojimas, už kurį įmonė privalės atsiskaityti vėliau nei per vienerius metus.

Išlaidos – turto ar paslaugų sunaudojimas bei turto vertės sumažėjimas per ataskaitinį laikotarpį.

Įmonė – pelno siekiantis ūkio subjektas.

Įmonės vadovai – įmonės administracijos vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai, kiti asmenys, kurie turi teisę planuoti, kontroliuoti įmonės veiklą, jai vadovauja, ir (arba) atsako už galutinius sprendimus.

Įprastins veiklos pajamos – tai pajamos iš pagrindinės įmonės gamybinės/komercinės veiklos, kurios metu parduodamos įmonės prekės ar paslaugos. Kad gautu šias pajamas, įmonė patiria pardavimų ir administracinės (veiklos) sąnaudas.

Įsipareigojimas – skola ar kitokia prievolė, atsirandanti dėl atliktų ūkinių operacijų ir ūkinių įvykių, už kuriuos ūkio subjektas privalės ateityje atsiskaityti turtu.

Y

Ypatingosios veiklos pajamos – tai pajamos ir sąnaudos, dažniausiai susijusios su praėjusių laikotarpių rezultatų koregavimu.

K

Kaina – prekės, paslaugos, turto arba gamybos veiksnių pinigine vertė.

Kapitalas – indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį (pvz. įmones, įstaigas, įrankius) ir intelektualųjį (profesinį pasirengimą) kapitalą.

Kintamasis – elementas, galintis apimti eilę skaitmeninių dydžių.

Kitos veiklos pajamos – tai pajamos iš įmonės vykdomos, tačiau pagrindinei veiklai nepriskiriamos veiklos: ilgalaikio turto pardavimas, nuoma, ilgalaikių ir trumpalaikių finansinių instrumentų pirkimas ir pardavimas.

Koeficientas – dydžių santykio ar pokyčio rodiklis.

Koreliacinė analizė – statistikos metodas, leidžiantis nustatyti, ar egzistuoja ryšys tarp nagrinėjamų veiksnių, išreikštų kiekybiniais rodikliais. Koreliacijos koeficientas išreiškia šio ryšio stiprumą.

Kreditorinis įsiskolinimas – tai įmonės laikinai pritrauktos piniginės lėšos, gražintinos atitinkamiems juridiniams ar fiziniams asmenims.

Kreditorius – juridinis ar fizinis asmuo, suteikęs paskolą arba prekių ir paslaugų, už kurias jam dar nesumokėta, turintis teisę reikalauti įvykdyti prievolę.

L

Likvidacinė vertė – firmos turto grynoji vertė, gaunama iš turto atėmus visus trumpalaikius ir ilgalaikius įsipareigojimus, kaip pateikiama balansinėje ataskaitoje.

Likvidumas – vertybinių popierių arba materialių jų vertybių pavertimo grynaisiais pinigais galimybę, įmonės gebėjimas laiku apmokti trumpalaikius įsipareigojimus.

Likvidusis turtas – įmonės turtas, kur greitai ir be nuostolių (ar su minimaliais nuostoliais) galima paversti grynaisiais pinigais.

M

Materialusis turtas – fizinis turtas turintis pinigine vertę.

Metinė finansinė atskaitomybė – finansinė atskaitomybė, parengta apibendrinus įmonės finansinių metų duomenis.

Metodas – veiklos, sprendimo būdas.

Mokumas – įmonės gebėjimas laiku apmokėti įsipareigojimus, taip pat ir ilgalaikius.

N

Nematerialusis turtas – identifikuojamas nepiniginis turtas, neturintis materialios formos, kuriuo įmonė disponuoja ir kur naudodama tikisi gauti tiesioginės ir netiesioginės ekonominės naudos.

Nuokrypis – sklaida (dispersija). Svyravimo skaitmeninių stebėjimų grupės matas, t. y. Stebėjimų vidutiniai kvadratiniai nuokrypiai nuo grupės vidurkio.

Nuosavas kapitalas – įmonės turto dalis, likusi iš viso turto atėmus įsipareigojimus.

Nuosavybė – teisė; priklausantis materialus ir nematerialus turtas.

Nuostolis – skirtumas, susidarantis, kai firmos bendrosios pajamos tampa mažesnės už bendrąsias sąnaudas.

Nusidėvėjimas – riboto naudojimo laiko turto nudėvimosios vertės priskyrimas sąnaudoms ir paskirstymas per visą planuojamą naudingo tarnavimo laiką, atsižvelgiant į realų to turto ekonominės vertės kitimą.

P

Pajamos – 1. Tam tikrą laiką gaunamos lėšos už gamybos veiksnių nuosavybę. 2. Pinigai, kuriuos gauna įmonė, parduodama prekes ar paslaugas arba pinigai, valstybės gaunami iš mokesčių. Bendrosios pajamos – pajamos, gautos sudauginus parduotų produktų skaičių ir jų kainą.

Paklausa – noras, poreikis ar troškimas įsigyti prekę, turint tam pinigą. Prekių ir paslaugų apimtis, kuri pirkėjai norėtų įsigyti.

Pardavimo pajamos – ekonominis naudos padidėjimas dėl prekių pardavimo ir paslaugų teikimo per ataskaitinį laikotarpį, pasireiškiantis įmonės turto padidėjimu arba įsipareigojimų sumažėjimu, kai dėl to padidėja nuosavas kapitalas, išskyrus papildomus savininkų įnašus.

Pardavimo savikaina – per ataskaitinį ir ankstesnius laikotarpius patirtos išlaidos, tenkančios per ataskaitinį laikotarpį suteiktoms paslaugoms ir parduotoms prekėms.

Pardavimų pelningumas – atspindi pardavimų efektyvumą įvairiuose įmonės veiklos etapuose. Pardavimų pelningumas vertina kokia gražą duoda 1 pardavimo litas.

Pasiūla – prekių kiekio, kur pardavėjai nori ir gali parduoti, ir kainos, už kurią tą prekę gali būti nupirkta, ryšys.

Paslaugos – įmonės vykdoma veikla, susijusi su darbų atlikimu pirkėjui (klientui), uždirbanti pajamas.

Pelnas – pajamų ir išlaidų skirtumas.

Pelnas prieš mokesčius – jungia įmonės įprastinės ir ne įprastinės veiklos rezultatus ir rodo bendrą visos įmonės veiklos rezultatą.

Pelningumo rodikliai – įmonės pelno normos apskaitos matas, kuris išreiškia įmonės pelną kaip jos pajamų gautų iš pardavimo procentų.

Pelningumas – įmonės veiklos efektyvumo rodiklis, gaunamas lyginant uždirbtą pelną su tam tikru pasirinktu dydžiu – pardavimo pajamomis, nuosavu kapitalu, turtu ir pan.

Pelno (nuostolio) ataskaita – finansinė ataskaita, kurioje nurodomos visos per ataskaitinį laikotarpį įmonės uždirbtos pajamos, patirtos sąnaudos ir gauti veiklos rezultatai, pelnas prieš apmokestinimą, mokestis, grynas pelnas (arba nuostolį).

Prekės – turtas, pirktas perparduoti, ir įmonės pagaminta produkcija, skirta parduoti.

Prognozavimas – ateities reiškinių ir rodiklių dydžių numatymo būdas.

R

Regresinė analizė – statistikos metodas apskaičiuoti tokiai lygčiai, kuri geriausiai tinka priklausomųjų ir nepriklausomųjų kintamųjų stebėjimų eilėmis, ir šitaip galima geriausiai įvertinti tikrąjį ryšį tarp tų kintamųjų. Iš šios lygties paskui įmanoma numatyti, koks bus (nežinomas) priklausomasis kintamasis (-ieji) pateiktajai (žinomo) priklausomojo kintamojo (-j) reikšmei.

Rentabilumas – pelningumas, pajamų gausumas, gamybos išlaidų kompensacija, parodanti materialinių, darbo ir piniginių resursų panaudojimo efektyvumą. Rentabilumo rodiklis parodo, kokia pelno dalis tenka vienam sąnaudų litui.

Rizika – įmonės investicijų nuostolio galimybę, kylanti iš to, kad ji veikia nepatikimoje ūkinės veiklos aplinkoje. Rizika – 1) galimas pavojus, gresianti žala bei nelaimė; 2) veikimas, tikintis sėkmės.

S

Savikaina – prekės pagaminimo ar paslaugos suteikimo sąnaudos.

Sąnaudos – ekonominės naudos sumažėjimas dėl turto sunaudojimo, turto pardavimo, turto netekimo arba turto vertės sumažėjimo ar išsipareigojimų prisiėmimo per ataskaitinį laikotarpį, kai dėl to sumažėja nuosavas kapitalas, išskyrus tiesioginį jo mažinimą. Tai bet koks išteklius, kur verslo įmonė naudoja prekėms gaminti arba paslaugoms teikti.

T

Trumpalaikis išsipareigojimas – išsipareigojimas, už kurį įmonė privalės atsiskaityti per vienerius metus nuo balanso datos arba per vieną įmonės veiklos ciklą.

Trumpalaikis turtas – turtas, kur įmonė sunaudoja ekonominei naudai gauti per vienerius metus arba per vieną įmonės veiklos ciklą.

Turtas – materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės, kurias valdo ir naudoja ir (arba) kuriomis disponuoja įmonė, ir kurias naudojant tikimasi gauti ekonominės naudos.

U

Uždoroji akcinė bendrovė – akcinė bendrovė, kurios akcijas turi teisę įsigyti tik steigėjai, o akcininkai gali parduoti savo akcijas tik prieš tai informavę kitus akcininkus ir gavę jų sutikimą.

V

Valiutos kursas – dviejų valiutų tarpusavio keitimo proporcija.

Vidurkis – apibendrinantis kiekybinis rodiklis, išreiškiantis vieną ar šį požymį reiškinį tam tikro varijuojančio požymio tipišką lygį, konkrečiomis vietos ir laiko s lygomis.

Veiklos sąnaudos – patirtos per ataskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimų apimtų, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą.

Veiklos pelnas – parodo įmonės įprastinės veiklos rezultatą per ataskaitinį laikotarpį. Įprastinės veiklos pelno dydis – tai įmonės vadovų per ataskaitinį laikotarpį sąmoningai vykdytos ir nuo jų valios priklausančios veiklos rezultatas. Šis pelno rodiklis svarbus tuo, kad parodo įmonės pagrindinės veiklos pelną, atsiribojant nuo to, kokius šaltinius įmonė naudoja savo veiklai finansuoti, t. y. ar ji naudoja skolintas lėšas ar ne, ir kiek gauna pajamų iš savo nepagrindinės veiklos, t. y. ilgalaikio turto pardavimo ir pan.

Vertikaliąjį analizę – rodiklių lyginamųjų svorių skaičiavimas. Atitinkamas finansinės ataskaitos rodiklis lyginamas su bendru baziniu tos ataskaitos rodikliu, o gautas dydis išreiškiamas bazinio dydžio procentais. Tokiu būdu nustatomas ne tik dalinių rodiklių pasikeitimas, bet ir kokios jų pasikeitimo priežastys.

PRIEDAI